

Nr 223.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om tillfälligt byggnadsförbud inom vissa strandområden; given Stockholms slott den 31 mars 1950.

Under återopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om tillfälligt byggnadsförbud inom vissa strandområden.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Herman Zetterberg.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

För att åt allmänheten trygga tillgången till platser för bad och friluftsliv vid havet, insjöar och vattendrag föreslås i propositionen, att länsstyrelse skall äga förordna, att inom visst strandområde byggnad icke må uppföras utan länsstyrelsens tillstånd. Sådant förordnande skall avse mark och vattenområde inom det avstånd från strandlinjen som prövas erforderligt med hänsyn till omständigheterna i varje särskilt fall, dock högst 300 meter från nämnda linje vid normalt medelvattenstånd.

Förslaget är av provisorisk karaktär och lagen avses skola gälla allenast till och med den 31 december 1952.

F ö r s l a g
till
L a g
om tillfälligt byggnadsförbud inom vissa strandområden.

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

För att åt allmänheten trygga tillgången till platser för bad och friluftsliv vid havet eller vid insjö eller vattendrag äger länsstyrelsen förordna, att inom visst strandområde byggnad icke må uppföras utan länsstyrelsens tillstånd.

Förordnande enligt första stycket skall avse mark och vattenområde inom det avstånd från strandlinjen som prövas erforderligt med hänsyn till omständigheterna i varje särskilt fall, dock högst 300 meter från nämnda linje vid normalt medelvattenstånd. Området skall å karta eller annorledes till sina gränser tydligt angivas.

Vad i första stycket stadgats skall icke gälla beträffande område som ingår i fastställd stadsplan eller byggnadsplan, ej heller beträffande område som ingår i godkänd avstyckningsplan med mindre förbud mot tätbebyggelse utfärdats för området. Byggnadsförbud som meddelats med stöd av denna lag skall icke utgöra hinder för uppförande av byggnad som erfordras för försvarets, jordbrukets, fiskets, skogsskötselns eller den allmänna samfärdselns behov.

2 §.

När beslut om byggnadsförbud meddelats, åligger det länsstyrelsen att, utöver den underrättelse till markägarna som skall ske enligt allmänna bestämmelser, kungöra beslutet i den eller de tidningar, i vilka kommunala meddelanden för orten intagas, eller på annat lämpligt sätt.

3 §.

Talan mot länsstyrelses beslut om byggnadsförbud så ock mot beslut rörande tillstånd att utan hinder därav uppföra byggnad föres hos Konungen genom besvär i den ordning som är bestämd för överklagande av förvaltandes myndigheters och ämbetsverks beslut.

Beslut om byggnadsförbud skall lända till efterrättelse utan hinder av förd klagan.

4 §.

Uppför någon byggnad i strid mot förbud som meddelats jämlikt denna lag, straffes med dagsböter. Äro omständigheterna synnerligen försvårade, må till fängelse i högst sex månader dömas.

Böter tillfalla kronan.

5 §.

I fall som avses i 4 § äger överexekutor meddela handräckning till rättelse i vad olagligen skett. Ansökan om handräckning må göras av allmän åklagare, byggnadsnämnd eller byggnadsinspektör. Är ansökan gjord av allmän åklagare och begär utmättningsman att kostnad för förrättning skall förskjutas, må det ske av allmänna medel. I övrigt gälle enahanda bestämmelser som äro stadgade för det i 191 § utsökningslagen avsedda fallet.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling, samt gäller till och med den 31 december 1952.

Beslut om byggnadsförbud, som meddelats jämlikt denna lag, skall ej gälla längre än lagen äger giltighet.

Vad i 4 § stadgas skall lända till efterrättelse jämväl sedan lagen i övrigt upphört att gälla, såvitt fråga är om överträdelse som begåtts under lagens giltighetstid.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 17 mars 1950.

N ä r v a r a n d e :

Ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, QUENSEL, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, WEIJNE, ANDERSSON, LINGMAN.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *provisorisk lagstiftning angående byggnadsförbud inom vissa strandområden.*

Föredraganden anför följande.

Under hösten 1949 utarbetades inom justitiedepartementet en i december samma år dagtecknad promemoria med förslag till lag om tillfälligt byggnadsförbud inom vissa strandområden. Yttranden över promemorian ha efter remiss avgivits av överståthållarämbetet och samtliga länsstyrelser, lantmäteristyrelsen, byggnadsstyrelsen, fastighetsbildningssakkunniga, ägodelningsdomarna i Uppsala läns södra, Östra och Medelsta samt Villands domsagor, svenska landskommunernas förbund, landsorganisationen i Sverige, riksförbundet landsbygdens folk, Sveriges fastighetsägareförbund, Sveriges lantmätareförening, Sveriges lantbruksförbund och samfundet för hembygdsvård.

Länsstyrelserna ha bifogat yttranden från överlantmätarna och länsarkitekterna. Vid landsorganisationens yttrande har fogats ett yttrande av svenska byggnadsarbetareförbundet.

Jag anhåller nu att få upptaga frågan till behandling.

Departementspromemorian.

Inledning.

I promemorian anföres till en början, att frågan om en laglig reglering av strandbebyggelsen i vårt land varit aktuell sedan åtskilliga år tillbaka. Debatten i ämnet hade främst föranletts därav, att villa- och sportstugebebyggelsen mångenstädes hotat att från våra havs- och insjöstränder utestänga ej blott den icke jordägande befolkningen utan över huvud taget alla dem som icke ägde del i stranden. Redan i en motion till 1936 års riksdag (II: 165) hade sålunda framhållits, att förmögna stads-

bor lade beslag på så gott som alla natursköna områden, som gränsade in till hav, sjöar och vattendrag. Miltals från staden hade på detta sätt — enligt vad motionärerna anfört — strandområdena blivit förvandlade till tomter och parker i enskild ägo, vilket medfört att hundratusentals människor berövats möjligheter till friluftsbad och friluftsliv inom rimligt avstånd från sin bostadsort.

Beträffande frågans tidigare behandling anföres i promemorian:

I anledning av nyssnämnda motion beslöt riksdagen skrivelse till Kungl. Maj:t (den 23 maj 1936, nr 246) med anhållan om utredning och förslag, syftande till att åt den icke jordägande befolkningen underlätta och trygga möjligheterna att kunna idka friluftsliv, varvid jordägarnas och lantbefolkningens i övrigt berättigade intressen borde ägnas särskilt beaktande.

I maj 1937 erhöll chefen för socialdepartementet bemyndigande att tillkalla sakkunniga för den av 1936 års riksdag sålunda begärda utredningen. I direktiven för de sakkunniga (fritidsutredningen) framhölls bland annat, att en betydelsefull del av det föreliggande problemkomplexet avsåge frågan om bebyggelsen i de områden, som vore lämpade för uppehåll under fritiden.

I skrivelse den 28 november 1938 till chefen för socialdepartementet anförde fritidsutredningen, att den under sin verksamhet mycket snart kommit till klarhet om att för tryggandet av befolkningens behov av rekreation frågan om tillgången på härför lämpliga marker vore det primära, varvid bevarandet av stranden som det främsta av våra rekreatiomsområden vore av särskilt brådskande natur och påkallade omedelbara åtgärder. Utredningen hade därför ansett sig böra i första hand inrikta sitt utredningsarbete på detta sistnämnda spörsmål. Vid skrivelsen var fogat betänkande med förslag angående reglering av strandbebyggelsen m. m. (SOU 1938: 45). Det centrala avsnittet i detta betänkande utgjordes av ett förslag till lag med vissa bestämmelser angående bebyggelse m. m. vid rikets stränder (strandlag).

Beträffande innehållet i detta förslag lämnas i promemorian följande sammanfattande redogörelse:

Lagen skulle äga tillämpning å strandområdena vid saltsjön samt sjöarna Vänern, Vättern, Mälaren och Hjälmaren, men Konungen skulle äga förordna att lagen skulle äga tillämpning även för strandområde dels vid annan insjö och dels vid rinnande vatten. Med strandområde skulle förstas mark samt vattenområden inom ett avstånd av 500 meter från strandlinjen vid normalt högvatten. Vissa strandområden skulle dock vara undantagna från lagens tillämpning, nämligen sådana som ingingo i fastställd stadsplan, stomplan eller byggnadsplan eller godkänd avstyckningsplan. Inom strandområde där lagen var avsedd att äga tillämpning skulle särskilda byggnadsområden fastställas enligt bestämmelserna i lagen, och endast inom sådana områden skulle få uppföras byggnad eller verkställas avstyckning av lägenheter för bostadsändamål eller för beredande av plats för industriella anläggningar eller i annat liknande syfte. Vad sålunda föreskrivits skulle dock icke gälla byggnad, som erfordrades för rikets försvar eller för jordbrukets, skogsbrukets, fiskerinäringens eller den allmänna samfärdselns behov, ej heller avstyckning av område som var bebyggt vid lagens ikraftträdande. Såsom fastställt byggnadsområde skulle automatiskt anses fastighet med en areal icke överstigande 1 000 kvadratmeter, varå

byggnad fanns uppförd eller var under uppförande då lagen trädde i kraft. I övrigt skulle emellertid Konungens befallningshavande, efter ansökan av markägare, från fall till fall fastställa huru stor del av markägarens inom strandområdet belägna fasta egendom som skulle vara att anse såsom byggnadsområde. Vid denna prövning skulle i princip iakttagas att ett efter landskapets beskaffenhet och andra föreliggande förhållanden anpassat bälte av lämplig bredd intill strandlinjen lämnades fritt från bebyggelse samt att icke heller i övrigt såsom byggnadsområde avsattes mark, vars bebyggande kunde väntas skada strandens natur och egenart eller medföra ett utnyttjande av strandområdet, som eljest vore ur allmänna synpunkter olämpligt.

Meningen var, att den föreslagna regleringen skulle genomföras utan ersättning till markägarna. På grund härav föreslogs att avgränsningen mellan mark som finge bebyggas och annan mark skulle avpassas så, att markägarens möjligheter att utnyttja sin egendom icke komme att stå i uppenbart missförhållande till dess värde. Sådant missförhållande skulle enligt förslaget icke anses föreligga, om byggnadsområde omfattade 70 procent eller mera av markägarens inom strandområdet belägna, för bebyggande användbara mark.

I sin motivering till strandlagsförslaget underströk fritidsutredningen, att det icke var meningen att de områden som ej skulle få bebyggas därmed skulle anses såsom i något avseende avsatta för allmänna ändamål. Några bestämmelser om ökad rätt för allmänheten att färdas över eller vistas på dessa områden föreslogos därför icke heller. Under åberopande av den rätt att beträda och vistas å annans mark av visst slag som enligt allmänna rättsgrundsatser ansåges tillkomma allmänheten, föreslog däremot utredningen vissa inskränkningar i rätten att hålla stängsel inom strandområden. Till stöd för sitt förslag i denna del åberopade utredningen, att ändamålet med de föreslagna begränsningarna i rätten att bebygga strandområdena delvis skulle förfelas, om markägarna eller deras rättsinnehavare ägde oinskränkt rätt att inhägna nämnda områden.

Rörande remissbehandlingen av strandlagsförslaget anföres i promemorian:

I det stora flertalet remissyttranden över strandlagsförslaget uttalades, att syftet med den ifrågasatta lagstiftningen vore gott. Att en laglig reglering av strandbebyggelsen vore behöflig, vitsordades alltså. Emellertid framfördes i flera yttranden olika anmärkningar mot utformningen av förslaget. Sålunda anfördes bland annat, att frågan om rätten att beträda annans mark — varmed även sammanhängde rätt att bada, tälta, göra upp eld o. s. v. — vore av grundläggande betydelse för de av fritidsutredningen behandlade spörsmålen, varför i första hand nämnda fråga borde ha blivit grundligt utredd, att bestämmelser i ämnet icke behövde ha den omfattning som avsåges i strandlagsförslaget, att intrång genom de föreslagna stadgandena komme att göras i jordägarnas näringsdrift, bland annat beträffande fisket, att förslaget innebure ett faktiskt ianspråktagande av mark på fastighetsägarens bekostnad utan skäligen vederlag samt att jordägarna genom de föreslagna bestämmelserna, utan att så kunde anses vara nödvändigt, skulle förorsakas avsevärda kostnader.

Fritidsutredningens förslag till strandlag ledde icke till någon lagstiftning.

Möjligheterna enligt gällande lagstiftning att hindra ett ur allmänna synpunkter icke önskvärt utnyttjande av strandområdena.

Sedan fritidsutredningen framlade sitt förslag angående reglering av strandbebyggelsen m. m., har — heter det i promemorian — en ny byggnadslagstiftning genomförts samt jorddelnings- och fastighetsbildningslagarnas avstyckningsregler ändrats. I anledning härav uppställde sig till en början frågan, vilka möjligheter att hindra ett ur allmänna synpunkter icke önskvärt utnyttjande av strandområdena som nu gällande byggnads- och jorddelningslagstiftning erbjöde. Härom anföres:

Vad då först byggnadslagstiftningen beträffar är att märka, att själva byggnadslagen (BL) icke innehåller någon bestämmelse som uttryckligen avser att skydda just strandområdena. Den enda regel i hela byggnadslagstiftningen som tager direkt sikte på dylika områden torde vara 157 § andra stycket 7) byggnadsstadgan (BS), vari föreskrives att vid uppgörande av regionplan särskilt bör tillses att strandområden såvitt möjligt skyddas och bevaras mot olämplig användning.¹

Trots att byggnadslagen alltså icke innehåller några specialstadganden i ämnet, erbjuder den dock vissa möjligheter att hindra en icke önskvärd strandbebyggelse. Dessa möjligheter te sig jämförelsevis betryggande för de fall då den tilltänkta bebyggelsen skulle få karaktär av tätbebyggelse. Enligt 5 § andra stycket BL gäller nämligen, att mark icke må användas till tätbebyggelse med mindre den vid planläggning enligt byggnadslagen prövats från allmän synpunkt lämpad för ändamålet. Frågan huruvida visst område överhuvud må tagas i anspråk för tätbebyggelse avses i första hand skola prövas i samband med översiktlig planläggning, alltså vid upprättande av region- eller generalplan. Där sådan plan icke upprättats, skall frågan avgöras i samband med detaljplanläggning. Stadsplan eller byggnadsplan får sålunda icke fastställas för område, som från allmän synpunkt icke är lämpat för tätbebyggelse,² och vid uppgörande av sådan plan skall enligt 26 § första stycket punkt 17 och 117 § andra stycket BS bland annat beaktas att platser, som på grund av belägenhet, växtlighet eller särregna naturförhållanden äro särskilt tilltalande, så långt möjligt skyddas och bevaras samt ej utan tvingande skäl förstöras eller skadas. Vidare innehåller byggnadslagstiftningen ett helt nätverk av regler, som syftar till att hindra att tätbebyggelse kommer till stånd inom område för vilket detaljplan ännu icke fastställts.³ Dessa regler kompletteras av ett stadgande i 19 kap. jorddelningslagen, närmare bestämt 13 § 4 mom. sista punkten, enligt vilket vederbörande förrättningslantmätare är skyldig att vilandeförklara avstyckningsförrättning samt att till överlantmätaren för vidare rapport till länsstyrelsen anmäla förrättningen i sådana fall då han finner att avstyckning icke bör äga rum utan att fråga om upprättande av stadsplan eller byggnadsplan eller om ändring av sådan plan blivit prövad.

Genom den nya byggnadslagstiftningen hade alltså — anföres vidare i promemorian — det allmänna fått möjlighet att bestämma var tätbebyggelse finge uppkomma. Någon mot 5 § andra stycket BL svarande allmän

¹ Rörande den praktiska betydelsen av denna föreskrift må hänvisas till SOU 1945: 15 s. 558.

² Se vidare *Bexelius-Nordenstam-Aurén*, Byggnadslagstiftningen, s. 33.

³ Av särskilt intresse för strandbebyggelsen äro stadgandena i (87 § och) 123 § BL. Se närmare *Bexelius-Nordenstam-Aurén* a. a. s. 33 ff.

regel, varigenom det skulle vara möjligt att hindra olämplig glesbebyggelse, funnes däremot icke i byggnadslagen. Emellertid upptogs denna lag två stadganden — 86 § (som gällde för stad och vissa stadsliknande samhällen) samt 122 § (som gällde för landet i övrigt) — vilka i viss mån kunde användas för att hindra olämplig glesbebyggelse inom strandområdena. Härom anföres:

I dessa paragrafer stadgas sålunda att, om område som icke ingår i stadsplan eller byggnadsplan finnes böra särskilt skyddas på grund av naturskönhet, växtlighet eller andra särskilda naturförhållanden, Konungen (bevärfande landsbygden: länsstyrelsen) äger förordna, att nybyggnad inom området icke må företagas utan länsstyrelsens tillstånd. Om ett sådant förordnande meddelats, får länsstyrelsen alltså möjlighet att kontrollera glesbebyggelsen inom området. Emellertid stadgas i paragraferna vidare, att tillstånd till nybyggnad ej må vägras, om avsevärt men därigenom tillskyndas markens ägare, utan att skälig ersättning därför gives.

I förarbetena till byggnadslagstiftningen uttalas,¹ att med stöd av nu nämnda stadganden ingripande ur naturskyddssynpunkt kunde ske exempelvis inom området kring ett vackert vattendrag, vars skönhetsvärden skulle äventyras, om bebyggelsen gestaltades godtyckligt och utspreddes i terrängen efter varje markägares eget omdöme. Samtidigt framhålles dock, att tillstånd till ett begärt byggnadsföretag sällan torde kunna helt vägras med hänsyn till att länsstyrelsen vid prövning av byggnadsansökningar måste iakttaga att markägaren icke tillskyndas märkligt men. Man finge därför åtnöjas med att vid tillståndets meddelande tillse, att olägenheter ur de synpunkter, varom här vore fråga, i görligaste mån förebyggdes. Emellertid borde — framhålles det vidare — åtskilligt kunna vinnas utan att något större ingrepp i den enskildes förfoganderätt behövde ske. Ett område, som med hänsyn till naturförhållandena vore särskilt tilltalande eller anmärkningsvärt, bleve exempelvis ej nödvändigtvis förstört av bebyggelse, för den händelse byggandet skedde på ett förståndigt sätt. Genom jämkningar i den av markägaren tänkta placeringen av en byggnad kunde många gånger ett tillfredsställande resultat vinnas.

I promemorian påpekas att det likväl vore givet, att ett nöjaktigt resultat understundom icke kunde vinnas på annat sätt än genom exempelvis ett totalt byggnadsförbud. Ett dylikt beslut kunde emellertid icke meddelas, med mindre markägaren erhöle skälig ersättning. Då några allmänna medel för ändamålet icke funnes anvisade, bleve utgången av ärendet följaktligen närmast beroende av huruvida länsstyrelsen lyckades att från den närmast berörda kommunen eller från annat håll anskaffa medel för att gottgöra markägaren. Om ersättningsfrågan icke kunde ordnas, funnes dock en viss möjlighet att trots allt hindra uppförandet av en byggnad, i det att en generalplan kunde fastställas, vari området undantoges från bebyggelse. Men då fastställelse av generalplan, enligt 21 § BL, medförde lösningsskyldighet för kommunen, vore det enligt vad i promemorian anföres knappast troligt att kommunen, därest den i dispensärendet förklarar sig icke vilja gottgöra markägaren, önskade begära fastställelse av en generalplan.

¹ SOU 1945:15 s. 446 f. och s. 219 f.

Om man ville eftersträva ett skydd av strandområdena mot icke önskvärd bebyggelse, låge det enligt promemorian i sakens natur att man samtidigt eller, rättare sagt, i första hand måste begränsa möjligheterna att ytterligare uppdelade de fastigheter som redan funnes inom dylika områden. Härom anföres:

Detta samband mellan bebyggelse- och jorddelningsproblemen underströks också av fritidsutredningen, som i motiven till sitt förut omnämnda strandlagsförslag uttalade, att den föreslagna regleringen av strandbebyggelsen syntes för sitt genomförande kräva bestämmelser, som tryggade regleringen »mot hindrande eller försvårade inflytelser av inom strandområdena skeende jorddelningar». I förslaget upptogs därför, såsom redan nämnts, föreskrifter om att avstyckning av lägenheter för bostadsändamål etc. i princip icke skulle få äga rum inom andra delar av strandområdena än de s. k. fastställda byggnadsområdena.

Såsom förut framhållits ändrades fastighetsbildnings- och jorddelningslagarnas avstyckningsregler samtidigt med att den nya byggnadslagstiftningen genomfördes. Sambandet med de byggnadsreglerande bestämmelserna har kommit till klart uttryck i dessa nya avstyckningsregler (se 19 kap. 13 § jorddelningslagen och 5 kap. 8 § fastighetsbildningslagen). Av särskilt stor betydelse för fastighetsbildningen inom strandområdena är 19 kap. 13 § 2 mom. och 3 mom. första stycket jorddelningslagen.¹ Enligt 2 mom. i nämnda paragraf må sålunda inom område, för vilket gäller fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan eller andra särskilda byggnadsbestämmelser, avstyckning ej verkställas så, att områdets ändamålsenliga bebyggande försvåras eller syftet med bestämmelserna eljest motverkas. Länsstyrelsen äger dock medgiva dispens från förbudet. Stadgandet innebär bland annat, att om förbud mot nybyggnad inom ett visst område meddelats med stöd av exempelvis 122 § BL, hänsyn därtill skall tagas jämväl vid avstyckning inom området. Vad härefter beträffar 19 kap. 13 § 3 mom. första stycket jorddelningslagen stadgas där, att om inom visst område tätbebyggelse uppkommit eller är att vänta inom nära förestående tid eller eljest avstyckning av flera lägenheter framdeles kan förväntas, avstyckning icke må, innan stadsplan eller byggnadsplan blivit fastställd, verkställas så, att områdets ändamålsenliga bebyggande försvåras eller lämplig planläggning av området eljest motverkas. Vidare föreskrives i nämnda stadgande att länsstyrelsen skall äga meddela erforderliga anvisningar för tillämpningen.

Av förarbetena framginge — heter det vidare i promemorian — att nu återgivna bestämmelser tillkommit såsom en ersättning för den avskaffade avstyckningsplanen. Det hade nämligen icke ansetts rådligt att avskaffa denna plan utan att sätta något annat än byggnadsplan i stället. I promemorian citeras härvid vad jag i egenskap av föredragande i detta hänseende anförde i den proposition som ligger till grund för 1947 års ändringar i 19 kap. jorddelningslagen (prop. nr 232/1947 s. 134):

Jag befarar nämligen, att även om byggnadsplan kan göras mycket enkel, det dock kan komma att oftare än nu inträffa att avstyckning för bostäder,

¹ Dessa stadganden ha sin motsvarighet i 5 kap. 8 § 1 mom. och 2 mom. första stycket fastighetsbildningslagen. De strandområden som tarva skydd ur de synpunkter som beröras i denna promemoria torde emellertid regelmässigt falla under jorddelningslagens bestämmelser. I anledning härav bortses i fortsättningen för enkelhetens skull från fastighetsbildningslagens regler, så ock från stadgandet i 86 § BL.

sportstugor och dylikt kommer att äga rum utan hänsyn till den framtida utvecklingen. I syfte att förekomma detta synes i reglerna om avstycknings tillåtlighet böra införas ett stadgande, som redan på begynnelsestadiet gör det möjligt att vägra avstyckning, om den framstår som mindre lämplig med hänsyn till ännu icke aktuella men dock sannolika framtida avstyckningar. På detta sätt böra t. ex. strandområden m. m. kunna reserveras och ej bli en exklusiv förmån för viss tomt. Det bör i första hand vara förrättningsmannen och överlantmätaren, resp. ägodelningsrätten som beakta det nu berörda kravet, men länsstyrelsen torde böra äga att till ledning för tillämpningen i allmänhet eller i det särskilda fallet meddela erforderliga anvisningar.

Vad beträffar innehållet i sådana anvisningar erinras i promemorian om ett yttrande av mig i samma proposition (s. 186), att länsstyrelsen t. ex. borde kunna bestämma att vid avstyckning av sportstugetomter stränderna av en vacker sjö skulle på visst sätt lämnas fria samt att det borde vara möjligt för länsstyrelsen att föreskriva att avstyckning inom visst område icke finge fastställas utan att länsarkitekten hörts i ärendet, dock att sådana föreskrifter borde kunna inskränkas att avse avstyckning för bostads- eller industriändamål, under det att andra avstyckningar lämnades fria.

I promemorian nämnes, att justitiedepartementet från länsstyrelserna inhämtat vissa uppgifter angående i vilken utsträckning länsstyrelserna begagnat möjligheterna att meddela byggnadsförbud enligt 122 § BL och anvisningar enligt 19 kap. 13 § 3 mom. första stycket jorddelningslagen. En redogörelse för dessa uppgifter, som avse förhållandena den 15 oktober 1949, lämnas i en vid promemorian fogad bilaga. Denna torde få såsom *bilaga B* fogas vid protokollet i detta ärende.

I detta sammanhang må nämnas att den 10 februari 1950 till lagrådet remitterats vissa lagförslag, som beröra bl. a. 19 kap. 13 § 3 mom. jorddelningslagen och 5 kap. 8 § 2 mom. fastighetsbildningslagen. Förslagen syfta i nu angivna delar allenast till ett förtydligande av nämnda stadganden; avsikten är att i lagtexten uttryckligen angiva att avstyckning icke skall få verkställas så, att olämplig tätbebyggelse kan föranledas därav.

Erfordras särskild lagstiftning för att skydda ur friluftssynpunkt värdefulla strandområden?

I promemorian anföres, att det knappast torde vara erforderligt att närmare utveckla betydelsen ur folkhälsans synpunkt av att särskilt städernas och industrisamhällebens befolkning beredas möjligheter till den rekreation och avspänning som en närmare kontakt med naturen kan skänka. Det vore i detta hänseende tillräckligt att peka på den allt längre drivna mekaniseringen av arbetet inom ett stort antal yrkesområden och på det allt mera ökade jäktet inom samhällslivet över huvud taget. Behovet av ändamålsenliga tillflyktsorter under fritiden låge sålunda i öppen dag, och detta behov hade ytterligare markerats i och med att stora befolkningsgrupper erhållit en tidigare icke lagstadgad rätt till viss sammanhängande semester.

Sådana tillflyktsorter behövde självfallet icke med nödvändighet vara förlagda till strandområdena, men erfarenhetsmässigt förhölle det sig likväl otvivelaktigt så, att trakterna kring hav och sjöar vore särskilt eftersökta såsom rekreationsplatser under sommarmånaderna, till vilken tid ju de allra flesta semesterledigheterna vore förlagda.

Det heter vidare i promemorian:

Såsom fritidsutredningen framhöll, kan det icke anses praktiskt möjligt att tillbörligen tillgodose det rekreationsbehov, som enligt vad nu anförts hänför sig till våra kuster och sjöstränder, endast därigenom att staten eller kommunerna förvärva och reservera vissa områden, dit den icke strandägande befolkningens bad- och friluftsliv skulle koncentreras. Dylika friluftslivsreservat och allmänna friluftsbad ha visserligen en mycket viktig uppgift att fylla i förevarande sammanhang, men de kunna som sagt icke ens tillnärmelsevis komma att täcka hela behovet. Med hänsyn härtill måste det anses vara ett samhällsintresse av betydande storleksordning, att bebyggelsen utmed våra strandområden icke tillåtes fortgå på ett sådant sätt att den alltmer avstänger den icke strandägande befolkningen från tillträdet till de ur friluftssynpunkt värdefulla stränderna.

Av de undersökningar fritidsutredningen på sin tid lät verkställa framgick, att utvecklingen inom vissa delar av landet redan för mer än tio år sedan gått därhän, att stora sammanhängande strandområden i närheten av både större och mindre samhällen exploaterats för rent privata ändamål. Sedan dess torde läget ha ytterligare försämrats. De under senare år gällande byggnadsrestriktionerna ha visserligen verkat starkt återhållande på sportstuge- och villabebyggelsen över huvud taget, och man torde därför vara berättigad antaga, att även strandbebyggelsen varit av jämförelsevis obetydlig omfattning under dessa år. Det säger sig emellertid självt, att just sportstugebebyggelsen kan väntas få en måhända större omfattning än någonsin i och med att byggnadsregleringen upphäves eller mildras. Det är därför angeläget, att en reglering av strandbebyggelsen kommer till stånd dessförinnan. Eljest riskerar man, att stora delar av de strandområden som ännu så länge äro åtkomliga för gemene man komma att snabbt utnyttjas för privat bebyggelse och att förhållandena i vårt land därmed komma att gestalta sig på samma sätt som i vissa främmande länder, där allmänheten praktiskt taget är avstängd från de flesta ur friluftssynpunkt värdefulla strandområdena.

Givetvis skulle en särskild reglering av strandbebyggelsen och därmed sammanhängande spörsmål likväl icke vara erforderlig, för den händelse redan gällande lagstiftning kunde anses erbjuda möjligheter att effektivt hindra ett ur friluftslivets synpunkt icke önskvärt utnyttjande av strandområdena. Så kunde dock enligt promemorian icke anses vara fallet:

Vad byggnadslagstiftningen beträffar förhåller det sig — såsom redan framhållits — visserligen så, att det allmänna har goda möjligheter att hindra en strandbebyggelse som har karaktär av tätbebyggelse. Begreppet tätbebyggelse är ju emellertid ingalunda lättolkat i praktiken och mången gång kan det säkerligen vara särskilt svårt att bestämma begreppets närmare innebörd med avseende å sådan bebyggelse som utgöres av sportstugor eller eljest mera utpräglade sommarnöjesbostäder. Även om gränsen härvidlag skulle dragas på ett sådant sätt, att exempelvis anordnande av gemensam båthamn eller badplats ansåges konstituera tätbebyggelse, kan det likväl tvivelsutan i många fall tänkas, att bebyggelsen icke ens med en

jämförelsevis extensiv tolkning av tätbebyggelsebegreppet kan hänföras därunder. Hur än denna tolkningsfråga bedömes, är emellertid vidare att märka, att även en utpräglad glesbebyggelse kan medföra allvarliga vådor ur friluftslivets synpunkt och resultera i att allmänheten avstänges från begärliga strandområden. Det förut berörda stadgandet i 122 § BL torde knappast vara tillfyllest för att hindra en icke önskvärd glesbebyggelse inom sådana strandområden, som icke kunna anses särskilt värdefulla ur naturskyddssynpunkt i mera begränsad mening men däremot äga stort värde för friluftslivets vidkommande, särskilt såsom badplatser. Enligt vad förut framhållits, erbjuder för övrigt nämnda stadgande mycket små möjligheter att helt hindra bebyggelse inom ett visst strandområde.

Vid bedömning av frågan huruvida det enligt gällande rätt kunde anses föreligga tillräckliga möjligheter att hindra ett ur friluftslivets synpunkt icke önskvärt utnyttjande av strandområdena vore det emellertid icke allenast själva bebyggelseproblemet, som tarvade uppmärksamhet. Även jorddelningssynpunkten vore, på förut angivna skäl, av stor praktisk betydelse härvidlag. Och en annan mycket viktig synpunkt vore, såsom fritidsutredningen framhållit, om allmänhetens möjligheter att vinna tillträde till strandområdena kunde bli omintetgjorda därigenom att markägaren eller dennes rättsinnehavare låte inhägna områdena. Härom anföres:

Vad sistnämnda avsnitt av frågan beträffar, är detsamma icke närmare reglerat i gällande rätt. Vidkommande återigen jorddelningssynpunkten förhåller det sig visserligen så, att just strandområdena avses skola kunna reserveras genom de förut berörda föreskrifterna i 19 kap. 13 § 3 mom. första stycket jorddelningslagen. Men det är tveksamt, om dessa föreskrifter kunna ge ett tillräckligt skydd i exempelvis ett sådant fall då en förut icke uppdelad mindre skärgårdsö begäres styckad i fyra å fem fastigheter och det saknas skäl antaga såväl att den väntade bebyggelsen kommer att få karaktär av tätbebyggelse som att ytterligare avstyckningar skola följa. Ett visst resultat kan måhända ändock nås, om länsstyrelsen utnyttjat möjligheten att meddela anvisningar med avseende å tillämpningen av nämnda föreskrifter. Då sådana anvisningar rätteligen torde böra korrespondera med byggnadslagstiftningens förbudsbestämmelser, är det emellertid icke säkert, att en mindre önskvärd jorddelning kan slutgiltigt förhindras.

Sammanfattningsvis anföres i promemorian, att det av vad sålunda anförts torde framgå att en särskild lagstiftning vore av behovet påkallad, om de för allmänheten ännu åtkomliga strandområdena skulle kunna bevaras såsom rekreationsplatser för allmänheten. Under remissbehandlingen av fritidsutredningens strandlagsförslag hade emellertid anmärkts, att en sådan lagstiftning icke borde komma till stånd förrän frågan om rätten att beträda annans mark — varmed även sammanhänge rätt att bada, tälta, göra upp eld o. s. v. — blivit grundligt utredd. I anledning härav har i promemorian ansetts böra framhållas att, ehuru någon sammanfattande laglig reglering av den s. k. allemansrätten icke skett, det dock vore en allmänt vedertagen rättsgrundsats att allmänheten icke ägde utan markägarens lov beträda »tomt». Utginge man från att denna princip allt framgent komme att upprätthållas, kunde det icke anses motiverat att låta anstå med en laglig reglering av strandbebyggelsen och därmed samman-

hängande spörsmål till dess allemansrättens innebörd blivit i detalj utredd. Tvärtom måste det anses angeläget att så snabbt som möjligt söka förhindra att allt flera ur friluftssynpunkt begärliga strandområden — genom bebyggelse eller på annat sätt — förvandlades till »tomter».

Förslag till provisorisk lagstiftning.

En laglig reglering av strandbebyggelsen och därmed sammanhängande spörsmål i syfte att såvitt möjligt bevara ur friluftssynpunkt värdefulla strandområden såsom rekreationsplatser för allmänheten vore — heter det i promemorian — en vittutseende uppgift, som givetvis icke kunde lösas utan närmare utredning. Chefen för justitiedepartementet hade också för avsikt att inom den närmaste tiden begära bemyndigande att tillkalla sakkunniga för att utreda denna fråga.

När en slutgiltig lagstiftning i ämnet kunde väntas komma till stånd, vore svårt att säga. Möjligen kunde förslag i ärendet hinna föreläggas redan 1951 års riksdag, men det vore ingalunda säkert att så bleve fallet. Tidpunkten för lagstiftningens ikraftträdande finge särskilt stor praktisk betydelse, om de nuvarande stränga restriktionerna med avseende å sportstuge- och villabebyggelsen skulle komma att upphävas eller mildras dessförinnan. I så fall vore det nämligen att befara, att framför allt sportstugebebyggelsen komme att sätta in i sådan omfattning, att den tilltänkta lagstiftningen bleve av betydligt mindre verkan än om den hade genomförts före byggnadsregleringens avveckling. Det syntes därför erforderligt att genom en provisorisk lagstiftning förhindra en sådan utveckling. En provisorisk lagstiftning syntes vara motiverad även ur en annan synpunkt, nämligen den att tillkallandet av sakkunniga för utredning av frågan kunde väntas föranleda en avsevärd spekulation i obebyggda strandfastigheter, lämpliga för sportstuge- och villabebyggelse. Det måste enligt promemorian anses angeläget att förhindra en dylik spekulation, vid vilken spekulanterna givetvis skulle utgå från att en definitiv lagstiftning i ämnet ej skulle få återverkande kraft.

En provisorisk lagstiftning med nu angivet syfte kunde tänkas utformad efter två olika huvudlinjer. Det ena alternativet vore, att *alla* strandområden belades med byggnadsförbud men att länsstyrelsen bemyndigades dispensera från förbudet i de fall då bebyggelsen icke kunde anses komma att skada de friluftssintressen för vilka redogjorts i promemorian. Det andra alternativet innebure återigen, att byggnadsförbud lades endast å *vissa* strandområden som länsstyrelsen efter särskild prövning funnit speciellt värda att skyddas. Rörande valet mellan dessa båda alternativ anföres i promemorian:

Då en lösning enligt det förstnämnda alternativet skulle medföra omgång och kostnader för de byggnadssökande samt besvär för myndigheterna även i sådana fall då något objektivt skyddsbehov icke föreligger, torde det senare alternativet vara att föredraga. Härvid förutsattes emellertid, att

länsstyrelserna förbereda frågan i så god tid, att erforderliga byggnadsförbud kunna utfärdas så snart som möjligt och helst omedelbart efter den provisoriska lagstiftningens ikraftträdande. I vissa län har en inventering av skyddsvärda strandområden för övrigt redan påbörjats, men även i övriga län torde överlantmätaren och länsarkitekten äga så god kännedom om förhållandena, att de utan svårighet kunna verkställa en snabbinventering av sådana områden. Det säger sig självt, att det vid en dylik inventering icke kan bli fråga om att gå in i detalj, utan att inventeringen tvärtom måste göras jämförelsevis schematiskt, om man icke skall behöva befara mera avsevärda dröjsmål med utfärdandet av erforderliga byggnadsförbud och därmed riskera att den provisoriska lagstiftningen delvis förfelar sitt syfte. I tveksamma fall böra skyddsområdena hellre bestämmas för stora än för små, men det bör såvitt möjligt tillses att sådana fastigheter som redan exploaterats för privata ändamål och från vilka allmänheten redan är avstängd icke ingå i skyddsområdena. Givetvis bör den från början bestämda storleken av ett visst skyddsområde kunna jämkas, likaväl som ett meddelat byggnadsförbud bör kunna helt återkallas. Byggnadsförbud bör kunna utfärdas tillsvidare, men tiden bör ej kunna utsträckas utöver den provisoriska lagens giltighetstid.

Det må framhållas, att en sådan rätt för länsstyrelse att meddela byggnadsförbud som här föreslagits icke är någon nyhet i lagstiftningen. Såsom förut antytts, tillkommer dylik rätt länsstyrelse i vissa fall enligt byggnadslagen.

Rörande principerna i den provisoriska lagstiftningen anföres vidare:

Den föreslagna provisoriska lagstiftningen bör avse strandområdena vid såväl havet som vid insjö och rinnande vatten. Att undantaga de vid rinnande vatten belägna strandområdena skulle innebära att lagstiftningen icke finge den praktiska betydelse som är önskvärd och skulle dessutom medföra svårigheter vid gränsdragningen mellan älv samt hav och sjö. I och för sig vore det måhända mest rationellt att icke angiva något bestämt avstånd från strandlinjen för de områden, inom vilka byggnadsförbud skulle kunna meddelas. Av hänsyn till markägaren synes det dock ofrånkomligt att uppställa en viss maximigräns. Den av fritidsutredningen föreslagna gränsen, 500 meter, torde medföra ett onödigt stort ingrepp, och det bör vara tillräckligt att låta de skyddsbara strandområdena omfatta mark samt vattenområde¹ inom ett avstånd av förslagsvis högst 300 meter från strandlinjen vid normalt medelvattenstånd.

Byggnadsförbud varom nu är fråga synes över huvud icke böra gälla beträffande område som ingår i fastställd stadsplan eller byggnadsplan eller i godkänd avstyckningsplan. Ej heller torde sådant byggnadsförbud böra utgöra hinder för uppförande av byggnad som erfordras för försvarets, jordbrukets, skogsbrukets, fiskerinäringens eller den allmänna samfärdselns behov.

Vad angår den närmare utformningen i övrigt av de nu ifrågasatta provisoriska bestämmelserna torde såsom förutsättning för ingripande med sådant byggnadsförbud som här avses böra stadgas, att det skall vara fråga om en bebyggelse, varigenom strandområdets utnyttjande för bad eller friluftsliv kan försvåras för allmänheten. Sedan byggnadsförbud, varom i den nu ifrågasatta författningen sägs, utfärdats för visst område, skall länssty-

¹ Rörande skälen för att även områden på vattensidan av strandlinjen böra medtagas se SOU 1938: 45 s. 29 och 37.

relsen självfallet äga möjlighet att i enskilda fall lämna byggnadstillstånd. Sådant byggnadstillstånd avser i så fall givetvis endast rätten att bygga med hänsyn till bestämmelserna i nu ifrågasvarande lag och innefattar icke någon dispens från byggnadsrestriktioner av olika slag som må gälla enligt andra bestämmelser. Byggnadstillstånd varom nu är fråga torde kunna innebära antingen rätt att bygga var som helst inom visst strandområde eller ock rätt att placera byggnad på viss närmare angiven plats inom sådant område.

Beträffande frågan om ersättning till markägaren anföres i promemorian:

Såsom förut framhållits innebär 122 § BL, att länsstyrelsen icke äger vägra dispens från ett med stöd av nämnda paragraf meddelat byggnadsförbud, om avsevärt men därigenom tillskyndas markens ägare och denne ej erhåller skälig ersättning därför. När det gäller ett byggnadsförbud som meddelats med stöd av den nu föreslagna provisoriska lagstiftningen, är det däremot meningen, att dispens skall kunna vägras oberoende av om markägaren därigenom tillskyndas avsevärt men eller ej. Någon ersättning till markägaren är icke avsedd att utgå för det men han kan tillskyndas genom ett byggnadsförbud som grundas på den provisoriska lagen (jfr motsvarande konstruktion vid vissa andra provisoriska byggnadsförbud, exempelvis enligt 14, 15, 35, 36 och 108 §§ BL; se ock 110 § BL). En annan fråga är, om och i vilken omfattning markägaren — sedan en definitiv lagstiftning i ämnet trätt i kraft — skall kunna erhålla viss gottgörelse för det men han *därefter* kan lida genom de restriktioner som den slutliga lagstiftningen föreskriver. Detta spörsmål bör närmare utredas av de förut omnämnda sakkunniga.

I promemorian beröres även spörsmålet om fastighetsbildningen i eventuella förbudsområden. Härom anföres:

Såsom ovan antytts skall vid avstyckning hänsyn tagas till planer och andra bestämmelser rörande byggnadsverksamheten. Enligt det förut berörda stadgandet i 19 kap. 13 § 2 mom. jorddelningslagen må sålunda avstyckning inom område, för vilket särskilda bestämmelser med avseende å markens bebyggande gälla, ej verkställas så, att syftet med bestämmelserna motverkas. Syftet med ett sådant byggnadsförbud som avses i den nu föreslagna provisoriska lagstiftningen är uppenbarligen icke blott att så att säga draga upp bebyggelsen ett stycke från stranden utan framför allt att trygga allmänhetens bad- och friluftsliv inom ett efter förhållandena anpassat hålte av lämplig bredd intill strandlinjen. Detta syfte skulle tvivelsutan motverkas, om icke en remsa utmed stranden lämnades fri vid avstyckning inom förbudsområde. För att i förevarande sammanhang trygga en riktig tillämpning av 19 kap. 13 § 2 mom. jorddelningslagen synes det önskvärt, att länsstyrelsen — samtidigt med att den utfärdar byggnadsförbud med stöd av den provisoriska lagstiftningen — tillika, enligt 3 mom. i samma paragraf, utfärdar anvisningar för avstyckningsverksamheten inom förbudsområdet och därvid föreskriver, att vid avstyckning inom området ett efter landskapets beskaffenhet och andra föreliggande förhållanden anpassat hålte av lämplig bredd intill strandlinjen skall lämnas fritt.

Beträffande innehållet i övrigt i den föreslagna lagstiftningen anföres i promemorian:

Klagan över länsstyrelsens beslut om byggnadsförbud enligt lagen eller rörande undantag från sådant förbud torde få föras i den ordning, som i allmänhet gäller för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut (jfr 150 § andra stycket BL). Beslut innefattande förbud mot nybyggnad bör lända till efterrättelse utan hinder av förd klagan (jfr 151 § BL).

Enligt 168 § BS gäller att, när förordnande innefattande förbud mot nybyggnad utan särskilt tillstånd meddelats enligt bl. a. 122 § BL, länsstyrelsen skall utan dröjsmål underrätta markägarna därom genom kungörelse i den eller de tidningar, i vilka kommunala meddelanden för orten intagas, eller på annat lämpligt sätt. Vidare stadgas i 168 § BS, att område som avses med förordnandet skall å karta eller annorledes till sina gränser tydligt angivas. Liknande bestämmelser torde böra intagas i den tilltänkta provisoriska lagen. Härvid är med avseende å den senare bestämmelsen att märka, att det — särskilt om nöjaktigt kartmaterial icke finnes tillgängligt — synes böra vara tillfyllest, att länsstyrelsen i sitt förordnande anger att nybyggnad icke må företagas inom ett avstånd av exempelvis 150 meter från strandlinjen.

För överträdelse av meddelat byggnadsförbud torde — i överensstämmelse med vad som föreskrives i 147 § BL — böra stadgas bötesstraff eller, där omständigheterna äro synnerligen försvårande, fängelse i högst sex månader. Har överträdelse skett, bör på framställning av allmän åklagare rättelse kunna ske handräckningsvis. Dylig framställning bör kunna göras även av byggnadsnämnd och byggnadsinspektör.¹

Slutligen anföres i promemorian, att lagen borde träda i kraft omedelbart och gälla intill dess avgörande hunnit träffas rörande spørsmålet om mera definitiv lagstiftning i ämnet. Med hänsyn härtill föreslogs, att lagen skulle gälla till och med den 31 december 1952. Därest definitiv lag skulle kunna träda i kraft å tidigare dag, borde i samband med beslut därom föreskrivas, att nu ifrågavarande lag samma dag skulle upphöra att gälla.

I enlighet med det anförda hade inom justitiedepartementet utarbetats förslag till *lag om tillfälligt byggnadsförbud inom vissa strandområden*. Förslaget torde såsom *Bilaga A* få fogas till protokollet.

Yttrandena.

Remissinstansernas principiella inställning.

I det stora flertalet yttranden uttalas, att en laglig reglering av strandbebyggelsen måste anses behövlig.

Vad angår den principiella uppfattning som kommit till uttryck i yttrandena må nämnas, att de allra flesta remissinstanserna tillstyrkt det remitterade förslaget eller i varje fall ställt sig i huvudsak positiva till detsamma. Dessa instanser äro: lantmäteristyrelsen, byggnadsstyrelsen, fastighetsbildningssakkunniga (en ledamot, riksdagsmannen C. A. D. Jons-

¹ Jfr *Bexelius-Nordenstam-Aurén* a. a. s. 604 överst.

son i Skedsbygd, är dock skiljaktig och har avstyrkt förslaget), överståthållarämbetet, länsstyrelserna i tjugu län, flertalet överlantmätare, alla länsarkitekter utom en, ägodelningsdomarna i Östra och Medelsta samt Villands domsagor, svenska landskommunernas förbund (tre av styrelsens ledamöter, godsägaren G. Nilsson, Göingegården, f. riksdagsmannen V. J. Mattson, Enerйда, och landstingsmannen J. Arwidson, Slättåkra, äro dock skiljaktiga och ha avstyrkt förslaget), landsorganisationen i Sverige, svenska byggnadsarbetareförbundet, Sveriges lantmätareförening och samfundet för hembygdsvård. Vissa av dessa instanser ha dock framställt olika erinringar, vilka komma att redovisas i det följande.

Två remissinstanser, nämligen länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus samt Skaraborgs län, ha tillstyrkt förslaget endast under uttrycklig förutsättning att ersättningsfrågan reglerades på ett tillfredsställande sätt. Länsstyrelsen i Kopparbergs län har icke direkt avstyrkt förslaget men framhållit, att lagstiftningen — därest den genomfördes — måste tillämpas med stor urskillning och varsamhet.

Avstyrkande yttranden ha avgivits av länsstyrelsen i Jönköpings län, överlantmätarna i Stockholms, Jönköpings, Kronobergs, Blekinge, Göteborgs och Bohus, Jämtlands samt Västerbottens län, av riksförbundet landsbygdens folk, Sveriges fastighetsägareförbund och Sveriges lantbruksförbund. Länsarkitekten i Jönköpings län har vitsordat behovet av en lagstiftning men avstyrkt förslaget, därest icke lagtexten ändrades så att syftet med förslaget tydligare markerades samt en bestämmelse gäves om ersättning till markägaren. Beträffande de skäl som de avstyrkande instanserna främst åberopat till stöd för sin uppfattning må i korthet följande nämnas. Länsstyrelsen i Jönköpings län, Sveriges fastighetsägareförbund och Sveriges lantbruksförbund ha i första hand invänt, att ett förbud mot glesbebyggelse icke borde stadgas ens i provisorisk lag utan att markägarens befogade ersättningskrav bleve tillgodosedda. Överlantmätaren i Stockholms län och riksförbundet landsbygdens folk ha menat, att gällande lagstiftning erbjöde i stort sett tillräckliga möjligheter att lösa det föreliggande problemet. Överlantmätarna i Jönköpings, Blekinge och Jämtlands län ha uttalat, att man i stället för att genomföra den föreslagna provisoriska lagstiftningen borde komplettera 86 och 122 §§ byggnadslagen, och överlantmätaren i Göteborgs och Bohus län har gjort gällande, att något behov av en provisorisk lagstiftning icke föreläge.

Uppgifter rörande det föreliggande behovet att skydda strandområden nr friluftssynpunkt.

På grundval av de yttranden som avgivits av länsstyrelserna, överlantmätarna och länsarkitekterna må här följande redogörelse lämnas rörande det faktiska behovet att skydda stränderna inom landets olika delar.

Vad först *Stockholms län* beträffar har länsarkitekten i länet anfört:

Tidigare var skärgården rymlig, det fanns gott om rum såväl för den egentliga skärgårdsbefolkningen som för sommargästerna. Den som med båt tillfälligtvis sökte sig ut bland öarna seglade i en skärgård där det var långt mellan samhällena och gårdarna och där stränderna låg orörda mil efter mil.

Under trettioalet började det se ut på ett annat sätt. Sommarstockholms tidigare gränser vid Lindalssundet och Baggen åt Saltsjösidan och Lovö åt Mälarsidan visade sig för snäva. Bebyggelsen पोste över åt alla håll.

Efter genombrottet på trettioalet ha stora områden i Österåker, Ljusterö, Värmdö, Djurö och Tyresö exploaterats. Den planläggning som skedde i detta sammanhang var kanske rimlig, då här strandområden, dock ej i större utsträckning, sparades som allmänningar. Tidigare hade man med ett begränsat antal undantag vid planläggningen, där sådan över huvud taget förekommit, lagt ut så gott som all mark efter stränderna till tomtplatser.

På fyrtioalet har planläggningen kastats ut ännu längre mot havet. Sålunda ha planer lagts ut på Nätarö, Utö, Ornö, Runmarö, yttre Djurö m. fl. trakter. Planerna i och för sig blevo riktigt utlagda med relativt rymliga strandområden. Mindre tillfredsställande var att planerna lades ut på områden som, om man ser på planläggningen i stort, regionplanesammanhanget, kanske ej skulle bebyggts. — — —

Först genom 1947 års byggnadslag fick man möjlighet att genom regionplaneinstitutet och generalplanerna för kommunerna planlägga i riktiga sammanhang och i den skala kusten, skärgården och en millionstad kräver.

Det gäller att snabbt låta dessa möjligheter komma till användning — och att se till att de värden vi ännu äger i skärgården i form av öppna stränder ej gå till spillo i avvaktan på att planmöjligheterna komma i funktion. — — —

De inre områdena och mellanskärgården ha alltså till väsentliga delar konsumerats; nu har turen kommit till vad som är kvar av dessa områden och av den yttre och yttersta skärgården. Detta innebär, att fara föreligger att återstående strandområden komma att reduceras i snabb takt om icke lämpliga åtgärder vidtagas.

Överlantmätaren i *Uppsala län* har sagt sig kunna starkt vitsorda behovet av en strandlag. Ehuru många av de ur rekreationssynpunkt bästa områdena redan vore belagda med enskild bebyggelse, funnes dock tillräckligt många områden kvar för att fortfarande motivera en reglering av strandbebyggelsen.

Rörande förhållandena i *Södermanlands län* anför länsstyrelsen i länet, att utvecklingen redan gått så långt i fråga om allt för hård och i övrigt olämplig exploatering av strand- och skärgårdsområden, att det vore hög tid att något gjordes för att bromsa en dylik olycklig utveckling. Överlantmätaren i länet tillägger, att frågan om strandområdenas utnyttjande måste anses vara av största intresse för länet med dess skärgård och stränder vid Östersjön, Mälaren och Hjälmarens samt mycket betydande antal insjöar, varav flera relativt stora och kända. I detta sammanhang må återgivas följande avsnitt ur länsstyrelsens yttrande:

Såsom anföres i promemorian måste det anses vara ett samhällsintresse av betydande storleksordning, att bebyggelsen utmed våra strandområden

icke tillåtes fortgå på ett sådant sätt, att den alltmer avstänger den icke strandägande befolkningen från tillträdet till de ur friluftssynpunkt värdefulla stränderna. Icke minst gäller detta för landsbygdens folk, som har ett starkt behov av och i allmänhet livligt uppskattar möjligheten till att utan att färdas allt för långa vägar få tillgång till utflyktsplatser vid våra kuster och större sjöar. Den rekreation och det intryck av naturskönhet, som därvid kan erhållas, är ett icke oväsentligt bidrag till trivseln på landsbygden. Härtill kommer, att en oreglerad strandbebyggelse, enligt vad erfarenheterna utvisat, ofta är en stor fara för estetiska värden och helt kan förstöra en förut naturskön trakt. Vidare är det ur sanitär synpunkt önskvärt att kunna motverka att vattnet vid badplatserna förorenas.

Beträffande *Östergötlands län* upplyser länsarkitekten i länet, att vissa stränder vid Bråviken och Valdemarsviken samt utmed Arkösundsudden, vid Stora och Lilla Rängen, Järnlunden, Roxen med flera insjöar redan vore exploaterade, varvid stränderna blivit avstängda för andra än ett mindre antal tomtplatsägare, utblicken över vattnet hindrad och landskapsbilden i många fall olyckligt förändrad. Länsarkitekten finner därför den föreslagna lagstiftningen synnerligen påkallad. Överlantmätaren i länet framhåller, att *Östergötland* ännu äger ej obetydliga orörda strandområden och betonar önskvärdheten av att dessa i görligaste mån skyddas mot planlös och kortsynt exploatering.

I *Jönköpings län* funnes, enligt vad länsarkitekten i länet upplyser, exempel på att stränder blockerats av bebyggelse, men skadan vore dock icke av större omfattning. Det syntes emellertid länsarkitekten uppenbart, att behov av fritidsområden vid stränderna i bekväm närhet av tätorterna förefunnos och att detta behov borde tillgodoses. I *Kronobergs län* med dess rikedom på sjöar föreläge enligt länsarkitektens i länet mening stora risker för att stränderna utsattes för ytterligare bebyggelse i samma ögonblick som byggnadsrestriktionerna lättade.

Beträffande förhållandena i *Kalmar län* anför överlantmätaren i länet:

Kalmar län omfattar betydande strandområden utefter Kalmar sund och Östersjön, vilkas bevarande i ursprungligt skick bör eftersträvas. Samma är förhållandet med en del insjöstränder.

För närvarande gällande byggnadsrestriktioner ha verkat återhållande på sportstugebebyggelsen inom länet, men trots detta har efterfrågan på strandtomter varit stor. Upphäves eller mildras byggnadsregleringen torde därför denna bebyggelse liksom avstyckningsverksamheten komma att öka väsentligt.

En preliminär undersökning på lantmäterikontoret med ledning av ekonomiska kartan beträffande städerna Kalmar, Oskarshamn och Västervik har visat att städernas behov av fritidsområden och lämpliga områden för sommarstugebebyggelse framdeles måste tillgodoses genom ianspråktagande av mark på betydande avstånd från respektive städer. Samma undersökning har även utvisat att befolkningen från andra delar av landet under senare år visat påtagligt stort intresse för kustbygden och Öland i Kalmar län. Ett verkligt behov att på tillfredsställande sätt kunna reglera strandbebyggelsen har sålunda uppkommit.

Vad förhållandena på *Gotlands län* beträffar anför länsarkitekten i länet:

Det egentliga motivet för det nya förbudet är att skapa medel för att tillrättalägga vissa missförhållanden, som äro vanliga på fastlandet, nämligen att hela strandområden upptagas av enskilda tomter så att ingen eller mycket liten del av stranden blir tillgänglig för den som där icke äger tomt. I trakter där det icke finnes så gott om stränder uppstå då mycket svåra missförhållanden. För *Gotlands* vidkommande ha vi knappast något problem av denna art. *Gotland* har ju jämfört med andra län en ofantligt lång kust och många goda badstränder. Stor del av stränderna utgöras av samfälld mark, som icke utan stor svårighet kan styckas och utläggas till tomter. Särskilt är detta förhållande vanligt vid de goda badplatserna.

Med den nuvarande lagstiftningen ha vi hittills här i länet tack vare de naturliga goda förutsättningarna och genom intimt samarbete mellan de övervakande myndigheterna kunnat i stort sett komma tillrätta med de förevarande problemen. Jag ser heller ingen anledning att hysa särskilda farhågor för den närmaste framtiden i detta avseende.

Jag vill härmed dock icke ha sagt, att det icke även för *Gotlands* del kan tänkas fall, då den föreslagna lagen kan vara tillämplig och behövlig.

Överlantmätaren i *Gotlands län* har påpekat, att egentlig strandbebyggelse i länet för närvarande endast finnes på vissa kortare sträckor av kusten. Detta berodde närmast därpå att stora kuststräckor utlagts till samfällda släkeupplagsplatser (upplagsplatser för tillvaratagande av havstång) för skifteslagen. Någon garanti för att dessa samfällda kustremсор i en framtid bibehölles ostyckade och obebyggda finnes naturligtvis icke. Hittills hade emellertid icke förekommit, att dylika samfällda stränder blivit föremål för exploatering eller bebyggelse.

Rörande förhållandena i *Blekinge län* anför länsarkitekten, att frågan om badsträndernas skyddande aktualiserats även där. Länsarkitekten ansåge sig därför böra helt biträda det remitterade förslaget. Länsstyrelsen i länet har intagit samma ståndpunkt. Däremot har överlantmätaren i länet, vilken enligt vad förut nämnts avstyrkt förslaget, anført att den föreslagna lagstiftningen knappast vore behövlig för detta läns vidkommande, enär för allmänheten åtkomliga strandområden finnes i tillräcklig omfattning och med hänsyn till att länsstyrelsen, länsarkitekten och lantmäteriet sedan flera år noggrant följt strandbebyggelsen och år 1949 vidtagit förberedande åtgärder i syfte att skydda värdefulla stränder från bebyggelse o. d.

I fråga om *Kristianstads län* anför länsstyrelsen där:

Inom länet finnas högst betydande områden utefter havsstränderna, som väl lämpa sig för såväl bad som friluftsliv i allmänhet. En stor del av dessa områden ligger dock mindre väl till med hänsyn till vägförbindelser. Badlivet torde väl mest florerar på länets västkust, där vattnet sommartid i allmänhet har betydligt varmare och framför allt jämnare temperatur än på ostkusten. — Härjämte erbjuda ett flertal sjöar inom de nordliga delarna av länet rikliga tillfällen till bad och rekreation. Några egentliga vattendrag av betydelse i här ifrågavarande sammanhang saknas och de som finnas äro i allmänhet starkt förorenade.

Uppställer man den frågan huruvida strandbebyggelsen för närvarande vållar hinder eller olägenhet för den rekreationssökande allmänheten inom detta län, måste denna fråga enligt länsstyrelsens uppfattning besvaras

nekande. Strandbebyggelsen söker sig här i länet endast undantagsvis ned till området närmast kusten. I allmänhet är kustremsan öppen för badande. Detta torde i regel också vara fallet vid insjöstränderna. Att förhållandena härvidlag utvecklats så pass gynnsamt som fallet är beror säkerligen i viss mån på byggnadsrestriktionerna, som under ett antal år lagt hinder i vägen för sportstugebebyggelse. Därest emellertid restriktionerna på detta område hävas och förhållandena då äro sådana, att intresset för sportstugebebyggelse är lika starkt hos allmänheten som hittills synes vara fallet, föreligger helt säkert risk för att denna bebyggelse kommer att breda ut sig över havs- och insjöstränder på ett sätt som kan menligt inkräkta på friluftslivet. — — —

Ehuru länsstyrelsen för detta läns vidkommande icke anser förhållandena sådana att någon större fara i dröjsmål föreligger, därest man avvaktar den i utsikt ställda utredningen angående en laglig reglering av strandbebyggelsen och därmed sammanhängande spörsmål, i all synnerhet icke om denna utredning igångsättes och bedrivs med tillbörlig skyndsamhet, vill länsstyrelsen likväl icke motsätta sig den föreslagna provisoriska lagstiftningen, som ju onekligen ger länsstyrelsen möjlighet att på ett mera effektivt sätt än vad byggnads- och jorddelningslagarna förmå ingripa till skyddande av strandområdena på särskilt utsatta punkter.

Rörande förhållandena i *Malmöhus län* anför länsstyrelsen i länet följande:

Tillgång till friluftsbad från strand å platser, som samtidigt kunna rymma stora människoskaror, finnas för närvarande vid Skälderviken i Farhult och i Arild, vid Öresund i Mölle, 1 200 meter norr om Höganäs och omedelbart söder om staden, i Viken, Hälsingborg, Landskrona, Barsebäck, Lomma, Malmö och Skanör samt vid Östersjön i Falsterbo, i Kämpinge, omedelbart öster om Trelleborg, på två ställen mellan Gislöv och Böste, i Lilla Beddinge och i Ystad.

Genom byggnadsplaner samt genom avstycknings- och nybyggnadsförbud i anledning av blivande byggnadsplaner är kustremsan skyddad för påträngande bebyggelse utmed Skälderviken mellan länsgränsen och Arild på omkring 11 km, utmed Öresund i Mölle på omkring 1,5 km, mellan Mölle och Höganäs på omkring 5 km, mellan Höganäs och Viken på omkring 1,2 km, mellan Viken och Hälsingborg på omkring 6 km samt vid Höllviken på omkring 3 km ävensom utmed Östersjön mellan Falsterbo och Trelleborg på omkring 10 km, mellan Trelleborg och Smygehuk på omkring 4 km samt mellan Smygehuk och Abbekås på omkring 7 km. Inom envar av dessa byggnadsplaner förekommer utmed kusten ett område, som är tillgängligt för friluftsliv inbegripet strandbad.

Långa sträckor av länets kust lämpa sig mindre väl för mottagande av större badpublik. Detta är exempelvis förhållandet vid Lundåkrabukten och delar av Lommabukten samt mellan Malmö och Skanör till följd av grunt vatten, vid Östra Torp beroende på havsbottnens beskaffenhet samt väster om Ystad med hänsyn till att den allmänna vägen där går mycket nära vattnet. Men för dem, som vilja bada i öppna sjön, torde svårigheter icke yppa sig att göra det nästan var som helst utmed länets kust. Endast på ett fåtal och mycket korta ställen utmed densamma torde tomtplatserna nå ner till strandlinjen och allmänheten därigenom avstängas från tillträde till stranden.

Malmöhus län är mycket fattigt på insjöar. De flesta av dem äro små och belägna å områden tillhörande fideikommiss eller andra storgods. Detta förhållande torde vara orsak till att större bebyggelse icke uppstått vid sjö-

stränderna. Enligt vad länsstyrelsen förspört äro sjöarna, Ringsjön undantagen, icke eftersökta såsom badplatser. I Ringsjön är stranden delvis avstängd, men ännu finnas långa strandremsor utan bebyggelse och där förekommer strandbad i stor omfattning.

Såsom torde framgå av det anförda, är det spörsmål, som man velat komma till rätta med genom den föreslagna lagen, i stort sett redan löst här i länet.

Även överlantmätaren i Malmöhus län håller före, att den föreslagna lagen icke vore av så stor betydelse beträffande strandområdena utmed länets kuster. De områden som där skulle kunna komma i fråga hade nämligen redan så gott som fullständigt exploaterats för privat sommarstugebebyggelse. Något annorlunda låge saken enligt överlantmätaren till beträffande strandområdena omkring en del av insjöarna i länet, vilka med ett fåtal undantag i endast ringa utsträckning hittills varit föremål för exploatering men som under normala förhållanden troligen hade kommit i fråga därför.

Beträffande läget i *Hallands län* anför länsstyrelsen:

Behovet av att i görligaste mån bevara våra strandområden för bad- och friluftsliv samt skydda strändernas ofta säregna skönhetsvärden mot en förfulande bebyggelse torde numera vara så uppenbart, att någon närmare motivering för nödvändigheten av att hålla uppsyn över strandbebyggelsen kan anses överflödig. Det kan sålunda omnämnas, att vid överläggningar med kommunrepresentanter och markägare angående byggnadsregleringsfrågor länsstyrelsen kunnat konstatera en undan för undan ökad förståelse för en mera försiktig exploatering av kustområdena liksom för avsättning av vissa strandområden för gemensamma ändamål. Hallandskusten erbjuder för övrigt exempel på hur en tidigare fri bebyggelse på vissa platser medför att de för bad- och friluftsliv lämpligaste strandområdena blivit reserverade för ägare av villa- och sportstugedomter. Ofta ha därjämte strändernas skönhetsvärden i större eller mindre grad spolierats. Å andra sidan kan inom länet uppvisas kustområden där bebyggelsen, med stöd av gällande eller tidigare lagstiftning, kunnat utformas på ett såväl ur sociala synpunkter som med hänsyn till naturskyddet godtagbart sätt.

Överlantmätaren i *Hallands län* anför:

Beträffande *Hallandskusten* är visserligen att märka, att förefintligheten av vid laga skiften för samfällt behov avsatta tångallmänningar omfattande själva strandbältet mångenstädes och på avsevärda delar av kusten medfört, att för bostadsbebyggelse upplåtna lägenheter där ej kommit att sträcka sig ända fram till stranden. Dylika tångallmänningar, som för övrigt i regel endast ha ringa djup, saknas dock på avsevärda kuststräckor, och så är särskilt förhållandet i norra delen av länet, där tätbebyggelse för fritidsändamål förekommit och alltjämt förekommer i synnerligen stor omfattning. Visserligen har denna bebyggelse till stor del föregåtts av planläggning, vid vilken strandområdena i flertalet fall reserverats som öppna platser, men med den betydelse som *Hallandskusten* äger såsom sommarbostadsort ej blott för länets egen befolkning utan även för folk från andra delar av riket, ha allt större och större delar av länets kustområden kommit att tagas och tagas alltjämt i anspråk för sommarbostadsbebyggelse. Denna utveckling sker endast i viss omfattning så att redan befintliga tätbebyggelseområden för fritidsändamål successivt utbyggas, utan bebyggelsen

tenderar även till att sprida sig till förut av sådan exploatering icke berörda kustområden. Även vid vissa insjöar har bebyggelsen tenderat att öka. I dylika fall kan icke bebyggelsen — i varje fall ej omedelbart — hänföras till tätbebyggelse, och det har därför med nu gällande bestämmelser i byggnadslagen och jorddelningslagen visat sig icke vara möjligt att helt förhindra olämplig bebyggelse och fastighetsbildning invid stränderna av hav, sjöar och vattendrag.

Länsarkitekten i Hallands län anför:

Det är sedan länge känt, att villa- och sportstugebebyggelsen utefter hallandskusten inom mycket stora områden tagit sådan omfattning, att den på flera ställen hotar att dels totalt förfula kusten, dels utestänga allmänheten från stränderna. Vid de under senare åren hållna sammanträdena med anledning av ifrågasatt byggnadsreglering inom kustområdena har i allt större utsträckning från de kommunala myndigheternas och även markägarnas sida påpekats, att det är nödvändigt att vidtaga åtgärder så att denna ogynnsamma utveckling icke fortsätter. Inom flera områden har för att hindra en olämplig utveckling av strandbebyggelsen markägarna och de kommunala myndigheterna påyrkat långt strängare åtgärder än dem länsstyrelsen tänkt vidtaga.

Av det ovan nämnda framgår, att alla lämpliga föreskrifter, som kunna reglera ifrågavarande slag av bebyggelse, böra prövas. — — —

Under år 1949 har en viss minskning i antalet avstyckningar vid kusten förmärkts, men redan första dagarna efter det att i tidningarna aviserats om en uppmjukning av förbuden mot sportstugebebyggelse ha förfrågningar rörande möjligheten till sportstugebebyggelse och ärenden beträffande sådan bebyggelse inkommit till länsarkitektkontoret. Även om kulmen på avstyckningsverksamheten för tillfället synes nådd, kommer säkerligen en livlig byggnadsverksamhet avseende sportstugor, sommarvillor och liknande bebyggelse att vidtaga, så snart byggnadsrestriktionerna lättas. Enligt min mening torde semesterlagstiftningens verkningar beträffande bebyggelse, turistförhållanden och »sommarnöjesindustrin» i övrigt inom Hallands kustband endast ha börjat. Erfarenheten visar också, att så fort genom vägarbeten fordontrafik blir möjlig till ännu icke utnyttjade områden, dessa mycket snart komma under exploatering.

Länsstyrelsen i *Göteborgs och Bohus län* understryker, att det icke minst inom detta län, med hänsyn till dess skärgårdsförhållanden och befintligheten inom länet av storstaden Göteborg, ovedersägligt föreläge ett starkt behov att reglera strandbebyggelsen. Även länsarkitekten i länet har framhållit, hur nödvändigt det vore att skydda det som återstode av välbelägna, vackra och i övrigt för friluftslivet passande strandområden i länet. Även för *Älvsborgs läns* vidkommande ha de närmast berörda remissinstanserna vitsordat behovet av en strandlagstiftning. Rörande förhållandena i *Skaraborgs län* anför överlantmätaren i länet:

Inom Skaraborgs län finnas strandområden av avsevärd omfattning utefter de stora sjöarna Vänern och Vättern samt ett mycket stort antal mindre sjöar, bland vilka i detta sammanhang må nämnas Skagern, Uden, Viken, Bottensjön, Vristulven, Örlen, Mullsjön och Stråken. Länets åar ha i friluftsväsende ingen större betydelse. Erfarenheten visar, att de strandområden, vilka äro vackra och lämpliga till badplatser samt dessutom äro någorlunda väl belägna ur kommunikationssynpunkt undan för undan bebyggts

med sommarstugor, vilka ligga dels på särskilt avstyckade tomtplatser, dels på under nyttjanderätt för viss tid innehavd mark. Sistnämnda förfarings-sätt är använt i betydande utsträckning. Det har också kunnat konstateras, att fastighetsbildning för sportstugeändamål fortskridit under hela krigs- och efterkrigstiden, dock i avtagande omfattning, oberoende av gällande starkt hämmande byggnadsrestriktioner. Man måste uppenbarligen förvänta, att fastighetsbildning och bebyggelse utefter stränderna kommer att kraftigt ökas så snart dessa restriktioner uppmjukas eller hävas. Inom länet finnas ännu avsevärda områden orörd strandnatur, inrymmande sandstränder och andra för sommarvistelse lämpliga platser, vilka i huvudsak frekventeras av ortens befolkning. Att exploatering av sådana områden ännu ej skett torde väl huvudsakligen bero på områdenas avskilda lägen men allt efter som efterfrågan på lämpliga fritidsområden ökas, komma med sannolikhet även dessa områden att undan för undan tagas i anspråk för sportstugebebyggelse. Jag biträder därför den i promemorian angivna uppfattningen, att en reglering av strandbebyggelsen måste komma till stånd så fort som möjligt.

Länsstyrelsen i *Värmlands län* har — samtidigt som den framhållit, att frågan om en reglering av strandbebyggelsen uppenbarligen vore, ur folkhälsans och friluftslivets synpunkter, ett riksomfattande problem av stor aktualitet — anfört att, även om strandbebyggelsen inom länet åtminstone i allmänhet icke nått en sådan omfattning, att den för närvarande kunde anses utgöra ett direkt hinder för stads- och samhällsbefolkningens möjligheter till friluftsliv och rekreation, utvecklingen dock måste ingiva vissa betänkligheter. Beträffande förhållandena i *Örebro*, *Västmanlands* och *Gävleborgs län* lämnas inga närmare uppgifter i yttrandena; både länsstyrelserna, överlantmätarna och länsarkitekterna i dessa län ha dock vitsordat behovet av en lagstiftning på området och i princip tillstyrkt det remitterade förslaget.

Vad avser läget i *Kopparbergs län* har länsstyrelsen i länet anfört:

Den i promemorian föreslagna lagstiftningen torde inom detta län få en mycket begränsad användning. Den jämförelsevis rika tillgången på sjöar och vattendrag synes för överskådlig tid trygga befolkningens behov av rekreativsmöjligheter vid stränderna. Med förbättrade kommunikationer äro invånarna i städer och tätorter ej heller längre hänvisade till naturområden i samhällenas närhet utan kunna söka sig ut till mera avlägsna och orörda trakter. Endast i fråga om lämpliga badplatser synes det vara vissa risker för att äganderättsförhållanden eller okontrollerad bebyggelse kunna bli till hinder för allmänhetens krav på fri tillgång till stränderna. Strandpartier som lämna sig till badplatser äro emellertid ganska sparsamt förekommande, och önskemålet att skydda sådana områden böra kunna tillgodoses annorledes än genom en särskild lag.

Länsarkitekten i länet anför för sin del:

Behovet av strändernas skydd är uppenbarligen störst i län med ur fritidssynpunkt särskilt värdefulla kuststräckor och med skärgård. Men även i ett inlandslän som *Kopparbergs* torde frågan om ett visst skydd av sjöstränderna bli alltmera aktuell. Det kan nog tyvärr konstateras, att flertalet av de för bad- och friluftsliv lämpliga och i förhållande till tätorterna väl belägna insjöarna numera i mycket hög grad äro avstängda för den

icke strandägande befolkningen. Alltför många vackert belägna uddar, utsiktsplatser och vikar med för bad lämpliga stränder äro bebyggda med sportstugor och väl inhägnade. Tyvärr äro även i många fall värdefulla strandpartier upptagna av industrier och industriupplag, vilka hade kunnat lokaliseras med större hänsynstagande till allmänhetens behov av bad- och campingplatser, särskilt vid tätorterna. En inventering av de strandpartier kring våra insjöar i länet, som i nöjaktig grad äro fria från bostads- och industribebyggelse, belägna på rimliga avstånd från angränsande tätorter och i övrigt lämpliga för den rekreationssökande allmänheten, skulle med all sannolikhet ge ett ganska nedslående resultat.

Beträffande förhållandena i *Västernorrlands län* uppger överlantmätaren i länet, att det bland annat inom vissa kustområden omkring Härnösands stad och i Sundsvallstrakten föreläge behov att förhindra eller reglera sådan bebyggelse varom nu vore fråga. Länsarkitekten i länet framhåller, att strandbebyggelsen där år från år visat tendenser att öka i sådan omfattning att allmänhetens möjligheter till rekreation inom strandområdena vore hotade inom vissa delar av länet. I *Jämtlands län* vore — anför länsstyrelsen i länet — det föreliggande spörsmålet helt naturligt av mindre betydelse än i län med bättre sommarklimat. Även inom Jämtlands län föreläge dock visst behov av strandområden för bad eller friluftsliv.

Beträffande förhållandena i *Västerbottens län* anför länsstyrelsen, att det för nämnda läns vidkommande knappast syntes föreligga något större behov av den tilltänkta lagstiftningen. Länsarkitekten i länet anför emellertid:

De områden, som i första hand torde komma att diskuteras vid en tillämpning av den ifrågasatta lagen, äro i Umetrakten havsstranden inom Nordmalings, Hörnefors, Umeå och Sävar socknar samt Holmsunds köping jämte sjöstränderna inom ett område med minst 25 km radie från staden, samt i Skelleftetrakten havsstranden inom Bureå, Skellefteå och Byske socknar, samt sjöstränderna inom ett område med likaså minst 25 km radie från Skellefteå stad. Härtill måste komma enstaka strandområden såväl vid kusten som vid insjöar längre in i landet.

Vidkommande slutligen förhållandena i *Norrbottnens län* hävda remissinstanserna, att allmänheten inom länet — sådana förhållandena nu vore och såvitt utvecklingen nu kunde bedömas — hade och komme att ha riklig tillgång till strandområden för sitt behov av bad och friluftsliv.

I detta sammanhang må nämnas att *samfundet för hembygdsvård* anmärkt, att hembygdsvårdens intresse i saken icke hade behövt ställas så i skymundan, som skett i promemorian. Samfundet anför:

Ur synpunkten av de intressen, som samfundet ser såsom sin uppgift att bevaka, vill styrelsen understryka, att skydd för ur natur- och kulturminnessynpunkt intressanta strandområden måste anses vara av största värde för alla befolkningsgrupper i vårt land och icke enbart för badgäster och semesterfirare. Skyddet mot vandalisering av naturen kring hav, sjöar och vattendrag bör intressera såväl naturälskaren i allmänhet som den fasta befolkningen intill de skyddade områdena, vilken härigenom skulle slippa att se egenartade och estetiskt tilltalande naturpartier belamrade med en mängd byggnader, ofta olämpligt utformade och placerade. Härtill kom-

mer att detta skydd mot okontrollerad bebyggelse i icke oväsentlig mån kan ha ekonomisk betydelse med hänsyn till turisttrafiken, då man med skäl kan göra gällande, att de utländska turisterna icke besöka Sverige för att beundra gyttiga villasamhällen vid havsstränder och insjökuster.

Härmed har styrelsen, väl till märkandes, icke velat giva uttryck åt bristande förståelse för de rent sociala betraktelsesätt, som närmast synas hava inspirerat det föreliggande förslaget till lagstiftning. Tvärtom är det så, att varje åtgärd, som bereder gemene man större möjligheter att i olika hänseenden njuta av sitt lands natur, i längden också bidrager till att öppna hans blick för även andra värden än den med friluftslivet följande rent kroppsliga rekreationen. — — —

Samfundet för hembygdsvård kan för sin del svårligen ha något att erinra mot en rättsutveckling, som ledde därtill, att de, som i kraft av äganderätt förfoga över förmögenhetsobjekt, i främsta rummet fast egendom, varmed mera betydande hembygdsvärden — med vilket uttryck här avses att sammanfatta vad som ligger inom naturskyddets, hembygdsvårdens och kulturskyddets intressesfärer — äro förbundna, lärde sig att helt bortse från möjligheten att göra sig ekonomisk vinst genom åtgärder, varigenom dessa värden ginge förlorade för nationen. Sådant är förhållandet i åtminstone ett främmande land, där den enskilda äganderätten och principen om medborgarens fria förfogande över sin egendom eljest åtnjuter allt tänkbart stöd från lagstiftarens och opinionens sida, nämligen Schweiz.

Kunna fritidsintressena med avseende å strandområdena tillbörligen tillgodoses genom statliga eller kommunala markförvärv?

I p r o m e m o r i a n har — såsom förut nämnts — anförts, att det icke kunde anses praktiskt möjligt att tillbörligen tillgodose det rekreationsbehov, som hänförde sig till våra kuster och sjöstränder, endast därigenom att staten eller kommunerna förvärvade och reserverade vissa områden, dit den icke strandägande befolkningens bad- och friluftsliv skulle koncentreras. Dylika friluftreservat och allmänna friluftsbad hade visserligen en mycket viktig uppgift att fylla i förevarande sammanhang, men de kunde som sagt icke ens tillnärmelsevis komma att täcka hela behovet.

Detta uttalande har så gott som allmänt godtagits i y t t r a n d e n a. Sålunda må nämnas att *överståthållarämbetet* uttryckligen förklarar sig anse, att det föreliggande behovet endast i ringa utsträckning kunde tillgodoses genom anordnande — förmedelst kommuner, allmänna inrättningar eller organisationer — av särskilda platser. *Lantmätareföreningen* anför, att det visserligen torde få anses i första hand ankomma på vederbörande kommuner att genom inköp av därtill lämpade marker tillgodose behovet av rekreationsvisten för sina invånare men tillägger att, även om ökade möjligheter till sådana förvärv kunde skapas, vad som på denna väg kunde åstadkommas dock icke alltid torde vara till fyllest, särskilt för de större städernas vidkommande.

Länsarkitekten i Hallands län påpekar att, då till Hallandskusten sökte sig människor från nära nog hela riket, det säkerligen icke räckte med de eventuella åtgärder, som vidtoges från kommunernas sida för att skaffa deras innevånare tillfälle till bad och rekreation.

Endast i ett ringa fåtal av de avgivna yttrandena har en motsatt uppfattning kommit till uttryck. Sålunda anför *länsstyrelsen i Jönköpings län*, att det visserligen icke kunde förnekas att vissa större tätorters befolkning saknade tillgång till allmänna områden för bad- och friluftsliv men att det borde ihåggas att det föreliggande problemet — i och för sig betydelsefullt men till sin räckvidd ej särskilt stort — väsentligen bottnade i de härav berörda kommunernas obenägenhet att genom köp eller arrende förvärva lämpliga fritidsområden. En lösning av frågan att säkerställa tillgången på dylika områden syntes länsstyrelsen därför i första hand böra sökas på det sätt, att tätorternas möjligheter till markförvärv utnyttjades.

Sveriges fastighetsägareförbund anför:

Det enligt förbundets mening principiellt riktiga tillvägagångssättet, om man systematiskt vill underlätta möjligheterna för den icke jordägande befolkningen att idka friluftsliv vid stranden, är att staten eller kommunerna förvärva mark i avsikt att upplåta densamma såsom friluftsreservat. Detta syntes också vara fritidsutredningens mening. Enligt vad ordföranden i fritidsutredningen, landshövdingen Kjellman, yttrade i ett över utredningens förslag hållet radioföredrag, skulle de särskilda fritidsområdena förläggas till, såsom orden föllo, »på hederligt sätt förvärvade områden». Det står emellertid utom tvivel att fritidsutredningens förslag även på auktoritativt håll uppfattades såsom ett hjälpmedel för det allmänna att i viss utsträckning undgå att förvärva mark för anordnande av fritidsområden. Det nu föreliggande förslaget har i grunden samma tendens. Genom förefintligheten av de byggnadsförbudna strandbältena skall den friluftsidkande allmänheten befrias från omaklet att behöva stöta på bebyggelse på sådana områden, där denna allmänhet själv vill vara allenarådande.

Utom i de nu återgivna yttrandena har förevarande spörsmål närmare behandlats endast av länsstyrelsen i Kopparbergs län och av överlantmätaren i Kristianstads län, men dessa två remissinstanser ha diskuterat problemet ur rent lokal synpunkt. *Länsstyrelsen i Kopparbergs län* anför sålunda, att kommunerna i länet redan ordnat allmänna badplatser i stor utsträckning och framhåller, att man efter utvidgningen av det kommunala kompetensområdet kunde förvänta att dessa strävanden komme att ytterligare främjas.

Överlantmätaren i Kristianstads län yttrar:

För rekreation lämpliga markområden invid hav, sjö och vattendrag finnas i mycket stor utsträckning inom länet. Erfarenheten visar emellertid att av dessa endast mycket begränsade delar äro begärliga för någon större del av allmänheten, nämligen delar med bra badstrand och läge nära god väg. Sålunda belägna områden, tillräckliga för det ifrågavarande behovet, äro icke större eller dyrbarare än att det borde vara en lätt överkomlig utgift för stat eller kommun att förvärva dem. Med hänsyn till de särskilda naturförhållanden som äro för handen å dessa badplatser synes länsstyrelsen genom förbud enligt 122 § byggnadslagen kunna hindra olämplig bebyggelse därå. Mest önskvärt torde emellertid vara att stat eller kommun förvärvar områdena. Därigenom skulle bättre anordningar för allmänhetens trivsel och hälsa lättare kunna åstadkommas. Vill man tillgodose rekreationsbehovet hos berörda del av allmänheten är det således enligt överlantmätarens mening riktigare att det allmänna förvärvar och ordnar erforderliga områden än att lagstifta på nu föreslaget sätt.

I ett par yttranden har användandet av planinstitutet särskilt diskuterats. *Länsstyrelsen i Gävleborgs län* anför:

I fråga om utnyttjandet av den nya byggnadslagstiftningen har i promemorian anlagts en rätt pessimistisk syn på kommunernas inställning, närmast då det gäller deras benägenhet att begära fastställelse av en generalplan, som upptager område för friluftsliv och som skulle medföra lösningskyldighet för kommunen. Enligt länsstyrelsens erfarenhet finnes emellertid anledning till en något mer optimistisk uppfattning. I de kommuner, där ifrågavarande problem på grund av naturförhållandena äro särskilt aktuella, torde nämligen intresse icke helt saknas att få dem lösta på den fastställda generalplanens väg, även om kommunerna således därvid skulle åsamkas kostnader för marklösen. Ofta kunna väl problemen vara interkommunala och på grund härav särskilda svårigheter uppstå, men dessa torde då kunna undanröjas genom överenskommelser de intresserade kommunerna emellan, därest användning av regionplaneinstitutet icke anses böra komma i fråga. Överhuvudtaget har det synts länsstyrelsen böra betonas, att saken skulle gagnas om kommunerna i möjligaste mån inträdde såsom ansvariga för den verksamhet, som syftar till att, utan oskäligt intrång i andra parters rätt och intressen, åt allmänheten bevara eller upplåta fritidsområden.

Emellertid torde det förhålla sig så, att kommunerna ännu icke hunnit få generalplaner eller andra erforderliga planer enligt gällande byggnadslagstiftning upprättade och fastställda eller att de ännu icke utverkat byggnadsförbud exempelvis enligt 15 eller 101 § byggnadslagen. Med hänsyn härtill och till de föreliggande faktiska förhållandena i övrigt sådana de angivits i promemorian råder även enligt länsstyrelsens åsikt behov av en provisorisk lagstiftning i förslagets syfte. Länsstyrelsen har således i princip intet att erinra mot en sådan.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län anmärker, att på sina håll vissa kommuner genom markförvärv löst frågan om fritids- och badplatser och tillägger att den möjligheten ju också funnes att i general- eller regionplan lägga in fritidsreservat. Men i samtliga dessa fall vore det — fortsätter länsstyrelsen — tyvärr så, att åtgärderna merendels komme för sent.

Är nuvarande lagstiftning tillräcklig för att hindra ur friluftslivets synpunkt icke önskvärd exploatering av strandområdena?

Praktiskt taget alla remissinstanser ha biträtt den i promemorian uttalade uppfattningen, att nu gällande byggnads- och jorddelningslagstiftning icke vore tillräcklig för att effektivt hindra en ur friluftslivets synpunkt ej önskvärd bebyggelse av vissa strandområden. Bland dem som uttryckligen anslutit sig till denna mening må nämnas *lantmäteristyrelsen*, *byggnadsstyrelsen*, det övervägande antalet *länsstyrelser*, *överlantmätare* och *länsarkitekter* samt *landsorganisationen* och *lantmätareföreningen*.

I några yttranden har räckvidden av den nu gällande lagstiftningen berörts något närmare. Sålunda anför *länsstyrelsen i Malmöhus län*:

Länsstyrelsen har för sin del icke tolkat 122 § byggnadslagen så, att orden »andra särskilda naturförhållanden» skulle medgiva stadgandets användning för skapande av rekreationsplatser för allmänheten. Den befogen-

het att meddela anvisning om avstyckning, som tillerkänts länsstyrelsen i 19 kap. 13 § 3 mom. jorddelningslagen, anser länsstyrelsen icke tillräcklig för att hindra bebyggelse, framför allt icke i trakter, varest byggnadslov icke erfordras för byggnads uppförande. Visserligen kan i generalplan mark reserveras såsom fritidsområde, men dels torde generalplanering ej böra avse enbart en sådan detalj och dels är med en sådan planering förknippad en omständlig procedur. Länsstyrelsen anser därför, att en särskild lagstiftning är behövlig för lösande av frågan om strandområdesbebyggelsen, som påkallar ett snabbt avgörande.

Länsstyrelsen i Kronobergs län anför:

Såsom framgår av promemorian finnas enligt nu gällande byggnads- och jorddelningslagstiftning vissa möjligheter att reglera strandbebyggelsen, främst med stöd av 122 § byggnadslagen och 19 kap. 13 § jorddelningslagen. Länsstyrelsen har för sin del med stöd av dessa lagrum utfärdat föreskrifter, som åsyfta att skydda större delen av Helgasjöns strandområden mot olämplig bebyggelse. Tvekan har dock rått om möjligheten att kunna återopa 122 § byggnadslagen i fråga om föreskrifter för längre sammanhängande områden. Detta lagrum avser närmast områden, som böra skyddas på grund av naturskönhet, växtlighet eller andra särskilda naturförhållanden. Med hänsyn till de begränsade möjligheter, som stått till buds, då det gäller att söka skydda strandområden, har länsstyrelsen dock ansett sig kunna tolka lagrummet extensivt. Länsstyrelsen har därvid även beaktat att dispens från ett med stöd av nämnda paragraf meddelat byggnadsförbud i praktiken icke kan vägras, enär länsstyrelsen icke äger möjlighet att bereda markens ägare ersättning om »avsevärt men» skulle tillskyndas honom. Anvisningar enligt 19 kap. 13 § jorddelningslagen kunna visserligen medföra att avstyckningar alltför nära stranden förhindras, men bebyggelse kan det oaktat ske å arrenderad mark. Med stöd av nu gällande lagstiftning kan man alltså icke effektivt hindra att strandområden utnyttjas för olämplig bebyggelse. En särskild lagstiftning är därför av behovet påkallad om de ännu obebyggda strandområdena skola kunna bevaras såsom rekreationsplatser för den icke jordägande befolkningen.

Länsstyrelsen i Jämtlands län yttrar:

Länsstyrelsen har den 10 december 1949 utfärdat anvisningar jämlikt 19 kap. 13 § 3 mom. första stycket jorddelningslagen och 5 kap. 8 § 2 mom. första stycket fastighetsbildningslagen för avstyckning invid vissa stränder av Storsjön inom Frösö köping. Därvid konstaterade länsstyrelsen, att ett dylikt beslut icke är tillfyllest för reglering av bebyggelsen å strandområde. Anvisningarna kunna nämligen frångås och jordägaren har möjlighet att uppföra byggnader utan att jorddelning kommer till stånd. Förbud mot bebyggelse måste införas för att strandområde helt skall kunna skyddas mot olämplig bebyggelse.

I några yttranden har framhållits, att det vore möjligt att uppnå vissa resultat med användande av de i byggnadslagen behandlade utomplansbestämmelserna. Emellertid må här återgivas vad *överlantmätaren i Värmlands län* i denna del anför:

Uppenbart torde vara att användandet av det s. k. utomplansinstitutet är en mer omständlig procedur än den som föreslagits i den provisoriska lagen. För att meddela utomplansbestämmelser erfordras bl. a. sammanträde

med ortsbefolkningen och utställning av förslaget i orten. Detta erfordras icke enligt den provisoriska lagen. Därjämte innehåller utomplansbestämmelserna en hel del byggnadsföreskrifter m. m. under det att den provisoriska lagen blott innebär ett förbud mot visst slag av bebyggelse. Härav följer alltså, att man smidigare och fortare kan nå sitt mål genom den provisoriska lagen än genom meddelandet av utomplansbestämmelser. Även om jag är av den uppfattningen att förhållandena inom Värmlands län beträffande nu ifrågavarande spörsmål skulle kunna bemästras med nu tillgängliga resurser i lagstiftningsväg, torde dock förhållandena inom andra län — särskilt efter våra havsstränder — vara sådana, att den nu föreslagna provisoriska lagen torde vara nödvändig. Med hänsyn härtill får jag därför förorda ett antagande av lagförslaget, som tillämpat med återhållsamhet och urskiljning säkerligen kan bli till gagn i avsett syfte.

En mera kritisk inställning till den i promemorian uttalade meningen framträder i bl. a. följande yttrande av *länsstyrelsen i Kristianstads län*:

Genom den nya byggnadslagen ha tillskapats tämligen goda förutsättningar för att hindra ett ur friluftslivets synpunkt icke önskvärt utnyttjande av strandområdena. Oftast torde här vara fråga om tätbebyggelse, som med till buds stående lagstiftning kan tämligen effektivt bemästras. Att begreppet tätbebyggelse icke är i praktiken lättolkat, synes icke böra tillmätas den betydelse, som sker i promemorian. Fall kunna givetvis förekomma där på grund av tveksamhet i fråga om tolkningen av detta begrepp ingripande ej kan ske, men detta torde vara rena undantag utan praktisk betydelse. Beträffande sådan strandbebyggelse, som är att hänföra till glesbebyggelse, äro visserligen möjligheterna att skydda strandområdena icke lika stora, men enligt länsstyrelsens mening är dock 122 § byggnadslagen även i dess nuvarande lydelse av stor betydelse i detta avseende. Denna paragraf är visserligen — och detta enligt länsstyrelsens mening med full rätt — så avfattad, att markägaren under viss förutsättning kan kräva ersättning för avsevärt men. Emellertid torde det ofta vara så att genom jämkningar i den av markägaren tänkta placeringen av en byggnad eller genom modifieringar i fråga om byggnadens utseende eller storlek just de önskemål, som paragrafen avser att främja, kunna uppnås utan att markägaren tillskyndas avsevärt men. Paragrafens betydelse som ett medel att förhindra olämplig strandbebyggelse får därför ej underskattas. Det torde nämligen ofta — i varje fall här i länet — förhålla sig så, att de områden, som avses i § 122, jämväl äro särskilt attraktiva för bad och friuftsliv. Otvivelaktigt skulle emellertid denna paragraf bli mera effektiv som ett låt vara ofullkomligt skydd mot för friluftslivet störande strandbebyggelse, om paragrafen omredigerades så att av lagtexten framginge, att förordnande om nybyggnadsförbud finge meddelas jämväl där så påkallades med hänsyn till behov av badsträndernas skyddande mot olämplig strandbebyggelse.

I fråga om den möjlighet att påverka strandbebyggelsen, som kan äga rum med tillämpning av jorddelningslagen 19 kap. 13 §, torde dessa regler närmast vara avsedda som ett komplement till byggnadslagstiftningen. Det är särskilt bestämmelsen i 3 mom. första stycket, att länsstyrelsen äger meddela de anvisningar med avseende å styckningsverksamheten, vilka prövas erforderliga, som i detta sammanhang tilldrar sig största intresset. Att sistnämnda bestämmelse ännu icke kommit till större användning torde bero på att en viss tvekan förelegat hos länsstyrelserna om vad dessa anvisningar lämpligen böra innehålla och hur långt man lagligen kan gå i fråga om inskränkning i eller reglering av styckningsverksamheten. Det synes vara av

vikt att denna osäkerhet, som sannolikt också medför, att av omständigheterna ej betingade skiljaktigheter i anvisningarnas innehåll förekomma inom olika län, undanröjes genom av central myndighet meddelade direktiv. Sker detta, torde denna paragraf i jorddelningslagen i kombination med av länsstyrelserna meddelade anvisningar i sin mån mera effektivt kunna bidra till hindrandet av olämplig bebyggelse å strandområdena.

I anledning av detta yttrande må nämnas, att flera instanser uttryckligen betonat den praktiska svårigheten att draga en klar gräns mellan glesbebyggelse och tätbebyggelse. Sålunda anför exempelvis *överlantmätaren i Västernorrlands län*:

De största skadorna torde kunna uppstå, därest den mindre önskvärda strandbebyggelsen tar formen av tätbebyggelse. I likhet med vad som anförs i promemorian håller jag dock före, att ifrågakvarande skyddsbehov kan beträffande tätbebyggelse tillgodoses redan med tillämpning av gällande rätt.

Även utpräglad glesbebyggelse torde i många fall ha stor betydelse i förevarande sammanhang. Exploatering av strandområden för sportstugeändamål inledes i regel med glesbebyggelse. Ofta tillgripas därvid i första hand områden, som ur rekreationssynpunkt äro särskilt värdefulla under det att ur samma synpunkt mindre begärliga områden till en början icke efterfrågas. Efter hand som glesbebyggelsen förtätas komma fastighetsbildnings- och planmyndigheterna i kontakt med de svårbemästrade problem, som härröra ur det förhållandet, att det beträffande sportstugebebyggelse ofta är särskilt svårt att dra en klar gräns mellan glesbebyggelse och tätbebyggelse. Man måste därför här räkna med, att gällande regler rörande glesbebyggelse komma att tillämpas i många gränsfall. Detta förhållande skärper behovet av ur kontrollsynpunkt effektiva regler rörande glesbebyggelse.

Beträffande innebörden av 122 § byggnadslagen är *länsstyrelsens i Gotland* yttrande av särskilt intresse. Såsom av Bilaga B framgår har länsstyrelsen redan i januari 1948 meddelat beslut jämlikt 122 § byggnadslagen med avseende å hela Gotlandskusten. Länsstyrelsen anför nu:

Det får anses uppenbart, att gällande lagstiftning icke lämnar tillfredsställande möjligheter att hindra ett ur allmänna synpunkter icke önskvärt utnyttjande av landets strandområden ehuru möjligheterna i någon mån förbättrats genom den nya byggnadslagstiftningen. Regler måste sålunda anses önskvärda för att på ett tillfredsställande sätt lösa frågan om att kunna tillförsäkra den icke jordägande allmänheten erforderlig tillgång till våra strandområden utan att likväl jordägarnas intressen trädas alltför nära.

Att länsstyrelsen ansett sig kunna tillgripa förbud jämlikt 122 § byggnadslagen i så stor omfattning beror på att Gotlands kuster i hela sin utsträckning omfatta naturskönhetsvärden, som gjort ett sådant förbud motiverat. Förbudet, i vilket befolkningen med förståelse funnit sig, har därigenom kommit att automatiskt omfatta samtliga strandområden, vilka böra skyddas ur den synpunkt, som det remitterade förslaget åsyftar. Det sålunda jämlikt nämnda lagrum meddelade förbudet har hitintills varit tillräckligt, men otänkbart är naturligtvis icke, att i enstaka fall en sådan situation kan uppstå att en begärd dispens från förbudet icke kan vägras och sålunda en olämplig bebyggelse kan befaras uppkomma, emedan fastighetsägaren eljest skulle åsamkas allvarligt men, eftersom möjlighet till ersättning icke kan åstadkommas. Skulle länsstyrelsen då finna nödigt meddela

det strängare slag av förbud, som det remitterade förslaget innebär, torde man knappast kunna förvänta, att detta skall mötas med samma förståelse som det tidigare. Just den omständigheten att det provisoriska förbudet träffar område, som innefattas i det tidigare meddelade förbudet, är ägnad att skapa en viss villrådighet och även irritation. Länsstyrelsen anser sig på grund av angivna förhållanden böra framhålla, att även ur speciellt gotländsk synpunkt det är synnerligen angeläget, att en slutgiltig lagstiftning i ämnet snarast, och om möjligt senast under år 1951, kommer till stånd.

Länsarkitekten i Gotlands län betonar, att det föreslagna nya byggnadsförbudet och det i Gotlands län gällande förbudet enligt 122 § byggnadslagen beröra två ganska artschilda grenar av planering. Medan 122 §-förbudet ginge ut på att skydda de mer allmänna estetiska och kulturella värden, som funnes i landskapet, siktade det föreslagna förbudet ensidigt till främjandet av bad- och friluftslivet vid stränderna.

Riksförbundet landsbygdens folk har hävdad, att de nuvarande bestämmelserna i byggnads- och jorddelningslagstiftningen innebure tillräckliga garantier för att hindra ett ur friluftslivets synpunkt icke önskvärt utnyttjande av strandområdena. Riksförbundet ansåge att, med hänsyn till dessa bestämmelser samt möjligheterna att tvångsvis förvärva markområden, tillräckliga möjligheter beretts det allmänna att säkerställa en lämplig utveckling i hithörande frågor. Sett i samband med hittills genomförd lagstiftning inom olika områden, innebure det nu framlagda förslaget en ytterligare försämring i den enskilde jordägarens ställning. Den hittills rådande relativa trygghet, som jordägarerätten i allmänhet inneburit, bleve genom det framlagda förslaget ännu mera kringskuren. Samma synpunkter ha uttalats av *reservanterna i styrelsen för svenska landskommunernas förbund*.

Länsstyrelsen i Jönköpings län anför:

Vid bedömande av frågan om kravet på särskild lagstiftning till skydd för allmänna fritidsområden må understrykas, att den senast genomförda byggnadslagen givit myndigheterna medel i händerna att förhindra icke önskvärd bebyggelse framför allt beträffande tätbebyggelse men även i fråga om glesbebyggelse. I sistnämnda hänseende må framhållas, att de nya regionplan- och generalplaninstitutet bereda effektiva utvägar att frilägga områden, som kunna vara lämpade för friluftsanordningar. Detsamma gäller i viss mån om bestämmelserna i byggnadslagens 86 och 122 §§. I den mån ytterligare stöd i lagstiftning kan anses påkallat, synes en ändring av sist berörda lagstadganden till att avse vidsträcktare möjlighet att förordna om byggnadsförbud inom för fritidsändamål lämpliga strandområden böra ifrågakomma. En sådan utvidgning av länsstyrelsens befogenhet skulle — jämte övriga i byggnadslagen, jorddelningslagen och fastighetsbildningslagen givna föreskrifter — erbjuda tillräckliga garantier för att utvecklingen i förevarande avseende må kunna ledas i önskvärd riktning.

Sveriges fastighetsägareförbund yttrar:

Vid bedömande huruvida den nu föreslagna lagstiftningen är av behovet påkallad måste beaktas, att 1947 års byggnadslag med därmed sammanhörande författningar öppnat möjligheter, som icke förelågo då fritidsutredningen framlade sitt förslag. Förbundet åsyftar här särskilt 122 § byggnads-

lagen, som ju åt länsstyrelsen inrymmer befogenhet att meddela byggnadsförbud för område, som icke ingår i stadsplan eller byggnadsplan och som anses böra särskilt skyddas bland annat på grund av naturskönhet, växtlighet eller andra särskilda naturförhållanden. Detta stadgande har under senare tid kommit till användning jämväl i syfte att tillförsäkra allmänheten badplatser. Det synes påtagligt, att den möjlighet till reglering av förevarande förhållanden, som sålunda synes erbjuda sig, bör vidare prövas i praktiken, innan en ny lagstiftning på byggnadslagens område forceras fram.

Även *Sveriges lantbruksförbund* anser, att resultatet av reglerna i byggnadslagen och jorddelningslagen borde avvaktas under längre tid, innan ytterligare förändringar i lagstiftningen på detta område skedde.

Erfordras en provisorisk lagstiftning i ämnet?

De allra flesta av de inemot nittio remissinstanserna ha biträtt den i promemorian närmare motiverade uppfattningen, att en provisorisk lagstiftning vore av behovet omedelbart påkallad.

Sålunda anför *byggnadsstyrelsen*:

Såsom i promemorian framhålles erbjuder gällande lagstiftning icke möjligheter att effektivt hindra ett ur friluftslivets synpunkt icke önskvärt utnyttjande av strandområdena. Särskilt för det fall att nu rådande byggnadsrestriktioner komma att upphävas eller mildras är det därför i hög grad angeläget att för bad- och friluftsliv lämpliga strandområden kunna skyddas mot olämplig exploatering. Om det icke anses möjligt att utan ytterligare, tidskrävande utredning få till stånd en definitiv reglering av hithörande spörsmål, bör i väntan därpå en provisorisk lagstiftning tillgripas för att icke förutsättningarna för en mera slutgiltig lösning skola komma att försämrats.

Landsorganisationen uttalar att det, om en blivande strandlag verkligen skulle fylla sin uppgift, vore otvivelaktigt att provisoriska åtgärder redan nu måste vidtagas för att förhindra de skyddsvärda områdenas exploatering under tiden före lagens ikraftträdande.

Länsstyrelsen i Södermanlands län yttrar:

Uppenbarligen är det ett invecklat och mångsidigt problem att åstadkomma en strandlagstiftning, som tillgodoser alla betydelsefulla synpunkter utan att kränka andras, framför allt markägarnas, berättigade intressen. Bland de frågor, som sålunda måste lösas, är den om ersättning till ägaren för ett bestående byggnadsförbud samt om skyldigheten för dem, vilka medgivits exploateringsrätt, att bidra till ersättning åt den granne, som till gagn för deras exploateringsmöjligheter drabbats av byggnadsförbud på större eller mindre del av sin mark. Om stränderna skola hållas fria från bebyggelse, måste vidare klargöras, hur långt rätten för allmänheten att beträda dessa marker, där idka friluftsliv o. s. v. sträcker sig, liksom även om inskränkningar behövas i ägarens och brukarens rätt att inhägna dylika områden. Här avses tydligen områden med s. k. gles bebyggelse. Sedan väl tätbebyggelse uppkommit, regleras ju hithörande förhållanden genom byggnadslagstiftningen.

En utredning till reglering av dessa och andra hithörande förhållanden måste kräva avsevärd tid. Men det kan icke anses tillräckligt att vänta med åtgärder över huvud — utöver vad byggnads- och jorddelningslagstiftningen medger — till dess att hela saken är klar. Sedan numera lättnader börjat genomföras för sportstugebebyggelsen, kan det nämligen förväntas, att de länge uppdämda strävandena att förvärva strandtomter och bebygga dessa komma att taga mycket stark fart. Det saknas från länet icke exempel även på att man genom klart kringgående av jordförvärvslagen vill försäkra sig om särskilt natursköna strandområden.

Det är därför naturligt, att tanken att bereda möjligheter till provisoriskt byggnadsförbud på särskilt utsatta delar av våra stränder uppkommit. Ett sådant byggnadsförbud är ju icke något enastående, utan såsom anföres i promemorian tillämpas liknande provisoriska byggnadsförbud redan nu i ett flertal olika fall. Då det på sina håll i detta sammanhang talats om konfiskation, är detta en fullständig missuppfattning. Det intrång en strandägare kan lida genom en lagstiftning, sådan som här antytts, är endast den förlust som kan uppstå för honom genom uppskovet med exploateringen av stränderna; någon utvidgning av hans skyldighet att släppa till sin mark för allmänheten, att tåla beträdande därav eller åverkan därå inträder alltså icke i någon mån.

Länsstyrelsen anser alltså, att en provisorisk lagstiftning i förevarande syfte nu är behövlig, men vill starkt betona, att detta provisorium bör göras så kort som möjligt, detta framför allt med hänsyn till markinnehavarnas stora intresse av att hithörande förhållanden snarast bli definitivt ordnade.

Överståthållarämbetet anför:

Enligt vad av den remitterade promemorian framgår har chefen för justitiedepartementet för avsikt att inom den närmaste tiden utverka bemyndigande att tillkalla särskilda sakkunniga för utredning av frågan om en laglig reglering av strandbebyggelsen och därmed sammanhängande spørsmål. Redan med hänsyn härtill tillstyrker överståthållarämbetet en provisorisk lagstiftning i avbidan på denna utrednings slutförande. Tydligt är nämligen, att om av denna utredning föranledes definitiv lagstiftning, det framstår såsom synnerligen angeläget att förhindra att syftet med sådan lagstiftning väsentligen omintetgöres till följd av ökad strandbebyggelse under mellantiden.

Tidpunkten för en provisorisk lagstiftning är ock nu mycket lämplig i betraktande av de för närvarande gällande, stränga restriktionerna med avseende å sportstuge- och villabebyggelsen; det intrång i den enskilda äganderätten, som sker genom den nu ifrågakomna lagstiftningen, ter sig till följd därav mindre betungande än eljest skulle vara fallet.

Om överståthållarämbetet sålunda i princip ansluter sig till det framlagda förslaget, sker detta likväl under förutsättning, att den ovan antydda utredningen bedrivs med sådan skyndsamhet, att definitiv lagstiftning i ämnet kan träda i kraft vid utgången av den tid, under vilken den nu föreslagna lagen skall äga giltighet, eller således den 1 januari 1953. Överståthållarämbetet anser sig böra understryka vikten härav, ehuru ämbetet är väl medvetet om de många vittutseende spørsmål, som måste upptagas vid utredningen — ej minst de nödvändigtvis uppkommande frågorna om ersättning till enskild markägare för av lagstiftningen föranlett intrång i dennes äganderätt (jfr med avseende å nuvarande förhållanden 86 och 122 §§ byggnadslagen). Ty det kan antagas, att ovanberörda restriktioner med avseende å sportstuge- och villabebyggelsen vid sistnämnda tidpunkt

upphävt eller väsentligen lättats; i den mån så sker, framträder med styrka angelägenheten av att den provisoriska lagstiftningen — enligt vilken ersättning, som nyss sagts, ej skall utgå — ersättes med definitiv lagstiftning, däri ersättningsfrågorna vunnit sin lösning.

Ytterligare några remissinstanser ha betonat angelägenheten av att en definitiv lagstiftning i ämnet kommer till stånd så snart som möjligt. Sålunda anför *länsstyrelsen i Jämtlands län*:

Principiellt synes reglering av bebyggelse å strandområde böra ske genom byggnadslagstiftningen och ersättning för intrång bestämmas. Förhållandena inom vissa delar av landet torde dock vara sådana, att det gäller att skyndsamt vidtaga åtgärder för att förebygga att strandområden i ännu större omfattning än hitintills bli otjänliga för bad eller friluftsliv. Med hänsyn härtill vill länsstyrelsen ej för sin del motsätta sig att såsom ett provisorium lagbestämmelser utfärdas i huvudsaklig överensstämmelse med föreliggande förslag, dock under förutsättning att lagen gives kortast möjliga giltighetstid. Lagen innefattar endast belastning av jordägarna, men garanterar icke befolkningen rätt att beträda strandområdena. Den ytterligare utredning, som erfordras för att klarlägga möjligheten att i byggnadslagstiftningen intaga erforderliga bestämmelser och rätten för envar att beträda strandområde och tillfart till sådant, måste ske med stor skyndsamt. Lagens giltighetstid bör därför begränsas till utgången av år 1951.

Länsstyrelsen i Hallands län yttrar:

Länsstyrelsen vill särskilt framhålla, att man enligt länsstyrelsens förmenande med en förnuftig tillämpning av enligt 122 § byggnadslagen utfärdade nybyggnadsförbud torde kunna skydda strandområdena mot olämplig bebyggelse i vidare utsträckning än vad departementspromemorians författare synes ha ansett. För länsstyrelsen har det emellertid framstått som ett angeläget önskemål att genom en lagändring göra sistnämnda paragraf tillämplig även för det fall att nybyggnadsförbud påkallas enbart för att kunna bevara strandområden för bad- och friluftsliv.

Länsstyrelsen vill nu förörda en dylik lagändring i avvaktan på en definitiv lagstiftning angående reglering av strandbebyggelsen, för den händelse den föreslagna tillfälliga lagstiftningen icke skulle komma till stånd.

Såsom i promemorian framhålles kunna situationer uppkomma, då nu gällande lagstiftning ej lämnar stöd för åtgärder, som skulle behöva tillgripas för att på ett effektivt sätt förhindra en olycklig strandbebyggelse. Även om läget för dagen icke inger länsstyrelsen några större farhågor i sådant avseende, kan länsstyrelsen dock icke bortse ifrån att bebådad lindring i nu gällande restriktioner beträffande byggnadstillstånd för sommarvillor och sportstugor liksom ett fortsatt stegrad intresse för bad och friluftsliv kan komma att aktualisera skyddet av strandområdena i sådan grad, att befogenhet att kunna utfärda ovillkorligt nybyggnadsförbud inom vissa strandområden kommer att framstå som ofrånkomlig. Detta gör att länsstyrelsen — även om den föreslagna tillfälliga lagstiftningen måste anses behäftad med vissa svagheter, främst uppskjutandet av den betydelsefulla och svårlösta frågan om markägares rätt till ersättning — anser sig böra tillstyrka det uppgjorda förslaget till lag om tillfälligt byggnadsförbud inom vissa strandområden. Vid sitt tillstyrkande av detta förslag har länsstyrelsen emellertid förutsatt, att den bebådade utredningen angående en definitiv lagstiftning angående reglering av strandbebyggelsen igångsättes utan dröjsmål och bedrivs med inriktning på att en definitiv lag skall kunna träda i kraft den 1 januari 1952.

Länsstyrelsen i Värmlands län anför:

Såsom i promemorian antytts, ingår föreliggande spörsmål i ett större problemkomplex av skiftande och delvis svårlöst natur. Tveksamhet kan råda om nödvändigheten av att utfärda provisoriska föreskrifter av förslaget innehåll, innan samtliga hithörande spörsmål blivit föremål för en allsidig och grundlig utredning av de sakkunniga, som inom den närmaste tiden lära komma att tillkallas. De i promemorian angivna skälen för utfärdande redan nu av provisoriska strandskyddsbestämmelser synas dock bärande.

Styrelsen för svenska landskommunernas förbund säger sig icke vara främmande för de farhågor, som framförts i promemorian, att i den mån de nuvarande stränga byggnadsrestriktionerna mildrades just sportstugebebyggelsen kunde komma att få en måhända större omfattning än någonsin, i synnerhet då tillika den förebådade utredningen i frågan om en slutgiltig lagstiftning i ämnet bleve allmänt känd. Styrelsen ville fördenskull icke ifrågasätta behovet av en provisorisk lagstiftning i förslagets syfte.

Länsstyrelsen i Östergötlands län yttrar, att man oberoende av ställningstagande till själva sakfrågan syntes kunna förorda ett provisoriskt förbud för att förhindra en osund spekulation och ett intensifierat exploaterande av strandområdena under pågående utredning rörande en blivande lagstiftning i ämnet. *Överlantmätaren i Västmanlands län* anför med instämmande av *länsstyrelsen i länet*, att de i promemorian åberopade skälen för en provisorisk lagstiftning måste anses bärande och fortsätter:

Det torde ej förefinnas anledning att i detta sammanhang ingå på frågan hur en definitiv lagstiftning på området bör utformas. Det torde vara tillräckligt konstatera, att det föreliggande förslaget icke torde kunna föregripa det slutliga ställningstagandet i frågan samt att det sätt, varpå förbudsområdenas läge och omfattning enligt förslaget skall bestämmas, synes vara det på frågans nuvarande ståndpunkt lämpligaste.

Ägodelningsaomaren i Östra och Medelsta domsaga anför:

Av de skäl, bland andra, som närmare utvecklats i promemorian måste särskild lagstiftning anses erforderlig för att skydda ur friluftssynpunkt värdefulla strandområden. I avvaktan å att slutgiltig lagstiftning i ämnet kommer till stånd är det, särskilt med hänsyn till de lättnader i restriktionerna med avseende å sportstuge- och villabebyggelse, som kunna förväntas inom den närmaste tiden, önskvärt att genom provisorisk lagstiftning erhålla möjligheter att hindra åtgärder, som äro ägnade att minska nyttan av den definitiva lagstiftningen. Det remitterade lagförslaget synes mig vara i allt väsentligt väl avvägt för att vinna detta syfte.

Länsstyrelsen i Stockholms län yttrar, att för nämnda läns del frågan om ett provisoriskt ingripande i den riktning, det i promemorian framlagda förslaget avsåge, hade särskild betydelse med hänsyn till det regionplaneringsarbete, som enligt Kungl. Maj:ts beslut skulle sättas igång och omfatta — förutom Stockholms stad — större delen av länet.

Endast ett fåtal remissinstanser har intagit en helt avvisande hållning till tanken på en provisorisk lagstiftning. Mest kritiska ställa sig överlantmä-

tarna i Stockholms, Kronobergs samt Göteborgs och Bohus län. *Överlantmätaren i Göteborgs och Bohus län* anför:

Överlantmätaren är för sin del av den uppfattningen, att en tillämpning av byggnadsförbud enligt 122 § byggnadslagen, särskilda föreskrifter enligt 19 kap. 13 § 3 mom. första stycket jorddelningslagen och utomplansbestämmelser i *lämplig kombination* bör kunna lämna ett icke fullt tillfredsställande, men dock i stort sett någorlunda betryggande skydd för strandområdena i avbidan på den definitiva lagstiftning, som enligt promemorian ställts i utsikt inom ett par år. Behovet av en provisorisk lagstiftning bör därför enligt överlantmätarens mening närmast bedömas med hänsyn till betydelsen av den i promemorian lämnade särskilda motiveringen till lagförslaget. Härom må följande framhållas.

Lagförslaget har motiverats ur två olika synpunkter. Dels har man med tanke på att de nuvarande stränga restriktionerna i fråga om sportstuge- och villabebyggelsen skulle komma att upphävas eller lindras före ikraftträdandet av en slutlig strandlagstiftning velat förhindra, att sagda bebyggelse utvecklas i sådan omfattning, att syftet med sistnämnda lagstiftning delvis omintetgöres, dels har det befunnits angeläget att förhindra en spekulation i obebyggda, för sportstuge- och villabebyggelse lämpliga strandfastigheter, vilken kan befaras uppkomma vid igångsättandet av en statlig utredning om strandlagstiftning. Vad beträffar den förstnämnda synpunkten synes risken för en ej önskvärd utveckling av sportstugebebyggelsen under år 1950 vara tämligen obetydlig med hänsyn till den förhållandevis ringa byggnadskvot för sådan bebyggelse, som beviljats för nämnda år. Huruvida byggnadsrestriktionerna under därpå följande år komma att ytterligare mildras eller helt upphävas undandraget sig givetvis ett bedömande, men det förefaller antagligt, att den högst avsevärda eftersläpningen av bebyggandet, icke minst byggnader för allmännyttiga ändamål och permanent bostadsbebyggelse, kan giva anledning bibehålla byggnadsregleringen ännu en tid framåt. Vad åter angår synpunkten rörande förväntad spekulation i obebyggda strandfastigheter synas farhågorna vara överdrivna. Strandfastigheter äro i taxeringshänseende hänförliga antingen till gruppen jordbruksfastigheter eller till gruppen andra fastigheter. Den förstnämnda gruppen faller under jordförvärvslagens tillämpning och är sålunda underkastad kontroll, som särskilt tar sikte på förvärv i spekulationssyfte. Den andra gruppen innefattar fastigheter, som avskilts för att utgöra bostadsfastigheter eller andra därmed jämförliga fastigheter. Enligt promemorian bör vid gränsdragningen omkring skyddsområdena såvitt möjligt tillses, att sådana fastigheter, som redan exploaterats för privata ändamål och från vilka allmänheten redan är avstängd, icke ingå i skyddsområdena. Denna anvisning synes innefatta de flesta fastigheterna under sistnämnda grupp. — — —

Det anförda ger överlantmätaren anledning ifrågasätta, huruvida tillräckliga skäl föreligga att införa den föreslagna provisoriska lagstiftningen. Den särskilda motiveringen till lagförslaget har icke övertygat överlantmätaren om att behovet av en sådan lagstiftning är oundgängligen nödvändigt. En avvägning bör ske emellan å ena sidan det allmännas fördel av att risken för en eller annan olämplig exploatering av strandområden elimineras och å andra sidan de nackdelar för den enskilde markägaren, som införandet av ett tillfälligt förbudsinstitut med tämligen långtgående rättsverkningar kommer att medföra. Överlantmätaren kommer därvid till det resultatet, att lagförslaget bör avstyrkas.

Överlantmätaren i Stockholms län säger sig hysa den uppfattningen, att nu gällande lagstiftning gäve oss tillräckliga möjligheter — därest dessa fullt utnyttjades och eventuellt kompletterades med anvisning av allmänna medel att gälda ersättning för men i samband med förbud enligt 122 § byggnadslagen samt om vidare samtliga berörda instanser i bästa mening samarbetade — att åtminstone tillsvidare, intill den i promemorian bebådade slutgiltiga kompletterande lagstiftningen komme, utan hjälp av den föreslagna provisoriska lagen bemästra och i rätt riktning lösa de viktiga problemen om ett lämpligt tillvaratagande och utnyttjande av rikets strandområden.

Överlantmätaren i Kronobergs län yttrar:

Inom vissa områden finnes otvivelaktigt ett visst behov av skyddsområden längs stränderna men denna fråga bör i varje fall tills ett slutligt förslag till lag härom föreligger kunna ordnas inom byggnadslagens ram. — — — Med den stränga kontroll, som numera utövas av såväl jorddelningsmyndigheter som länsarkitekter, när det gäller strandavstyckningar, torde en tillämpning av nu gällande bestämmelser giva tillräcklig garanti för att olämplig fastighetsbildning icke kommer till stånd tills det om ett par år väntade slutgiltiga lagförslaget föreligger.

Sammanfattningsvis får *överlantmätaren* framhålla, att det på många håll tvivelsutan föreligger ett visst behov av områden för bad- och friluftsliv och att det kan vara ett allmänt intresse av betydande storleksordning att frågan härom finner en lämplig lösning. Den nu föreslagna provisoriska lagen har emellertid icke erhållit en sådan utformning, att densamma i oförändrat skick kan tillstyrkas. De mål, man vill vinna med densamma, böra tills alla på denna fråga inverkan omständigheter blivit fullt utredda kunna uppnås genom en kombination av gällande bestämmelser i byggnads- och jorddelningslagarna. *Överlantmätaren* får därför för sin del avstyrka förevarande lagförslag.

Ytterligare några remissinstanser hävda att, därest behov föreläge att genom lagbestämmelser trygga tillgången på badmöjligheter vid stränderna, detta behov syntes kunna tillgodoses genom tilläggsstadganden i byggnadslagen. Denna mening omfattas av två länsstyrelser, nämligen *länsstyrelsen i Kopparbergs län* och, såsom förut nämnts, *länsstyrelsen i Jönköpings län*, av *överlantmäterna* i Jönköpings och Jämtlands län samt av länsarkitekten i Jönköpings län.

Överlantmätaren i Jönköpings län anför:

En ganska omfattande översiktlig planering torde vara att emotse under de närmaste åren, därvid säkerligen de flesta större städers fritidsproblem komma att bli principiellt behandlade och klarlagda. Dessa planer måste få stor betydelse för fastighetsbildnings- och byggnadslovsfrågor och böra, särskilt om de kombineras med byggnadsförbud och anvisningar för avstyckning, väsentligt bidra till förhindrande av sådan olämplig bebyggelse som nu ifrågavarande lagförslag avser.

Den översiktliga planeringen torde huvudsakligen komma att omfatta tätorternas intresseområden. Lagförslaget syftar emellertid till att skydda även stränder, beträffande vilka det kan vara av intresse för inbyggarna i landet i allmänhet att de skyddas. Vidare kan för fritidsintresset skadlig bebyggelse ske under den tid, som ännu återstår, innan vi ha översiktspla-

ner i erforderlig omfattning. Då 86 och 122 §§ byggnadslagen icke — i vart fall icke tillräckligt allmängiltigt — torde kunna åberopas för utfärdande av förbud till förhindrande av här ifrågakarande bebyggelse, torde därför gällande lagstiftning icke erbjuda tillfredsställande möjligheter att hindra sådan bebyggelse.

Om emellertid möjligheten att tillämpa 86 och 122 §§ byggnadslagen utvidgades till att omfatta även områden, som böra skyddas med hänsyn till nu ifrågakarande fritidsintressen, skulle ett skyddsmedel i den föreslagna lagens syfte skapas, som borde väsentligen tillgodose det ifrågakarande angelägna allmänna intresset samtidigt som markägarna garanterades att de icke tillskyndades något väsentligt men utan att ersättning lämnades. Med hänsyn till att någon ersättningsskyldig part icke finnes skulle väl en sådan utökad möjlighet att kontrollera bebyggelsen icke medföra att all mark som vore önskvärt att den skyddades verkligen bleve skyddad, men den skulle säkerligen ge myndigheterna möjlighet att ganska tillfredsställande bemästra problemet; i vart fall torde så enligt överlantmätarens förmenande vara fallet för Jönköpings läns vidkommande.

Inom andra delar av landet såsom västkusten och Stockholms skärgård och kanske även inom mera sjöfattiga bygder än småländska höglandet kunna visserligen fordras verksammare medel än som här kunna anses tillräckliga. Den ovan föreslagna ändringen i byggnadslagen skulle dock sannolikt visa sig vara en rimlig lösning även för dessa bygder. Med hänvisning till vad ovan anförts vill överlantmätaren för sin del förorda att, för vinnande av erfarenhet härutinnan, sådan lagändring nu vidtages i stället för antagande av den nu föreslagna provisoriska lagen.

Länsarkitekten i Jönköpings län anser det enklaste tillvägagångssättet för åvägabringande av ett eventuellt förbudsmedel vara att till byggnadslagens 122 § foga ett andra stycke — eller ock en 122 a § — som gäve länsstyrelse rätt att förordna, att nybyggnad inom ett till fritidsområde lämpat och önskvärt strandparti under en tid av högst tre år icke finge företagas utan länsstyrelsens tillstånd. Härigenom skulle vinnas tid för erforderlig planläggning samt ekonomisk uppgörelse med markägaren.

Överlantmätaren i Jämtlands län yttrar:

Därest bestämmelserna i 86 och 122 §§ byggnadslagen gjordes tillämpliga å strandområden, torde enligt min mening, vad förhållandena i Jämtlands län beträffar, bebyggelse av sådan omfattning å samma strandområden icke kunna förekomma, att syftet med en kommande mera detaljerad lagstiftning i ämnet äventyrades. En mera detaljerad lagstiftning i detta ämne synes enligt min mening böra ske i form av ett särskilt planinstitut, exempelvis ett efter föreliggande speciella förhållanden betingat i erforderliga delar omändrat generalplaneinstitut, för nu ifrågakarande strandområden.

Å andra sidan ha några remissinstanser uttryckligen avvisat tanken på att införa provisoriska regler i själva byggnadslagen. Sälunda har *lantmäteristyrelsen* anslutit sig till den uppfattningen, att den provisoriska lagstiftningen borde givas formen av en särskild lag av i huvudsak det innehåll som i promemorian föreslagits. *Överlantmätaren i Malmöhus län* yttrar, att bestämmelserna om förbud mot strandbebyggelse borde ha sin givna plats i byggnadslagstiftningen men tillägger att, då den nu föreslagna

lagen endast avsåge att vara ett provisorium, det icke i detta sammanhang torde vara lämpligt att dylika bestämmelser inarbetades i nämnda lagstiftning. *Överlantmätaren i Kopparbergs län* uttalar, att det icke kunde anses lämpligt att införa provisoriska bestämmelser i permanenta lagverk och att en lösning av frågan genom en särskild provisorisk lag med begränsad giltighetstid därför finge godtagas. Däremot har *överlantmätaren i Uppsala län* uttalat viss tvekan på denna punkt. Enligt hans mening vore det visserligen möjligt, att de föreslagna bestämmelsernas provisoriska karaktär gjorde att de lagtekniskt sett helst borde meddelas i särskild författning, men han tillägger att fördelen av att bestämmelserna infogades i byggnadslagstiftningen dock syntes så stora, att en omprövning härutinnan borde ske.

Avvägning mellan olika slag av strandintressen.

I flera yttranden har betonats att man vid den föreslagna lagens tillämpning borde — för att använda *lantmäteristyrelsens* formulering — eftersträva »en avvägning mellan å ena sidan de ur allmän synpunkt viktiga fritidsintressena och å andra sidan de likaledes behjärtansvärda strävandena från vissa befolkningsgrupper att skaffa egna sommarstugor».

Sålunda anför *länsstyrelsen i Örebro län*, sedan den förklarar sig tillstyrka det föreliggande lagförslaget, följande.

Emellertid är länsstyrelsen samtidigt angelägen framhålla, att här anmäler sig även ett annat intresse, nämligen att allmänheten inte i onödan hindras att uppföra sport- och sommarstugor för semester- och rekreationsändamål på för detta ändamål lämpliga områden. Med de ökade semester-möjligheter, som numera beretts de breda folklagren, och vikten av att dessa möjligheter på bästa sätt utnyttjas, är det mera önskvärt att möjligheterna att skaffa sig sport- och sommarstugor vidgas än att de begränsas. Det torde böra framhållas, att intresset för uppförandet av sådana byggnader är särskilt stort bland industri- och andra arbetare, vilka icke ha råd och möjlighet att göra långa semesterresor eller vistas på mer eller mindre dyra hotell och pensionat. Alldeles särskilt stort är detta behov bland löntagare med barn och i små omständigheter. En alltför sträng lagstiftning skulle därför otvivelaktigt kunna skada ömtåliga sociala intressen. Länsstyrelsen anser sålunda, att såväl en provisorisk som en permanent lagstiftning på området bör konstrueras så, att icke större ingrepp komma i fråga än situationen kräver. Med den nu föreslagna provisoriska lagstiftningen synas farhågorna i detta hänseende vara avlägsnade. Vederbörande länsstyrelser skulle få möjlighet att taga hänsyn till de skiftande förhållanden, som kunna råda i olika län och även i olika delar av samma län. Att de för länsstyrelserna ofta kan bli en ömtålig uppgift att »skipa rättvisa» är uppenbart, men någon annan ändamålsenlig lösning av lagstiftningsfrågan än den föreslagna torde knappast kunna åstadkommas.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län anför:

Allmänt vill länsstyrelsen uttala, att samhällets intresse av att hindra villa- och sportstugebebyggelse utmed stränderna av sjöar och vattendrag synes ha överbetonats såväl i fritidsutredningens betänkande som i den re-

mitterade promemorian. Överhuvudtaget bör sådan bebyggelse icke hindras, annat än där starka skäl föreligga och då företrädesvis i närheten av större städer och vid vissa delar av havskusten. Sportstugebyggandet är socialt sett en tilltalande del av den allmänna standardhöjning, som skilda folkgrupper numera kan tillgodogöra sig, och behovet av tillfällen till vila och rekreation i naturen tillgodoses ingalunda enbart genom att sjöstränderna friläggas för tillfälliga besökare. Det är här mera fråga om en konkurrens mellan olika slag av fritidsintressen än om någon konflikt mellan ett allmänt välfärdskrav och markexploatörernas vinstbegär. De fritidsintressen, som man genom den föreslagna lagstiftningen främst vill skydda, är det ambulatoriska semester- och weekendfirande, som består i kortvariga utflykter med camping och bad som väsentligt innehåll, medan sportstugebyggandet avser ett till samma plats bundet fritidsliv år efter år och ofta även på vintern. Det kan icke finnas något fog för att betrakta den sistnämnda formen som mindre allmännyttig och önskvärd än den förra. I själva verket är det härvidlag fråga om olikheter i önskemål och vanor på så sätt, att det rörliga fritidslivet ligger bäst till för ungdomen, under det att vistelse i en sportstuga lämpar sig för folk i mera mogen ålder och särskilt för familjer med barn. Föreställningen att skillnaden mellan dessa båda intresseriktningar skulle i någon högre grad markeras av olika ekonomiska villkor är ingalunda riktig. Erfarenheterna ge snarast vid handen, att det framför allt är industriarbetarefamiljer, som sträva efter att få en sportstuga som tillflyktsort under fritiden, medan mera välsituerade ofta skaffa sig automobil eller på annat sätt utnyttja resemöjligheter i in- och utlandet.

I åtskilliga fall är det även så, att stränderna vid en sjö eller ett vattendrag komma bäst till nytta för fritidsändamål genom att användas för sportstugebebyggelse. Här i länet finnas exempel på att avlägsna skogssjöar på detta sätt blivit uppskattade centra för ett friskt och stärkande friluftsliv för barnfamiljer från en industriort, medan strändernas fridlysnade från bebyggelse med all sannolikhet skulle berett ett mycket färre antal människor den glädje som vistelsen i naturens närhet medför.

Länsstyrelsen anser sålunda, att den ifrågavarande lagen bör — därest den genomföres — tillämpas med stor urskillning och varsamhet och framförallt med tillräckligt hänsynstagande till barnfamiljernas behov av fasta rekreationsplatser. Visserligen kunna sådana beredas annorstädes än i sjöarnas omedelbara närhet, men sportstugebebyggelsen förutsätter nära tillgång till vatten även för andra behov än för badändamål. Ett alltför stort avstånd till sjö betyder ur den synpunkten ett avbräck för trevnaden i en sportstuga.

Överlantmätaren i Skaraborgs län yttrar:

Man måste först göra klart, att rekreation sommartid och vid stränderna med nödvändighet måste utövas på olika sätt av skilda folkgrupper. Familjeförsörjare med barnrik familj eller äldre personer t. ex. kunna knappast ha något intresse av stora strövområden. Bästa sättet för sådana personer är väl anskaffande av en sommarstuga. Givetvis får detta anses vara vällovt och anledning att tillåta dylik bebyggelse endast utefter stränder, som äro sämre lämpade för rekreation under det att alla områden med badmöjligheter helt friläggas till förmån för ungdom eller personer med tillgång till bil eller båt, torde väl ej finnas. Här måste lämplig avvägning ske och jag förutsätter att detta beaktas vid den inventering av strandområdena, som måste verkställas. Den jordägande befolkningen i orterna, som av ålder begagnat sig av traktens badplatser, har givetvis

behov av föreslagen byggnadsreglering för egen del på så sätt att önskemål måste finnas om bevarande i så orört skick som möjligt av badplatser och liknande.

I detta sammanhang må återgivas följande avsnitt ur det yttrande, som avgivits av *svenska landskommunernas förbund*:

Också ur helt andra synpunkter än de i promemorian berörda är en förnuftig och restriktiv reglering av sportstugebebyggelsen en viktig landskommunal angelägenhet. Det finnes redan nu åtskilliga exempel på då en oreglerad sportstugebebyggelse i landskommuner i närheten av städer och andra tätorter vållat betydande sanitära olägenheter. Det är ingalunda ovanligt att sportstugeägarna fordra att kommunen skall påtaga sig kostnader för vatten- och avloppsledning, vägar etc. Mellan sportstugeägarna, som oftast äro utsocknes, och vederbörande kommun råder ett mycket lösligt samband. De små intäkterna av fastighetsskatt förslå icke långt när det gäller att sanera områden för sportstugebebyggelse. Ju närmare sjöar och vattendrag sportstugorna placeras, desto större torde i allmänhet de sanitära riskerna bli. Tidigare torde sportstugebebyggelse i stort sett ha varit koncentrerad till städernas närmaste omgivning. Nu finnes en tydlig tendens till spridning av denna bebyggelse, och ovan påtalade olägenheter kunna därför väntas komma att drabba ett betydande antal landskommuner. Det föreliggande förslaget utgör i och för sig ingen lösning av problemet, men lagstiftning i föreslaget syfte kommer enligt styrelsens mening att bidra till en sundare utveckling.

Överlantmätaren i Stockholms län anför:

Såväl fritidsutredningens strandlagsförslag som det nu framlagda förslaget synas ha betraktat problemet alltför ensidigt. Rekreatiomsområdena uppges skola vara avsedda att tillgodose möjligheterna för folk att kunna idka friluftsliv under semester och annan ledighet. Utgår man från att detta är riktigt kommer man till frågan om hur detta friluftsliv skall utövas. Båda förslagen synas ha utgått ifrån att hela besöksklientelet skall göra detta utan annat tak över huvudet än på sin höjd ett tält eller ett båtdäck. Alla som ha behov av rekreation och avspänning i den fria naturen äro dock icke i den situationen att de kunna eller vilja nöja sig därmed. Det finns bland dem äldre människor, sjuka eller icke fullt friska människor, det finns unga familjer med små barn och även ytterligare andra, vilka för att kunna tillbringa sin ledighetstid i det fria behöva en om än aldrig så enkel stuga att övernatta i. Denna kategori av semesterfirare har lika berättigade krav på att få vistas utmed stränderna som de mera lättroliga strövarna, bil- eller motorbåtsfararna och seglarna. En sund och naturlig utveckling av fastighetsbildningen för sommarvistelseändamål i närheten av stränderna är därför nödvändig *jämsides* med omsorgen om att »de bästa bitarna» utmed själva strandlinjen tillvaratagas för mera allmänt behov. I den mån det framlagda lagförslaget är avsett att motverka en sådan utveckling — och åtskilligt i de anförda motiven tyder tyvärr därpå — i samma mån är det också ägnat att väcka betänkligheter beträffande konsekvenserna av dess genomförande.

I promemorian har för övrigt medgivits att sportstugebebyggelsen är en faktor att räkna med. Den betraktas dock där mest som en hotande fara, därest de nuvarande stränga byggrestriktionerna skulle upphävas eller mildras. Man vågar då fråga varför en sådan bebyggelse spontant ville komma igång om icke för att tillgodose ett av omständigheterna tillbakaträngt behov för vederbörande att för sig och sin familj få en något så när fast plats att hämta rekreation på.

Jämväl överlantmätaren i Kronobergs län gör gällande, att det remitterade förslaget icke syntes ha tagit hänsyn till att ett legitimt sportstugeintresse också kunde förefinnas och att man borde ha möjlighet att väga detta intresse mot andra slag av strandintressen.

Överlantmätaren i Örebro län ifrågasätter, om icke önskvärdheten av en avvägning mellan de olika intressena borde komma till uttryck i själva lagtexten och anför:

Det föreliggande lagförslaget skulle kunna sägas ensidigt taga ställning för den ena parten — mot sommarstugeintressena. I viss mån är detta också naturligt, eftersom den förstnämnda parten eljest stode maktlös mot den andra. Men å andra sidan synes det vara av vikt, att den ifrågavarande lagen icke kommer att tillämpas på sådant sätt, att sommarstugeintressena sättas helt i efterhand. Det är en skälig avvägning mellan de motsatta intressena, som torde böra eftersträvas. Den omständigheten att exempelvis ett visst strandområde kan antagas en eller annan gång bli besökt av någon enstaka vandrare torde icke böra föranleda förbud för en familj, som så önskar, att uppföra en sommarstuga inom området. En annan sak är att det ur ren naturskyddssynpunkt kan vara önskvärt, att området trots allt fredas från bebyggelse, men det är ju icke naturskyddsintressena i egentlig bemärkelse den ifrågavarande lagen skulle avse att skydda. Om man alltså åsyftar en avvägning mellan de båda intressena, synes detta jämväl böra komma till uttryck i motiven till lagen, och det torde även kunna ifrågasättas, om icke en viss omredigering av 1 § i lagen av samma anledning kan anses motiverad.

Liknande synpunkter ha anlagts av lantmätareföreningen:

Vid en eventuell reglering av strandbebyggelsen torde man i främsta rummet ha att taga hänsyn till tre skilda grupper, vilkas intressen i viss mån stå i motsatsförhållande till varandra, nämligen dels det stora klientel, som idkar friluftsliv i form av »camping», dels sådana personer, vilka förvärvat eller önska förvärva sportstugor såsom permanenta tillhåll under fritiden, dels ock de strandägande jordägarna, vilkas intresse av att på ett ekonomiskt sätt kunna utnyttja sina marker kräver sitt tillbörliga beaktande.

Det föreliggande förslaget tager i första hand sikte på den förstnämnda gruppens behov av rekreationsområden. Det är emellertid av vikt att skälig hänsyn tages jämväl till de övriga gruppernas intressen. Det bör därför vara angeläget att icke i onödan försvåra en glesbebyggelse med sportstugor eller att förorsaka markägarna förluster genom intrång av skilda slag.

Med hänsyn till nu anförda förhållanden bör enligt föreningens mening de provisoriska lagreglerna avfattas mera varsamt än som skett i det föreliggande förslaget. Byggnadsförbud torde sålunda icke böra ifrågakomma annat än för sådana områden som äro särskilt värdefulla såsom rekreationsvisten och kunna antagas verkligen vara erforderliga för ändamålet.

Jämväl överlantmätaren i Kopparbergs län anser det ligga i saken natur, att förbud icke borde tillgripas för andra områden än sådana som vore speciellt värdefulla ur rekreationssynpunkt och verkligen bedömdes vara erforderliga såsom fritidsområden. Lagtexten syntes böra förtydligas så, att detta klart framginge.

Länsstyrelsen i Jämtlands län yttrar:

Med hänsyn till de olägenheter, som en vittgående tillämpning av de föreslagna bestämmelserna skulle kunna förorsaka vederbörande markägare, vill länsstyrelsen betona angelägenheten av att dessa bestämmelser av länsstyrelserna tillämpas med stor försiktighet och med iakttagande av att väsentligt men ej tillfogas markägarna. Ur denna synpunkt vore det enligt länsstyrelsens mening önskvärt att 1 § av lagförslaget finge en mera restriktiv avfattning.

Länsstyrelsen i Norrbottens län anser det remitterade förslaget vara väl allmänt hållet. Enligt länsstyrelsens mening borde lagen göras tillämplig endast när det i det konkreta fallet förelåge ett tvingande behov av skydd för visst lämpligt och välbeläget fritidsområde.

Med detta yttrande må jämföras vad *länsarkitekten i Skaraborgs län* an-
fört:

Direktiven för utväljandet av ifrågavarande strandområden synas vara väl svävande, varför tillämpningen torde kunna bli mycket olika. Man kan fråga sig, om enbart i alla avseenden idealiska stränder skola utväljas. Sådana stränder kunna — på grund av avstånd (reskostnader och tidsspillan) — avsevärda delar av länets innevånare endast nå under längre ledighet. Även sådan längre fritid torde som regel vara för kort, för att därunder bedrivit friluftsliv, bad och dylikt ensamt skall medföra önskad nytta och hälsofrämjande förströelse i behölig omfattning. Det är för övrigt långt ifrån alla, som ha möjlighet att under nämnvärd tid vistas på främmande ort. Inom de delar av länet, som äro fattiga på vattendrag, visar det sig att anspråken på strandområdenas beskaffenhet sänkas. Även strandområden av mindre god beskaffenhet kunna därför inom sådana delar av länet vara en tillgång av betydelse.

Fastighetsägareförbundet yttrar:

Förutsättning för ingrepp genom byggnadsförbud är enligt förslaget, att strandområdes utnyttjande för bad eller friluftsliv kan »försvåras» för allmänheten. Denna ordalydelse synes innebära, att ett strandområde så snart det är lämpligt för bad eller friluftsliv kan beläggas med byggnadsförbud, även om ett lika lämpligt eller t. o. m. lämpligare område i grannskapet, som icke ifrågasättes för bebyggelse, står till förfogande. Detta är orimligt. Under inga förhållanden bör det därför vara tillräckligt för meddelande av byggnadsförbud att bad eller friluftsliv på ett visst strandområde försvåras, utan bör det jämväl krävas, att länsstyrelsen finner sådant förbud vara oundgängligen erforderligt.

För att i någon mån begränsa den osäkerhet, som lagförslagens utformning otvivelaktigt är ägnad att frammana, synes det lämpligt att begränsa lagens giltighet till områden, där det med hänsyn till *folk mängden* kan tänkas bli påkallat att meddela byggnadsförbud.

Även *lantbruksförbundet* finner det egendomligt, att inskränkningarna i dispositionsrätten icke på något sätt gjordes beroende av om allmänhetens behov av rekreationsmöjligheter på annat sätt kunde anses tryggt.

Ägodelningsdomaren i Uppsala läns södra domsaga yttrar:

Begreppet »försvåras» är synnerligen tänjbart och ej alldeles lämpligt i en lag av denna art; »utnyttjande» är också skäligen obestämt. Man frågar sig, hur mycket skall fordras för att enligt lagstiftarens mening ett ingri-

pande enligt lagen skall ske; hellre för stora än för små friområden, säges i motiveringen. Gäller det ett icke alltför litet sammanhängande strandområde, lär uppförandet av ett eller annat hus icke nämnvärt »försvåra» allmänhetens användande av området, utom just där huset ligger. Det skulle då ej krävas ingripande förrän ytterligare bebyggande kan förväntas. Med andra ord, man torde väl ej böra betrakta varje liten strandbit för sig ur synpunkten av lämplig uppehållsplats för friluftsfolket utan se förhållandena mera i stort.

Länsarkitekten i Jönköpings län anför:

Intet torde vara att erinra emot syftet med lagförslaget, nämligen att tillvarata allmänhetens intresse att skydda och bevara med hänsyn till tätort eller eljest lämpligt belägna önskvärda fritidsområden vid strand. Men syftet bör också tydligt framgå av lagtexten. Skall lagförslaget genomföras bör enligt länsarkitektens mening i § första stycket givas ändrad lydelse, exempelvis något liknande denna:

Om strandområde vid havet eller vid insjö eller rinnande vatten anses böra reserveras för fritidsändamål och anledning föreligger att antaga att bebyggelse där kan komma att äga rum, som skulle försvåra områdets användning för detta ändamål, äger länsstyrelsen förordna, att nybyggnad icke må företagas inom området utan länsstyrelsens tillstånd.

Böra alla eller endast vissa områden beläggas med byggnadsförbud? Eventuella undantag från sådant förbud.

Praktiskt taget alla remissinstanser ha biträtt den i promemorian uttalade uppfattningen angående vilket av två där angivna alternativ, som borde väljas vid utformningen av en provisorisk lagstiftning. Sålunda anför exempelvis *länsstyrelsen i Älvsborgs län*:

I promemorian har diskuterats två alternativ för en provisorisk lösning av spörsmålet. Enligt det ena skulle alla strandområden beläggas med byggnadsförbud men länsstyrelserna bemyndigas dispensera från förbudet i de fall, då bebyggelsen icke kunde anses komma att skada ifrågavarande friluftsentressen. Det andra alternativet innebär, att byggnadsförbud skulle läggas endast å »vissa strandområden som länsstyrelsen efter särskild prövning funnit speciellt värda att skyddas». Ehuru ett förfarande enligt det förstnämnda alternativet icke torde kunna fränkännas vissa fördelar, anser länsstyrelsen dock, i likhet med vad i promemorian uttalats, att det sistnämnda alternativet är att föredraga, då därigenom mycken onödig omgång och stora kostnader för de byggnadssökande undvikas. Det är också uppenbart att i stora delar av vårt vidsträckt och relativt glest befolkade land ett allmänt förbud skulle vara både opraktiskt och onödigt.

Länsstyrelserna i Uppsala och Östergötlands län samt överlantmätarna och länsarkitekterna i dessa båda län ha ifrågasatt, huruvida icke en kombination av de båda alternativen kunde ske. Sålunda anför *länsstyrelsen i Uppsala län*:

Att i lag stadga generellt byggnadsförbud å strandområden, såväl vid havet som vid alla insjöar och vattendrag, kan givetvis inrymma vissa principiella betänkligheter och praktiska svårigheter. Ett sådant förbud skulle

framtvunga en mängd dispensansökningar, som komme att förorsaka myndigheterna onödigt arbete och allmänheten onödigt besvär. Å andra sidan är det uppenbart att undersökningen av tillänkta förbudsområden kommer att kräva mycket arbete, som, om det icke leder till förbud, i huvudsak är föspillt, och även att i en sådan undersökning områden, som borde skyddas, bli förbisedda. En kombination av de båda huvudprinciperna vore måhända tänkbar, men har ej diskuterats i förslaget. De betydande ingrepp i äganderätten, som även en provisorisk lagstiftning av ifrågavarande karaktär medför, synas med gällande rättsuppfattning ej kunna ske under alltför summariska former.

Länsstyrelsen i Östergötlands län yttrar:

Förslaget uppställer två alternativ för utformningen av ett provisoriskt förbud, av vilka det ena innebär att alla strandområden beläggas med byggnadsförbud och det andra att byggnadsförbudet skall omfatta endast vissa strandområden, som länsstyrelsen efter särskild prövning funnit speciellt värda att skyddas. I båda fallen skulle länsstyrelsen äga att dispensera från utfärdat förbud i de fall bebyggelse icke kunde anses komma i konflikt med fritidsintressena. Med hänsyn till den omgång och de kostnader för de byggnadssökande samt besvär för myndigheterna, som det förra alternativet enligt förslaget skulle medföra, förordas däri det andra alternativet, d. v. s. utläggande av särskilda å karta angivna förbudsområden. Då länsstyrelsen anser sig kunna utgå ifrån att lagförslaget kommer att prövas av riksdagen snarast möjligt, och då förslaget förutsätter att länsstyrelsen skall efter en snabbinventering ha förslag till förbudsområden färdigt omedelbart efter lagens antagande, finner sig länsstyrelsen böra framhålla att tillräcklig tid icke lärer stå till förfogande för utförande av nödiga förarbeten, allra helst som årstiden lägger hinder i vägen för en många gånger nödvändig besiktning på platsen. Med hänsyn till de avsevärda ingrepp i ägarens rätt att förfoga över sin mark, som detta provisorium innebär och lagförslagets anspråk på tillfredsställande kartläggning av förbudsområdena, synes det länsstyrelsen att en grundligare utredning än vad det första alternativet medger är ofrånkomlig. Ur denna synpunkt ter sig det andra alternativet eller ännu hellre en kombination av båda vara att föredraga. De farhågor, som uttalas om särskild omgång, besvär och kostnader, torde vara avsevärt överdrivna, särskilt sedda mot bakgrunden av nu gällande inskränkningar i byggnadsverksamheten och den snabbhet varmed dispensärenden i byggnadsfrågor för närvarande behandlas. För övrigt synes det länsstyrelsen, som om lagstiftaren med fördel skulle kunna överlåta åt länsstyrelsen att själv avgöra sättet för förbudets genomförande. Enligt länsstyrelsens uppfattning, vilken jämväl delas av överlantmätaren och länsarkitekten i länet, borde man lämpligen förfara så, att från början allmänt förbud utfärdas för skärgården och vissa uppräknade större insjöar och vattendrag, där fritidsområden kan komma i fråga. Allt eftersom en tillförlitlig inventering därefter hinner företagas, bör det allmänna förbudet successivt hävas och ersättas med lokala förbud.

Överlantmätaren i Uppsala län anför:

Ätminstone i de län, där modern ekonomisk karta icke finnes, måste det bli mycket svårt att från lagens tillämpningsområde avskilja bl. a. »sådana fastigheter som redan exploaterats för privata ändamål». För Uppsala län föreställer jag mig att man t. ex. beträffande Mälstraränderna, vilka i stor utsträckning kantas av »en utpräglad glesbebyggelse», bör meddela generellt förbud med endast några få undantagsområden. Man skulle alltså här

komma fram till att tillämpa en mellanform mellan de båda angivna alternativa lösningarna. Det kan därvid icke hjälpas att redan exploaterade fastigheter komma med inom en blivande strandlagstiftnings giltighetsområde. Att så sker synes mig icke heller behöva väcka större betänkligheter.

Länsarkitekten i Uppsala län anför:

Att föreskriva en tydligt angiven gräns utan nöjaktigt kartmaterial torde i praktiken vara ogenomförbart. Med hänsyn härtill synes generellt förbud vid sjöar och vattendrag vara mera rationellt som provisorisk lag, särskilt som distriktslantmätaren genom sin kontakt med överlantmätaren och länsarkitekten redan på ett tidigt stadium torde kunna råda den byggnadssökande att söka resp. icke söka dispens.

I de väl relativt fåtaliga fall, där distriktslantmätaren icke inkopplas, skall byggnadsföretaget anmälas till byggnadsnämnden, varvid denna kan tjänstgöra som första rådgörande organ innan högre instanser besväras. I varje fall synes mig denna linje vara lämpligare i mindre län, där dispensansökningar icke kunna förväntas betunga länsstyrelserna alltför mycket. I övrigt kan ifrågasättas, om det icke vore lämpligare med ett sådant generellt beslut, samt att från detta undantages stränderna kring vissa sjöar och vattendrag samt vissa lättbestämda områden, som redan exploaterats. Detta med hänsyn till att lagen avser ett provisorium på endast ett å två år.

Två remissinstanser, nämligen länsarkitekterna i Värmlands län samt ägodelningsdomaren i Uppsala läns södra domsaga ha förordat alternativet med ett generellt förbud. *Länsarkitekten i Värmlands län* anför sålunda:

Mot nu föreliggande förslag kan erinras att detsamma förutsätter en av länsstyrelsen gjord inventering av de områden, som med hänsyn till bad och friluftsliv närmast kunna komma i fråga. En sådan inventering måste — om den skall föreligga färdig då lagförslaget träder i kraft — bli utomordentligt summarisk och ändå omfatta avsevärda områden utmed Vänerns stränder liksom utmed ett flertal större och mindre sjöar och vattendrag i övrigt inom länet. I brist på lämpliga kartor torde vidlyftiga beskrivningar även erfordras. Ur alla synpunkter lämpligare synes vara att tillämpa det i promemorian föreslagna alternativet om generellt förbud utmed alla stränder längs hav, sjöar och rinnande vattendrag och att Kungl. Maj:ts Befallningshavande på särskild framställning och efter prövning undantager områden, som icke kunna anses särskilt eftersträfvade.

Ägodelningsdomaren i Uppsala läns södra domsaga anför:

Nu skola länsstyrelserna få sig pålagd den synnerligen grannliga uppgiften att anvisa vissa områden, där strandbebyggelse icke skall få äga rum annat än undantagsvis. På flera håll torde i brist på lämpligt kartmaterial samt på grund av andra omständigheter det ställa sig svårt att utföra värvet på sätt remitterade förslaget avser, d. v. s. utmärka områden, som icke få bebyggas. Det kan tänkas att den andra i förslaget omförmälda metoden, att utfärda ett generellt förbud, åtminstone på vissa håll (Mälaren!) är lättare genomförbar. Från ett sådant generellt förbud skulle medges dels generella undantag redan från början, dels i anledning av gjorda framställningar speciella undantag. Då byggande mot förbud skall vara belagt med straff (t. o. m. fängelse) och vad olovligen byggts kunna borttagas, bör det vara klara linjer mellan tillåtet och förbjudet. Ett generellt förbud vore ur denna synpunkt att föredraga.

I detta sammanhang må en redogörelse, utöver den som återfinnes i de redan citerade avsnitten, lämnas för vad som i yttrandena anförts rörande den i promemorian förordade snabbinventeringen. Det övervägande antalet remissinstanser har icke kommenterat förslaget i denna del; problemet har sålunda berörts i inalles endast omkring femton yttranden. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* meddelar, att den uppdragit åt överlantmätaren att i samråd med länsarkitekten verkställa en inventering av de inom länet befintliga skyddsvärda strandområdena för att erhålla erforderligt underlag för utfärdande av de byggnadsförbud, som kunde finnas behöfliga i händelse den föreslagna lagstiftningen komme till stånd. *Länsstyrelsen i Kronobergs län* framhåller, att den inventering och utredning, som skulle verkställas före utseendet av lämpliga skyddsområden, borde ske i samverkan med vederbörande kommunala myndigheter, liksom även frågor om dispens från ett utfärdat förbud. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* framhåller, att byggnadsnämnderna borde delta i inventeringen av skyddsvärda strandområden och betonar att detta arbete måste bli omfattande. *Länsarkitekten i Östergötlands län* yttrar:

För den snabbinventering, som erfordras för det nu tilltänkta lagförslagets tillämpning, kan det numera för östra delen av länet framlagda ekonomiska kartverket utgöra ett gott hjälpmedel. Genom ett samråd mellan länsarkitekten och överlantmätaren och genom upplysningar från förslagsvis lämplig ortsmyndighet och hushållningssällskapets fiskeriinstruktör, vilken senare genom sitt arbete förvärvat kännedom om strändernas utseende, torde i varje fall en preliminär utredning vara möjlig utan alltför tidsödande undersökning.

Länsarkitekten i Stockholms län anför, att den ifrågasatta snabbinventeringen visserligen bleve omfattande och tidsödande i ett län av Stockholms läns karaktär men att det trots detta förefölle, som om den i promemorian föreslagna lösningen skulle vara den rimligaste. *Länsarkitekten i Skaraborgs län* påpekar, att länets brist på duglig ekonomisk karta vore en avsevärd nackdel, som även komme att försvåra den förutsatta inventeringen. Rådande årstid vore ej den lämpligaste för inventeringsarbetet, men förberedande arbeten kunde påbörjas redan nu.

Lantmätareföreningen anser det uppenbart, att den schablonmässiga inventering, vilken enligt promemorian ansåges nöjaktig såsom underlag för förbudsfrågans bedömande, borde ersättas av en grundlig utredning, vid vilken besiktning på marken regelmässigt borde äga rum. *Överlantmätaren i Matmöhus län* erkänner, att det med hänsyn till åtgärdens brådskande natur givetvis kunde anses önskvärt att erforderliga förbud kunde utfärdas så snabbt som möjligt, men betonar samtidigt att man icke borde underskatta faran av en alltför summarisk förberedande undersökning.

I några yttranden beröras de kostnader, som kunna uppstå genom inventeringsarbetet. *Länsstyrelsen i Stockholms län* framhåller sålunda, att inventeringen komme att medföra ett betydande merarbete för länsstyrelsen och än mer för länsarkitektkontoret, varför en tillfällig förstärkning av arbets-

krafterna måhända torde bli erforderlig. *Länsstyrelsen i Södermanlands län* anför, att länsstyrelsen icke disponerade medel för en finbedömning av byggnadsförbudens omfattning efter den reglering mer i grova drag, som tydligt vore avsedd att följa omedelbart efter lagens ikraftträdande. För den händelse lagförslaget genomfördes vore det alltså erforderligt, att särskilda medel för sådant ändamål ställdes till länsstyrelsens förfogande. *Överlantmätaren i samma län* påpekar, att det nödvändiga inventeringsarbetet, vilket väl i första hand komme att åvila länsarkitekten och överlantmätaren, komme att kräva avsevärd tid och föranleda undanskjutande av andra arbetsuppgifter. Då det kunde antagas bli nödvändigt att därvid taga kontakt med personer som ägde lokalkännedom, borde befogenhet härtill tilläggas utredningsförrättarna samt medel för därav föranledda kostnader anvisas. *Länsstyrelsen i Jönköpings län* har, trots att den avstyrkt det remitterade förslaget, ansett sig icke böra underlåta framhålla, att den ifrågasatta lagstiftningen skulle medföra betydande utredningsarbeten för fastställandet av förbudsområden och sannolikt föranleda ett så stort antal svårbedömbara dispensärenden, att en utökning av personalen hos de redan nu med byggnadsärenden hårt belastade myndigheterna bleve ofrånkomlig, där est berörda parter anspråk på besked i hithörande ärenden i rimlig tid skulle kunna tillgodoses.

Av den lämnade redogörelsen framgår, att vissa remissinstanser diskuterat det i promemorian gjorda uttalandet, att förbudsområdena i tveksamma fall hellre borde bestämmas för stora än för små. Detta uttalande har berörts även av *länsstyrelsen i Kronobergs län*, som anför:

Länsstyrelsen kan ej dela den i promemorian uttalade uppfattningen att skyddsområdena i tveksamma fall hellre böra bestämmas för stora än för små. Ett byggnadsförbud utan ersättningsmöjlighet — låt vara provisoriskt — är ett allvarligt ingrepp i den enskilde jordägarens rätt att förfoga över sin mark och bör begränsas så mycket som möjligt. I propositionen rörande byggnadslagen förutsattes att bestämmelserna i 122 § skulle tillämpas med varsamhet. En motsvarande anvisning vore i än högre grad påkallad, då det gäller det nu ifrågavarande lagförslaget. Ett provisoriskt förbud övergår lätt till att bli permanent. Om jordägaren skall få ersättning för ett permanent förbud, vilket enligt promemorian kommer att bli föremål för utredning, är även detta ett motiv för återhållsamhet både beträffande antalet förbudsområden och dessas storlek. Ersättningsbeloppen kunna eljest stiga till onödigt höga belopp.

Några remissinstanser ha närmare behandlat frågan, huruvida fastigheter som redan bildats för bostadsändamål borde undantagas från lagstiftningen. I denna del må till en början återgivas följande uttalande av styrelsen för *lantmätareföreningen*:

Enligt föreningsstyrelsens uppfattning bör lagtexten kompletteras med ett stadgande enligt vilket fastighet, som före utfärdande av byggnadsförbud bildats för bostadsändamål, automatiskt undantages från förbudet. Det vore nämligen icke rimligt om en person, som förvärvat en fastighet av

nyssnämnda typ, skulle behöva underkasta sig ett dispensförfarandes kostnader och besvär, blott därför att han på grund av rådande krisrestriktioner ännu ej kunnat bebygga sin fastighet.

Överlantmätaren i Kopparbergs län har anlagt samma synpunkter:

I motiven har anförts, att det såvitt möjligt bör tillses att sådana fastigheter som redan exploaterats för privata ändamål och från vilka allmänheten redan är avstängd icke ingå i skyddsområdena. Denna princip synes böra fastslås och preciseras genom ett stadgande i lagtexten av innebörd att fastighet, som före förbudets utfärdande bildats för bostadsändamål, automatiskt skall undantagas från byggnadsförbudet. Det kan nämligen icke anses rimligt att en person som förvärvat en fastighet för bostadsändamål skall behöva underkasta sig omgång och kostnader för ett dispensförfarande enbart därför att han på grund av gällande krisrestriktioner varit förhindrad att bygga, helst som han därigenom skulle komma i ett sämre läge än de som icke lojalt funnit sig i sådana restriktioner.

Även *överlantmätaren i Kronobergs län* anser, att hänsyn borde tagas till fastigheter, som bildats för bostadsändamål före lagens ikraftträdande, så att dessa kunde få bebyggas.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län anför:

Det torde vara uppenbart att åtskilliga markägare komma att tillskyndas avsevärt men genom byggnadsförbud enligt den föreslagna lagen, exempelvis sådana tomtägare, som köpt sin mark inom strandområdet till tomtpris i avsikt att bebygga den men av en eller annan anledning icke fullföljt denna avsikt före ikraftträdandet av lagen. Billighetshänsyn synes kräva antingen att sådan mark undantages från nybyggnadsförbud eller också att ersättning utgår för av sådant förbud orsakat avsevärt men för markägaren. Det synes länsstyrelsen lämpligast, att frågan löses genom att den föreslagna lagen i likhet med vad som skett beträffande det nybyggnadsförbud, som omförmåles i 86 § och 122 § gällande byggnadslag, kompletteras med en bestämmelse, att dispens från ett med stöd av lagen meddelat byggnadsförbud ej må vägras, om avsevärt men därigenom tillskyndas markens ägare och denne ej erhåller skälig ersättning därför.

Överlantmätaren i Örebro län har diskuterat detta problem ingående och anför:

Det är enligt överlantmätarens mening ingen tvekan om, att förbud enligt den föreslagna lagen i vissa fall skulle komma att för enskilda jordägare medföra konsekvenser, som vore stötande för allmän rättsuppfattning, såvida icke kompensation för liden skada utginge. För den som exempelvis köpt ett tomtområde och kanske därå utfört en del förberedande arbeten i avbidan på eftergifter i byggnadsrestriktionerna för att så snart som möjligt få uppföra en sommarstuga på platsen torde förbudet i praktiken kunna bli liktydigt med förlust av hela köpeskillingen och värdet av utförda arbeten. Om man anser detta oskäligt, synes den föreslagna lagen böra kompletteras med bestämmelser innebärande antingen undantag från förbudet eller rätt till ersättning eller en kombination av dessa anordningar i överensstämmelse med stadgandena beträffande byggnadsförbud enligt 86 och 122 §§ byggnadslagen. Det sistnämnda skulle innebära, att man i vissa undantagsfall accepterade eftergifter i fråga om tillgodoseendet av fritidsintressena med hänsyn till kostnaderna för genomförande av förbudet. Att generellt undantaga sådana fall, då förbudet skulle medföra ekonomisk för-

lust eller annat avsevärt men för enskild jordägare, synes emellertid kunna medföra, att man nödgades uppgiva fritidsintressen av väsentligt större värde än den skadeersättning, som kan ifrågakomma. För utnyttjandet av ett sammanhängande strandområde för fritidsändamål kan även uppförandet av en enda sommarstuga inom detta och avskärandet av en ringa del av strandområdet innebära betydande olägenheter. Över huvud taget torde det riktigaste få anses vara, att i förevarande fall en avvägning sker mellan å ena sidan den eventuella ersättningens belopp och förbudets betydelse för tillgodoseendet av fritidsintressena. Detta skulle tydligen kunna ernås genom bestämmelser av samma innebörd som de i 122 § sista punkten byggnadslagen givna. En förutsättning härvid är dock, att medel också ställas till länsstyrelsernas förfogande för reglerandet av ersättningsfrågan i förekommande fall.

En viss ytterligare begränsning av ersättningsfallen torde med hänsyn till lagens karaktär av provisorium böra övervägas. Klart befogade framträda enligt överlantmätarens mening ersättningsanspråken i fråga om jordägare, vilka förvärvat den mark, som drabbas av förbudet, i avsikt att för egen räkning bebygga den. För den som inköpt en större fastighet och därvid med hänsyn till den generellt fria rätten till glesbebyggelse räknat med att framdeles sälja en eller annan strandtomt, kan förbudet givetvis även synas medföra en förlust, men det är dock härvid fråga om ett i viss mån spekulativt värde, som ännu ej aktualiserats. Ett ställningstagande till ersättningsfrågan i dylika fall och därmed eventuellt även frågan om jämkningar i den bestående rätten till glesbebyggelse torde förutsätta utredningar av den omfattning, att fritidsintressena skulle kunna äventyras i avvaktan på slutförandet av dem. Med hänsyn härtill torde det kunna anses motiverat, att åtminstone tills vidare begränsa ersättningsrätten till de fall, där förbudet drabbar person, som före lagens ikraftträdande förvärvat marken i avsikt att bebygga den, därvid jämväl förutsattes att hinder eljest ej föreläggat för den avsedda bebyggelsen.

Länsarkitekten i Gotlands län anför:

I lagförslaget ingår mycket litet föreskrifter, som giva anvisning om tillämpningen. Det göres bl. a. icke skillnad på ostyckad mark och tomtmark inom icke planlagda områden, vilket synes hava mycket stor betydelse, då lagen förutsätter att ersättning icke skall utgå för de olägenheter förbudet åsamkar markägare. Bestämmelsernas schematiska utformning och den provisoriska karaktären synes mig innebära att lagen skall användas med synnerlig stor försiktighet. Detta synes även framgå av följande mening i promemorian: »I tveksamma fall böra skyddsområdena hellre bestämmas för stora än för små, men det bör såvitt möjligt tillses att sådana fastigheter som redan exploaterats för privata ändamål och från vilka allmänheten redan är avstängd icke ingå i skyddsområdena.» Lagen riktar sig sålunda huvudsakligen mot ny exploatering.

I promemorian har föreslagits att lagen icke skulle gälla beträffande område som inginge i fastställd stadsplan eller byggnadsplan eller i godkänd avstyckningsplan. I anledning härav anför *lantmäteristyrelsen*:

Enligt lagförslaget skall byggnadsförbud varom nu är fråga över huvud ej gälla beträffande område, som ingår i bl. a. avstyckningsplan. Hinder möter emellertid icke att meddela förbud mot tätbebyggelse inom avstyckningsplanområdet (jfr 123 och 168 §§ byggnadslagen). Genom sådant förbud sättes avstyckningsplanen i stort sett ur kraft utan att planen dock upp-

häves. Att formellt upphäva avstyckningsplan synes för övrigt kunna möta vissa svårigheter. Lantmäteristyrelsen anser det oegentligt och med hänsyn till de intressen, som strandlagen skall skydda, betänkligt om strandlagen ej skulle kunna tillämpas inom sådant avstyckningsplaneområde, som omfattas av tätbebyggelseförbud. Styrelsen föreslår därför, att förbud enligt strandlagen skall kunna meddelas jämväl inom sådant område.

Å andra sidan har *länsstyrelsen i Gävleborgs län* anmärkt, att lagen icke heller borde gälla beträffande område, som inginge i fastställd generalplan. Vidare har *länsstyrelsen i Malmöhus län* anfört, att byggnadsförbud med stöd av lagen icke borde kunna meddelas beträffande område, för vilket avstycknings- eller nybyggnadsförbud meddelats, då fråga väckts om upprättande av byggnadsplan. Länsstyrelsen har därjämte framhållit att, då ägare av mark som omfattades av nu ifrågavarande byggnadsförbud kunde tänkas komma att utnyttja marken på ett sätt som försvårade eller omöjliggjorde dess användning för friluftssändamål, det syntes länsstyrelsen välbetänkt, om lagen komme att innehålla stadgande om förbud mot schaktning, fyllning, trädfällning eller annan därmed jämförlig åtgärd.

I några remissyttranden har jämväl diskuterats förslaget, att byggnadsförbud som meddelats med stöd av lagen icke skulle utgöra hinder för uppförande av byggnad som erfordrades för försvarets, jordbrukets, skogsbrukets, fiskerinäringens eller den allmänna samfärdsels behov. Sålunda anför *överståthållarämbetet*:

Det vill synas som om detta undantag vore alltför vidsträckt. Väl skall all hänsyn tagas till behovet av byggnad för försvarets behov. Men det kan ifrågasättas, om ej tillika en prövning ur naturskyddssynpunkt kan vara påkallad. Ofta kan det visa sig, att en byggnad för försvarsväsendet lika väl fyller sitt ändamål på en annan plats än den tilltänkta — exempelvis endast genom förläggande på något kortare avstånd därifrån — och att den ändrade förläggningen är synnerligen önskvärd för bevarande av ett strandområdes ursprungliga skick. Under ett provisorium lärer några betänkligheter ej böra möta mot den här antydda utvidgningen av lagens tillämplighetsområde. Liknande synpunkter kunna anläggas även å frågan om uppförande av övriga i undantagsstadgandet angivna byggnader.

Landsorganisationen anför, att det syntes som om anledning saknades att från dispenskravet undantaga andra byggnader än sådana som erfordrades för försvarets behov; det syntes vara till fyllest att föreskriva, att vid prövning av dispensansökan särskild hänsyn skulle tagas till om byggnaden vore erforderlig för något av de angivna behoven. Samma uppfattning har uttalats av *länsarkitekten i Värmlands län*.

Ägodelningsdomaren i Villands domsaga anför:

Av den formulering, lagförslaget erhållit, synes framgå, att avgörandet av frågan, huruvida en byggnad för något av de angivna behoven må anses erforderlig och förty kan få uppföras utan tillstånd, skall ankomma å den, som låter uppföra byggnaden. Lämpligheten härav beträffande byggnad för annat av berörda behov än försvarets och den allmänna samfärdsels synes mig kunna starkt betvivlas, särskilt med hänsyn därtill, att åtskilliga tveksamma gränsfall kunna förväntas uppkomma. Det förefaller mig mera ända-

målsenligt, att spørsmålet om erforderligheten av byggnad för jordbrukets, skogsbrukets och fiskerinäringens behov jämlikt lagens huvudregel förbehålles länsstyrelsens bedömande.

Länsarkitekten i Skaraborgs län yttrar:

I lagförslaget undantages bebyggelse för bland annat jordbrukets, skogsbrukets och fiskerinäringens behov. Denna bebyggelse undantages även från anmälningsskyldighet enligt 146 § byggnadsstadgan. Det synes ej vara otänkbart, att sådan bebyggelse härigenom i vissa fall kan komma att äga rum på berörda strandområden som en reaktion mot lagförslaget, därest detta kommer att uppfattas som ett ensidigt gynnande av vissa kategorier på andras bekostnad. Liknande lägenheter torde härvid uppstå som vid bebyggelse av annat slag.

Länsarkitekten i Kristianstads län yttrar, att det visserligen enligt hans mening vore önskvärt med en skärpning av förbudet så tillvida, att bostadsbyggnader för jordbrukets, skogsbrukets och fiskerinäringens behov jämväl skulle falla inom detsamma men tillägger att, då det vore synnerligen angeläget att lagen snarast möjligt kunde tillämpas och en sådan skärpning kunde väntas förhindra eller fördröja antagandet, han ansåge sig böra tillstyrka förslaget i nu föreliggande skick.

Trehundrametersgränsen.

Några synpunkter på dispensprövningen.

icke fullt ett trettiotal remissinstanser ha berört det i promemorian gjorda uttalandet, att de skyddsbara strandområdena borde omfatta mark samt vattenområde inom ett avstånd av förslagsvis högst 300 meter från strandlinjen vid normalt medelvattenstånd.

Fastighetsbildningsakkunniga ha understrukt önskvärdheten av att det i lagförslaget angivna avståndet, högst 300 meter, icke schablonmässigt antoges som norm i stället för såsom maximiregel. På många håll i landet torde det tillfälliga byggnadsförbudet enligt de sakkunnigas mening kunna begränsas att avse strandområden av väsentligt mindre bredd än den högsta tillåtna.

Länsstyrelsen i Södermanlands län har mera allmänt yttrat sig om förslaget i denna del:

Den 300-meters gräns, som omtalas i förslaget, är tydligen avsedd såsom ett maximum, så att länsstyrelsen skall ha att i varje fall pröva hur bred strandremsa som med hänsyn till terrängen m. m. bör beläggas med byggnadsförbud, dock att länsstyrelsen icke i något fall får gå längre än 300 meter från stranden. Även med en sådan begränsning bör länsstyrelsen, allteftersom planarbetet fortgår, spontant undersöka, om icke successivt det ursprungliga förbudet kan lättas eller inskränkas på det ena eller andra området. Därjämte bör givetvis, såsom i andra fall av provisoriska byggnadsförbud, tillstånd till byggande kunna lämnas, då detta kan ske utan allvarlig kränkning av de intressen, som lagen avser att skydda, respektive då förbudets behållande skulle vålla vederbörande betydande men.

Överlantmätaren i Hallands län yttrar:

Det kan förutses, att den angivna maximigränsen för strandområdets utsträckning på bägge sidorna om strandlinjen vid den praktiska tillämpningen av lagen lätt kan bli den normalt tillämpade. Visserligen framgår av motiven att så icke varit avsikten, men för undvikande av en schablonmässig tillämpning av lagen i de med hänsyn till landskapets karaktär i olika fall högst varierande omständigheterna borde förevarande stadgande givas sådan utformning, att med strandområde skall förstås mark samt vattenområde inom det avstånd från stranden, som med hänsyn till förhållandena i varje särskilt fall kan vara av dessa påkallat och motiverat, dock högst 300 meter från strandlinjen vid normalt medelvattenstånd.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län anför, att från dess sida icke funnes något att invända mot den valda huvudlinjen för lagstiftningen, nämligen dispensabla byggnadsförbud å vissa särskilt bestämda områden, vilka — såsom i promemorian antyddes — givetvis icke alltid behövde utsträckas till det medgivna maximiavståndet av 300 meter från strandlinjen. Enligt *länsstyrelsen i Norrbottens län* borde områdets djup bestämmas efter förhållandena i varje särskilt fall inom gränserna 100—300 meter.

Vissa av de instanser som yttrat sig rörande 300-metersgränsen ha uttryckligen förklarat, att de funnit denna väl avvägd. Sålunda anför *länsstyrelsen i Hallands län*, att förslaget enligt länsstyrelsens åsikt innefattade en lämplig avvägning mellan de olika intressena, när det gällde att fastställa de skyddbara områdenas maximala utsträckning. Såsom överlantmätaren i sitt yttrande påpekat funnes emellertid anledning låta lagrummet i fråga undergå en omskrivning till förtydligande av att utfärdade nybyggnadsförbud kunde avse mindre områden än 300 meter från strandlinjen. *Länsstyrelsen i Kalmar län* yttrar, att förslaget vore tillfredsställande, i det att ett enligt detta avpassat område i allmänhet torde vara tillräckligt för det behov, som lagstiftningen ville tillgodose. Om större djup erfordrades för ett visst område, torde enligt länsstyrelsens mening detta merendels vara beroende på förhållanden, som avsåges i 122 § byggnadslagen. *Länsarkitekten i Hallands län* yttrar:

Vad beträffar de i förslaget intagna föreskrifterna kan givetvis diskuteras, huruvida det angivna strandområdets högsta bredd, 300 m, är lämplig. Behovet av skydd för strandområdet är ju mycket olika. Inom den många gånger flacka hallandskusten utan vegetation eller för de kala klippområdena i norr är 300 m icke ett för brett område. Å andra ställen med vegetation och småkuperad terräng är ett område av 300 m tillräckligt eller kanske mer än tillräckligt. De föreslagna 300 m synas med hänsyn härtill vara ett lämpligt medeltal.

Länsarkitekten i Västerbottens län anför, att det inom länet i stor utsträckning torde vara möjligt att nå det avsedda resultatet med ett mindre djup på förbudsområdet än 300 m och att det syntes självfallet att man vid tillämpning av lagen icke använde större mått än vad som i varje fall finge anses nödvändigt.

Landsorganisationen anför:

Vad angår maximigränsen för skyddsområde hade fritidsutredningen på sin tid föreslagit en gräns av 500 meter från strandlinjen; gränsen har i

promemorian satts till 300 meter. Landsorganisationen kan acceptera denna begränsning men förutsätter såsom en självklar konsekvens därav en restriktivare dispensgivning än man kunnat räkna med, därest gränsen bestämts i enlighet med fritidsutredningens förslag.

Bland dem som uttryckligen godtagit promemorians ståndpunkt i denna fråga må slutligen nämnas *länsstyrelsen i Blekinge län*, som anför:

Visserligen kan det ifrågasättas, om det är nödvändigt att utsträcka strandområdet så långt som till 300 meter från strandlinjen. Åtminstone för detta läns vidkommande synes nämligen i de flesta fall ett mindre område vara tillräckligt för att tillgodose friluftsentresserna. Men då det torde kunna förutsättas att vederbörande länsstyrelse i varje enskilt fall noggrant beaktar att förordnande enligt lagen icke får större omfattning än vad som är oundgängligen nödvändigt, vill länsstyrelsen icke föreslå någon ändring i denna del.

Ägodelningsdomaren i Uppsala läns södra domsaga anför:

Genom att draga bebyggelsen bort från stranden vill man *dels* förhindra det förstörande av landskapsbilden, som tyvärr redan i stor utsträckning förekommit genom det fria byggandet, *dels* bereda utrymme för allmänheten att vistas på och i närheten av stränderna. För det förra syftet torde det ofta räcka med ett vida mindre friområde än 300 meter. Drages bebyggelsen i onödan för långt in, tager man i oträngt mål från markens ägare det värde som ligger i att bo med vattnet inom synhåll. För det senare syftet kräves vanligen ett större område.

Avslutningsvis anför nämnde ägodelningsdomare, att det icke torde vara erforderligt att i alla fall röra sig med en fribredd av 300 meter utan att en mindre bredd borde kunna föreskrivas.

Knappt ett tiotal av samtliga remissinstanser har intagit den ståndpunkten, att 300-metersgränsen borde minskas, eller åtminstone ifrågasatt en sådan minskning. *Sålunda* anför *länsstyrelsen i Kronobergs län*:

Vid utformandet av en lag, som ger myndigheterna möjlighet att effektivt hindra bebyggelse å vissa strandområden, bör den ledande principen enligt länsstyrelsens mening vara den, att man icke skall göra större intrång på den enskilde jordägarens handlingsfrihet än som är oundgängligen nödvändigt för att syftet med lagen skall kunna uppnås. Ur denna synpunkt synes den i föreliggande lagförslag angivna gränsen för förbudsområdet, 300 meter från strandlinjen, innebära ett onödigt stort ingrepp. Det bör vara tillräckligt att låta de skyddsbara strandområdena omfatta mark samt vattenområde inom ett avstånd av högst 100 meter från strandlinjen. Denna sträcka har länsstyrelsen angivit i sitt förordnande om förbud mot bebyggelse enligt 122 § byggnadslagen.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län ifrågasätter, om ej en strandbredd av upp till 300 meter finge anses vara väl stort tilltagen. *Länsarkitekten i Jämtlands län* anför, att det möjligen kunde anses onödigt med den bestämda maximigränsen 300 meter från strandlinjen och menar att begränsningen borde kunna lämnas åt länsstyrelsen att avgöra för varje fall. *Länsstyrelsen i Kopparbergs län* yttrar:

Länsstyrelsen vill ifrågasätta, huruvida det i lagutkastet för strandområdets bestämmande föreslagna högsta avståndet av 300 meter från strandlinjen är erforderligt för ernående av lagstiftningens syfte. Om det är fråga om att trygga allmänhetens tillgång till själva stranden, synes ett avstånd av 150 meter vara tillräckligt. Badning samt anordnande av camping- och lägerplatser kan i regel bekvämt inrymmas även inom ett på så sätt tillmätt område. Länsstyrelsen vill påpeka, att varje begränsning av de från bebyggelse frilagda områdena innebär minskat antal dispensansökningar och minskat arbete för de övervakande myndigheterna.

Länsstyrelsen i Stockholms län anför:

Såvitt länsstyrelsen nu kan bedöma, torde för länets vidkommande en så långtgående friläggning av ifrågakommande strandområden, som förslaget skulle öppna möjlighet till, icke vara behövlig. Länsstyrelsen är närmast böjd att tro, att ett eventuellt byggnadsförbud här i allmänhet bör kunna begränsas till en strandremsa av omkring 100 meters bredd eller, beroende på terrängförhållandena, än mindre. Länsstyrelsen kan emellertid givetvis icke bedöma, om och i vad mån frågan härom ställer sig olika inom andra delar av landet.

Länsarkitekten i Västmanlands län yttrar:

Det torde kunna ifrågasättas, huruvida icke strandområdets bestämmande till 300 meters djup från strandlinjen räknat vid normalt medelvattenstånd är väl stort. Lagförslaget åsyftar ju egentligen strandens skydd och torde det därför kunna vara till fyllest med att berörda mått fastslås till 100, möjligen 150 meter. Skulle bebyggelse uppstå utanför detta område kan byggnadslagens bestämmelser tillämpas för vinnandet av en ändamålsenlig planering, varvid riskerna minskas för uppkomsten utmed strandområdet av en oordnad bebyggelse och kan undvikas sådant upprätthållande av byggnadsförbudet inom strandområdet, som kan föranleda en eventuell ersättning till markägaren.

Överlantmätaren i Norrbottens län har ingen annan erinran att göra mot förslagets utformning än att strandområdet icke borde tilltagas mer än högst 100 meter för undvikande av onödigt krängel och för att lagtillämpningen icke skulle få karaktären av bebyggelsereglering.

Fastighetsägareförbundet finner den föreslagna bredden, 300 meter, vara alltför stort tilltagen. Det friluftsliv, som koncentrerades på stranden, avsåge till det väsentligaste vattnets utnyttjande. Med hänsyn därtill borde en betydligt ringare bredd vara till fyllest. *Lantbruksförbundet* finner det egendomligt, att den del av stranden, som skulle beläggas med byggnadsförbud, utan någon som helst utredning eller motivering föresloges så relativt stor som 300 meter.

Å andra sidan hävda ett par remissinstanser, att 300-metersgränsen vore alltför knappt tilltagen. Sålunda anför *ägodelningsdomaren i Östra och Medelsta domsaga*:

Vad beträffar lagförslagets begränsning till områden inom högst 300 meters avstånd från strandlinjen bör beaktas, dels att beskaffenheten av vissa strandområden är sådan, att det för att skydda natur- och skönhetsvärden är önskvärt att kunna hindra eller reglera bebyggelsen även på större avstånd från strandlinjen, dels ock att det under vissa förhållanden

erbjuder mindre svårigheter att utan ekonomisk förlust för markägaren begränsa bebyggelsen till vissa områden inom en bred zon än inom en smälare. I betraktande härav och enär de tillfälliga byggnadsförbuden skola avse endast vissa utvalda strandområden synes det vara önskvärt att något utvidga den föreslagna lagens tillämplighetsområde.

Överlantmätaren i Kalmar län yttrar:

Vidkommande i lagförslaget angiven definition på strandområde anser jag mindre lämpligt att i lag fastslå visst avstånd från strandlinjen vid normalt medelvattenstånd. Enligt min mening vore det bättre och smidigare om länsstyrelsen i varje särskilt fall finge befogenhet att bestämma vad som skall förstås med strandområde.

En utredning inom Kalmar län kommer nämligen säkert att visa att ett strandområde på 300 meter i vissa fall icke är tillräckligt, och att samma avstånd i andra fall kan verka onödigt stort.

Några remissinstanser ha kritiserat förslaget, att avståndet från strandlinjen skulle vara avgörande. *Överlantmätaren i Stockholms län* anför att det speciellt för Stockholms läns vidkommande, med dess skärgårds av naturen sönderskurna och oregelbundna strandlinjer, skulle verka ur många synpunkter synnerligen olyckligt, därest avståndet från strandlinjen i och för sig finge bli en avgörande faktor vid fastighetsbildning och bebyggande. *Överlantmätaren i Uppsala län* anför:

Det ligger i sakens natur att gränsdragningen särskilt på land för de strandområden, som skola beläggas med förbud, många gånger blir ytterst svår att verkställa. I bestämmelsen »högst 300 meter från strandlinjen» i 1 § torde väl ligga en antydning om att man, där tydliga kartor finnas, bör inom maximiavståndet försöka att få fram en utjämnad begränsningslinje. För Uppsala län, där endast i undantagsfall lämpligt kartmaterial finnes, kommer gränsdragningen uppenbarligen att vålla vissa svårigheter.

Slutligen anför länsstyrelsen i Jämtlands län:

I sjöar, som blivit föremål för reglering av vattenkraftsintressenter, kan svårighet föreligga att bedöma det normala medelvattenståndet. Detta uttryck är ej lämpligt beträffande dylika sjöar. Högsta och lägsta dämmningsgräns är emellertid känd i sådana sjöar (i t. ex. Kvarnbergsvattnet 312,0 resp. 302,0 m) och hänsyn härtill torde få tagas vid bedömningen av strandområdes omfattning. Detta kan vid förbuds utfärdande angivas utan anknytning till medelvattenståndet.

Av den förut lämnade redogörelsen framgår att några remissinstanser, bl. a. i samband med diskussionen av uttrycket »exploaterad fastighet»¹ och vid behandlingen av 300-metersgränsen,² jämväl anlagt vissa synpunkter på dispensprövningen. Här må nu återgivas ytterligare några uttalanden i detta ämne. Sålunda anför *byggnadsstyrelsen*:

Beträffande länsstyrelsens rätt att medgiva undantag från ett med stöd av den tänkta provisoriska lagstiftningen meddelat byggnadsförbud vill byggnadsstyrelsen framhålla, att det ofta torde komma att visa sig nödvändigt att därvid iakttaga restriktivitet. Härför talar bl. a. den omständigheten att det på många håll blivit vanligt att sedan avstyckning och bebyggelse skett i närheten av en strand — eventuellt i enlighet med godkänd av-

¹ Se ovan s. 48. ² Se ovan s. 50 nederst och 52 överst.

styckningsplan eller fastställd byggnadsplan — strandmark från stamfastigheten utarrenderats till avstyckningens innehavare, varvid följden blivit den att allmänheten de facto utestängts från tillträde till stranden och vattnet.

I detta sammanhang må nämnas att även *lantmäteristyrelsen* påpekat vådan av att »tomtmark» kunde bildas helt utan samband med byggnadsföretag, t. ex. om en redan bebyggd tomtplats tillfördes en därintill belägen, förut »fri» strandremsa.

Länsarkitekten i Göteborgs och Bohus län yttrar:

Då man lär kunna utgå ifrån att länsstyrelsen ger dispens, där byggnaden inte uppenbart skadar strandområdet och väl även där förbudet annars skulle medföra påtaglig och oskälig skada för markägare, så synes inte heller från strandägarhåll någon grundad anledning till större oro finnas. I regel lär markägare på längre sikt ha fördel av att strandremsan på egen och grannars mark hålles öppen. Många gånger torde länsstyrelsen kunna medge undantag från byggnadsförbudet om man kan visa, att huset får en sådan utformning och färggivning samt en sådan hänsynsfull placering i terrängen, att det inte kommer att brutalt störa en vacker strandnatur.

Länsarkitekten i Skaraborgs län anför:

Lagens syfte att i avbidan på permanent lagstiftning i ämnet under en övergångsperiod skydda av länsstyrelsen fastställda strandområden från bebyggelse, som försvårar eller omöjliggör dessa områdens framtida utnyttjande för ett allmänt behov, synes gott. Huru detta syfte skall kunna tillgodoses utan att enskild rätt trädets för när torde vara en mycket svår-löst fråga, såvida kompensande ersättning ej kan bjudas då förlust bevisligen uppstår. Någon sådan ersättning synes dock ej vara avsedd.

Vid länsstyrelsens tillståndsprovning enligt förslaget 1 § kan beslutet därför påverkas av billighetsskäl. En fri provning med hänsyn tagen enbart till lagens syfte torde sålunda försvåras.

Slutligen yttrar i denna fråga *länsarkitekten i Jämtlands län*:

Naturligtvis finns det stora strandområden, där exploatering av strandtomter kan ske utan att andra intressen trädas för när. Det torde också vara förslaget mening att lagen skall användas med en viss försiktighet. Likaså kan även inom beslutade förbudsområden någon exploatering, särskilt av tomter som ligga på visst avstånd från strandlinjen, äga rum. Genom formen med länsstyrelseförbud kan i sådana fall lätt dispens meddelas.

Ersättningsfrågan.

Av de inalles åttiosex remissinstanserna ha femtioen antingen uttryckligen godtagit promemorians innehåll i ersättningsfrågan eller också lämnat vad promemorian härom innehåller utan erinran. Ungefär ett tiotal av sistnämnda instanser har dock betonat angelägenheten av att en definitiv lagstiftning i ämnet komme att träda i kraft så snart som möjligt och att den planerade utredningen komme att bli förutsättningslös i vad den avsåge ersättningsfrågan. I fem yttranden har intagits den ståndpunkten, att den definitiva lagstiftningen borde stadga ersättning jämväl för skada, som

hänförde sig till den provisoriska lagstiftningens giltighetstid. Sammanlagt tjugufem remissinstanser ha riktat mer eller mindre stark kritik mot promemorians innehåll beträffande ersättningsfrågan och ha ansett att detta spörsmål borde regleras redan i den provisoriska lagen. Övriga fem instanser ha icke intagit någon klar ståndpunkt i förevarande fråga.

Av de remissinstanser, vilka uttryckligen biträtt den i promemorian intagna ståndpunkten, må nämnas *lantmäteristyrelsen*, som yttrat att styrelsen, med hänsyn till att den föreslagna lagstiftningen vore av provisorisk karaktär och att den kunde väntas inom kort tid bli ersatt av definitiva lagregler, ansåge att det icke nu funnes anledning att föreslå regler om ersättning till markägare för den skada de i vissa fall kunde lida genom ingrepp enligt lagen. Efter någon tids tillämpning av den provisoriska lagen borde dessa frågor kunna överblickas bättre än för närvarande. *Länsstyrelsen i Alvsborgs län* anför, att den tagit fasta på vad i promemorian framhållits därom, att ersättningsfrågan borde närmare utredas i samband med den definitiva lagstiftningen i ämnet. *Länsarkitekten i samma län* framhåller:

De olägenheter och svårigheter, som för den enskilde markägaren kan följa och för vilka han tills vidare ej synes komma att erhålla någon ekonomisk gottgörelse, vilket ju dock förutsättes i motsvarande bestämmelse i byggnadslagen, äro ju ytterst en fråga om tillämpningen.

Länsarkitekten i Göteborgs och Bohus län yttrar:

Det är ett beklagligt förhållande, att man inte långt tidigare haft möjlighet att från förstörelse genom olämplig bebyggelse skydda de naturområden, som man måste ha tillgång till för att ge möjligheter för människorna i våra städer och samhällen att få njuta den rekreation och trevnad ute i naturen, som är så allmänt eftersträvad och nödvändig i vår tid. Bland annat gäller detta våra strandområden. Denna brist i lagstiftningen har medfört, att stora, vackra och i förhållande till tätorterna välbelägna strandområden blivit bebyggda på ett sådant sätt, att de helt eller delvis spolierats för bad- och annat friluftsliv. Och detta har många gånger också varit till uppenbar ekonomisk skada för markägarna. Hade man hållit stranden och dess närmaste omgivningar fria från bebyggelse så hade marken innanför, som ofta utgör den största delen av markinnehavet, blivit så mycket mera värd. I många fall har man fått höra strandägare beklaga, att man varit så kortsynt, att man sålt bort tomterna utefter stranden med följd, att ingen vill köpa tomtmark innanför.

Det måste anses i hög grad angeläget, att snarast möjligt kunna hindra denna misshushållning med våra värdefulla strandområden och detta gäller både det allmännas och markägarnas intressen.

I detta sammanhang må återgivas följande avsnitt ur det yttrande, som avgivits av *länsarkitekten i Hallands län*:

Genom lagen kommer säkerligen en viss förskjutning av strandbebyggelsen inåt land att ske, vilket många gånger icke är olämpligt. Det torde icke vara nödvändigt, att av hälsoskäl, bekvämlighetsskäl eller trevnadsskäl sommarstugorna uppföras alldeles i strandkanten. Tvärtom är en bebyggelse något längre bort från stranden många gånger att föredraga, och erfarenheten från länsarkitektens arbete har visat, att de som bygga sommarstugor i allt större utsträckning söka sig något längre in från kusten, skyddade

från de många gånger besvärliga västvindarna. Att bebyggelsen numera förlägges något inåt landet, är naturligtvis i flera fall beroende på att de ur badsynpunkt bästa och vackraste strandområdena nära nog helt ockuperats, som fallet är exempelvis inom stora sträckor i Onsala, Vallda och Släps socknar. Genom att bebyggelsen på ovan nämnt sätt drar sig inåt landet, får markägarna längre bort från stranden möjligheter att sälja tomtplatser. Detta medför en markvärdestegring, som troligen inom vissa områden kommer att fortsätta allt längre bort från stranden på för ifrågavarande ändamål attraktiva områden.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län yttrar, att den avstode från att i detta sammanhang framföra något yrkande i ersättningsfrågan med hänsyn till att i promemorian utsagts, att spørsmålet om ersättning till markägare, som lede men av ett byggnadsförbud av här ifrågavarande slag, skulle prövas vid utredningen rörande en definitiv lagstiftning på området. Vid genomförandet av en definitiv lagstiftning syntes man dock icke kunna undgå att sörja för en likformad ersättningsrätt för markägare, oavsett efter vilket lagrum det allmänna inskrede och hindrade markens fria utnyttjande. *Ägodelningsdomaren i Östra och Medelsta domsaga* anför:

Enligt förslaget är det icke avsett att ersättning skall utgå till markägare för det men han kan tillskyndas genom byggnadsförbud som grundas på den provisoriska lagen. Detta är i viss mån ägnat att väcka betänkligheter, men synes dock — i betraktande av att samma regel gäller vid åtskilliga provisoriska byggnadsförbud enligt byggnadslagen och med hänsyn till att svårigheter ofta skulle yppas att avgöra om och i vad mån skada uppkommit — kunna godtagas under förutsättning, att den definitiva lagstiftningen i ämnet kan tråda i kraft inom en snar framtid och att vid tillämpningen av den provisoriska lagen rimlig hänsyn toges till markägarnas berättigade intressen.

Bland de övriga instanser, vilka — samtidigt med att de godtagit promemorians ståndpunkt — uttryckligen betonat angelägenheten av att den definitiva lagstiftningen komme till stånd så snart som möjligt, må nämnas *överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Hallands och Jämtlands län*, vilka tre instansers yttranden i denna del förut återgivits,¹ samt *länsstyrelserna i Uppsala och Gotlands län*. Även *fastighetsbildningssakkunniga* understryka nämnda synpunkt och anför, att det kunde vara ägnat att inge viss betänksamhet mot förslaget att ersättningsproblemet undanskjutits däri. De sakkunniga funne sig emellertid böra i princip förorda förslaget men utginge därvid från att tiden för den provisoriska lagstiftningens giltighet icke utsträcktes längre än i promemorian angivits och att ersättningsfrågan upptoges till förutsättningslös prövning vid utarbetandet av definitiv lagstiftning i ärendet. Betydelsen av att utredningen i ersättningsfrågan bleve förutsättningslös framhålles även av *överlantmätaren i Södermanlands län* och *länsarkitekten i Hallands län*.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län anför:

Enligt det remitterade förslaget avses någon ersättning icke skola utgå till markägaren för det men, han kan komma att tillskyndas genom sådant

¹ Se ovan s. 31 f.

byggnadsförbud som avses i lagförslaget. En sådan anordning, som icke synes kunna motiveras enbart med hänvisning till den föreslagna lagstiftningens provisoriska karaktär och motsvarande konstruktion vid de i promemorian till jämförelse åberopade byggnadsförbuden i byggnadslagen, måste enligt länsstyrelsens uppfattning lämna rum för tvekan med avseende å anordningens principiella berättigande. Då länsstyrelsen det oaktat anser, att en reglering av de i promemorian behandlade spörsmålen nu bör äga rum i huvudsaklig överensstämmelse med det remitterade lagförslaget, grundar länsstyrelsen sitt ståndpunktstagande härutinnan dels därpå, att behovet av åtgärder från det allmännas sida i det med lagförslaget avsedda syftet otvivelaktigt är trängande och det förhållandet att gällande lagstiftning icke möjliggör vare sig en effektiv lösning eller en tillräckligt snabb reglering av de problem, varom här är fråga, dels ock därpå att, enligt vad i promemorian utsäges, förevarande problemkomplex avses inom kort göras till föremål för särskild utredning.

Såsom förut nämnts ha några remissinstanser intagit den ståndpunkten, att den definitiva lagstiftningen borde stadga ersättning för avsevärt men jämväl under den provisoriska lagens giltighetstid. Sålunda anför *länsstyrelsen i Södermanlands län*:

Vad angår ersättningsrätt för jordägaren bör man tydligen hålla fast vid principen, att sådan ersättning skall utgå i alla de fall då jordägaren lider skada, som icke kompenseras genom exploatering av angränsande områden. Denna princip har också erkänts i promemorian, som emellertid säger, att man bör utreda spörsmålet om ersättning för det men jordägaren lider *efter* genomförandet av de restriktioner, som den slutgiltiga lagstiftningen leder till. Detta finner länsstyrelsen icke tillfredsställande. Visserligen är det icke möjligt att under provisorietiden bestämma ett blivande ersättningsbelopp, men det bör fastslås, att sedan frågan om definitiv lagstiftning blivit löst, detta må vara i positiv eller negativ riktning, jordägaren skall äga väcka anspråk för den skada han kan anse sig ha lidit under provisorietiden. På innebörden i den definitiva lagstiftningen får sedan bero, huru en sådan ersättning skall beräknas och om den skall utgå av statsmedel eller gäldas av kommunen eller enskilda.

Länsarkitekten i samma län yttrar:

I promemorian säges: »En annan fråga är, om och i vilken omfattning markägaren — sedan en definitiv lagstiftning i ämnet trätt i kraft — skall kunna erhålla viss gottgörelse för det men han *därefter* kan lida genom de restriktioner som den slutliga lagstiftningen föreskriver.» Meningen förefaller något dunkel, alldenstund rättvisesynpunkten ju måste vara densamma under den provisoriska lagens övergångstid, trots att ekonomiska regler då ännu saknas, som efter det sådana eventuellt trätt i kraft. Med andra ord böra den slutliga lagens regler tänkas få retroaktiv verkan för välprövat lidet men under övergångstiden. Spörsmålet »om» gottgörelse skall lämnas kan ej ifrågasättas. Allmänna platser i en stadsplan skola som huvudregel lösas. När marken är i en ägares hand kan visserligen Konungen »förordna att allmän plats utan ersättning skall tillfalla staden, i den mån det med hänsyn till den nytta ägaren kan förväntas få av planens genomförande och övriga omständigheter provas skäligt». Rättviseskälet är här den kända värdestegringen för en ägares mark genom stadens planläggningsåtgärd. Principen är densamma beträffande byggnadsplaner på landet. Då emellertid nämnda båda planinstitut för »tälbebyggelse» ej beröras av den nu ifrå-

gavarande provisoriska lagen, utan denna endast avser »glesbebyggelse» och någon värdestegring genom planläggning således ej kan åberopas, kunna vissa ersättningskrav vara befogade.

Vidare anför överlantmätaren i Gotlands län:

Man måste förutsätta, att frågan om eventuell ersättning till markägaren i anledning av byggnadsförbud enligt den provisoriska lagen måste vinna en slutgiltig lösning i samband med den definitiva lagstiftningen på området. Enligt överlantmätarens mening måste det ur billighetssynpunkt vara självklart, att ersättning skall utgå till markägaren, om avsevärt men uppkommer på grund av ett meddelat byggnadsförbud. Anvisningar huru begreppet »avsevärt men» skall tolkas böra utfärdas. Markägaren synes exempelvis icke böra vara berättigad till ersättning, om han hindras stycka sin mark i fastigheter för sommarnöjesändamål. Avgörande synes böra vara det ändamål, för vilket marken begagnades eller bevisligen var avsedd vid tiden för den nya lagens ikraftträdande. Det skulle vidare kunna tänkas, att en markägare, som icke får stycka sin fastighet i sportstugedomter, själv avser att bebygga densamma med sportstugor för att sedan upplåta dessa med erforderligt utmål under nyttjanderätt. Om tillstånd till sådan bebyggelse vägras, synes detta icke böra giva anledning till ersättning åt markägaren. För övrigt förefaller det föga sannolikt att en sådan bebyggelse kan genomföras utan att komma i konflikt med byggnadslagens föreskrifter angående tätbebyggelse.

Överlantmätaren i Kopparbergs län yttrar:

Den nu föreslagna lagen innebär i realiteten förbud mot glesbebyggelse utan att vederbörande markägare blir berättigad till ersättning för den skada som han härigenom lider. Detta strider mot byggnadslagens princip och kan ur rättvise- och enhetlighetssynpunkt icke anses tillfredsställande. Problemet om ersättning vid förbud enligt den föreslagna lagen är emellertid svårlöst och sammanhänger i viss mån med frågan om innebörden i den s. k. allemansrätten. Då man icke gärna kan skapa provisoriska ersättningsbestämmelser torde det därför ej kunna undgås att ersättningsfrågan tills vidare måste lämnas därhän. Det må emellertid framhållas, att den i promemorian gjorda jämförelsen med icke ersättningsberättigade byggnadsförbud enligt byggnadslagen ej är rättvisande. Då dylika förbud utfärdas är det nämligen i princip klart vad som skall ske när förbudet upphör att gälla (marken får till exempel exploateras för ett eller annat ändamål efter att kanske till och med ha stigit i värde genom planläggningen) medan förbud enligt den föreslagna provisoriska lagen skulle komma att utfärdas utan vetskap om den slutgiltiga lagens ställningstagande till ersättningsfrågorna. — Att ett förbud enligt den provisoriska lagen icke bör försätta vederbörande markägare i ett ur ersättningssynpunkt sämre läge vid beräkning av gottgörelse för det men han kan komma att lida på grund av restriktioner i den slutgiltiga lagstiftningen måste väl anses självklart.

I detta sammanhang må nämnas, att *lantmätareföreningen* uttalat viss tvekan om lämpligheten av att i den definitiva lagen reglera frågan om ersättningen för skada under provisorietiden. Föreningen anför:

Sådant lagförslaget utformats innebär detsamma i realiteten ett förbud mot glesbebyggelse, vilket dock icke skall medföra någon som helst rätt till ersättning för jordägaren. Detta rimmar illa med de i byggnadslagen fastslagna principerna, enligt vilka intrång i rätten till glesbebyggelse konsti-

tuerar ersättningsrätt, och måste ur rättvise- och enhetlighetssynpunkt te sig otillfredsställande.

Detta förhållande har också observerats i promemorian, enligt vilken ersättningsproblemet till följd av sin delikata natur dock ansetts kunna lösas först i samband med en definitiv lagstiftning i ämnet. Det torde givetvis av flera skäl icke kunna ifrågakomma att tillskapa provisoriska ersättningsregler, gällande blott under den tillfälliga lagens giltighetstid. En tänkbar utväg vore måhända att giva ersättningsbestämmelserna i den kommande definitiva lagen retroaktivt verkan, så att de kunde apteras även på sådana förbud som utfärdats enligt den interimistiska lagen, men icke heller denna metod synes erbjuda någon godtagbar lösning.

Med hänsyn till nu anförda förhållanden bör enligt föreningsstyrelsens mening de provisoriska lagreglerna avfattas mera varsamt än som skett i det föreliggande förslaget. Byggnadsförbud torde sålunda icke böra ifrågakomma annat än för sådana områden som äro särskilt värdefulla såsom rekreativsvisten och kunna antagas verkligen vara erforderliga för ändamålet.

Bland de tjugufem remissinstanser, som hävdat att en ersättningsregel borde upptagas redan i den provisoriska lagstiftningen, märkas åtta länsstyrelser. *Länsstyrelsen i Stockholms län* säger sig sålunda ej kunna inse, att den föreslagna lagens provisoriska natur utgjorde ett hållbart skäl för att avvika från den i 122 § byggnadslagen uttalade grundsatsen, att ersättning skulle utgå för avsevärt men, allra minst som provisoriet kunde antagas bli ganska långvarigt. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* anför:

Förslaget förutsätter att ersättning icke skall utgå till jordägare, som vägras dispens från utfärdat provisoriskt förbud, även om han därigenom skulle tillskyndas avsevärt men. Till stöd för denna inställning åberopas vissa provisoriska förbud i byggnadslagen. Gemensamt för dessa senare förbud är emellertid att de avse blivande planläggning, vilken anses innebära en förmån för berörda jordägare. Jämförelsen haltar följaktligen betänkligt. Euru härvidlag icke är fråga om provisoriskt förbud synes en jämförelse ligga närmare till hands med 86 och 122 §§ byggnadslagen, enligt vilka lagrum jordägare skall tillerkännas ersättning, då avsevärt men tillskyndas honom. Länsstyrelsen vill därför förorda att redan i den provisoriska lagen införas ersättningsbestämmelser enligt de regler, som kommit till användning i sist omnämnda lagrum.

Liknande synpunkter ha anlagts av *länsstyrelsen i Västerbottens län*.

Länsstyrelsen i Jönköpings län, som enligt vad förut nämnts avstyrkt förslaget, har till stöd för denna ståndpunkt åberopat främst följande argumentering:

Uti 1947 års byggnadslag föreskrives, att markägare icke kan göra anspråk på någon ersättning i anledning av förbud mot tät bebyggelse. Detta kan motiveras med de betydande fördelar, en markägare i regel erhåller genom den detaljplanering, som vanligen efterträder ett tätbebyggelseförbud, samt vidare med den omständigheten, att ägare till mark, som av hygieniska eller andra skäl överhuvud icke lämpar sig för tätbebyggelse, bör få finna sig i att sådan bebyggelse där icke tillåtes. Dessa skäl kunna icke åberopas i fråga om förbud mot *gles* bebyggelse av område, som avses skola användas för något allmänt ändamål, och byggnadslagstiftningen har också i konsekvens härmed tillåtit ersättning för det intrång, som föranledes av

sådant förbud. Nu föreslås emellertid ett flagrant avsteg från denna av statsmakterna knäsatta princip. Att till stöd härför andraga lagstiftningens provisoriska karaktär kan icke vara riktigt och lär icke få anses godtagbart, särskilt som en avvikelse nu från en fastslagen rättsprincip möjligen kan antagas bliva återopad som skäl för samma bestämmelse i en blivande permanent lag i ämnet. Ersättningsfrågans lösning måste anses vara av stor betydelse. Det kan icke vara med rättvisa och billighet förenligt, att det relativt begränsade antal medborgare, varom här är fråga, skall åläggas bringa avsevärda offer till förmån för det allmännas krav på fritidsområden och samtidigt vara betaget varje möjlighet att erhålla skäligen ersättning för intrånget. Man torde ej heller böra förringa betydelsen av den irritation, som härav kan bli följden och som kan medföra beklagliga konsekvenser i fråga om den ännu oreglerade s. k. allemansrättens tillämpning å de fastigheter, som skulle drabbas av intrång. Länsstyrelsen avstyrker förslaget.

Beträffande de båda länsstyrelser som tillstyrkt förslaget endast under uttrycklig förutsättning att en ersättningsregel upptoges i den provisoriska lagen, nämligen länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus samt Skaraborgs län, må erinras om att den förstnämnda länsstyrelsens yttrande i denna del återgivits förut.¹ *Länsstyrelsen i Skaraborgs län* anför:

Enligt förslaget skulle markägare icke vara berättigad till ersättning för den skada eller det intrång, som till följd av förbudet kan åsamkas honom. Detta synes länsstyrelsen icke skäligen eller rättvist. Ett förbud av här ifrågavarande slag kan — förutom att det blir till direkt hinder för ägarens egen rörelsefrihet — menligt påverka fastighetens värde i allmänna marknaden. Länsstyrelsen anser alltså, att en bestämd förutsättning för ett intrång i markägarens disposition av här föreslagen art bör vara att denne tillerkännes skäligen ersättning för intrånget. Lika viktigt som det kan vara att allmänna intressen tillgodoses i fritidssyfte, för naturskydd m. m., lika angeläget är det, att detta ej sker på viss ägares bekostnad. Ersättningen i förevarande fall synes böra utgå av staten och ej av kommunen, då det mången gång torde bli svårt avgöra, vilken kommun, som har största intresse och nytta av ett fritidsreservat. En badplats sommartid frekventeras ju av folk från när och fjärran, kanske minst av personer från den kommun, där badplatsen är belägen. — — —

Länsstyrelsen får i anslutning till vad nu anförts förklara sig tillstyrka, att under angivna förutsättning om ersättning till markägaren det framlagda förslaget lägges till grund för proposition i ämnet ävensom att särskilda anordningar av statsverket vidtagas för beviljande och utbetalande av åsyftade ersättning.

Länsstyrelsen i Värmlands län yttrar:

Enligt länsstyrelsens mening får man ej bortse från det avsevärda intrång av ekonomisk art, som markägare i vissa fall kunna komma att lida genom förordnanden enligt det föreliggande lagförslaget. Även om det kan förutsättas, att försiktighet kommer att iakttagas vid tillämpningen av lagen, är det dock uppenbart, att menliga ekonomiska verkningar för de av förbuden träffade markägarna mången gång ej kunna undvikas. Ersättningsfrågan kan enligt länsstyrelsens mening icke utan vidare skjutas åt sidan med hänvisning till kommande utredning av detta och hithörande spörsmål. Innan ifrågavarande författningsförslag lägges till grund för lagstiftning, böra sålunda enligt länsstyrelsens uppfattning i detsamma in-

¹ Se ovan s. 47.

rymmas jämväl bestämmelser om ersättning i de fall, då jordägare tillskyndas förlust på grund av förordnande enligt lagen.

Länsstyrelsen i Örebro län anför:

Det är icke avsett att någon ersättning till markägaren skall utgå för men, som kan tillskyndas denne genom byggnadsförbud enligt den provisoriska lagen. I detta avseende har överlantmätaren anfört, att enligt hans mening ingen tvekan kan råda därom, att ett sådant förbud i vissa fall skulle kunna få för den allmänna rättsuppfattningen stötande konsekvenser, om ingen kompensation för liden skada utginge. Detta skulle till exempel bli fallet, om en person — kanske i mycket små ekonomiska omständigheter — köpt ett tomtområde i avsikt att där snarast möjligt uppföra en sommarstuga och kanske även utfört en del arbeten på tomten. Länsstyrelsen finner överlantmätarens ståndpunkt välgrundad och vill förordna att ersättningsfrågan uppställas till nytt övervägande på det sätt överlantmätaren föreslagit.

Vidare må nämnas, att en i huvudsak liknande ståndpunkt som de nu återgivna instansernas intagits av *överlantmätarna i Stockholms, Uppsala, Jönköpings, Kronobergs, Blekinge, Göteborgs och Bohus, Skaraborgs, Gävleborgs, Jämtlands samt Västerbottens län* ävensom av *länsarkitekterna i Jönköpings, Skaraborgs och Gävleborgs län*. Det torde vara tillräckligt att av dessa yttranden — utöver vad förut i denna fråga refererats¹ — återgiva vad *överlantmätaren i Skaraborgs län* anför:

På grund av den provisoriska karaktären föreslås att dispens från förbud skall kunna vägras utan att ersättning gives oberoende av om markägaren därigenom tillskyndas avsevärt men, och jämföres detta med tidsbegränsade byggnadsförbud, som kunna utfärdas enligt byggnadslagen (jfr promemorian). Jag anser emellertid icke självklart, att dessa byggnadsförbud äro i allo jämförbara. De temporära byggnadsförbuden i byggnadslagen torde regelmässigt komma till som ett led i reglering av befintlig eller förväntad tätbebyggelse och rätt till sådan bebyggelse kan borttagas utan att ersättning lämnas. Därför har givetvis ej heller ett uppskjutande av beslutet ansetts kunna medföra rätt till ersättning. I föreliggande fall torde byggnadsförbud huvudsakligen avse reglering av befintlig och förväntad glesbebyggelse. Vid borttagande av rätt till sådan bebyggelse skall, där avsevärt men uppstår, ersättning i princip lämnas. Det finnes knappast anledning att behandla glesbebyggelse vid stränder på särskilt sätt i detta avseende. Enstaka fall kunna väl nu inträffa, där uppskjutande till en oviss framtid av en befintlig rättighet kan leda till avsevärt men. Även om man förutsätter, att den bebådade definitiva lagstiftningen icke i ersättningsfrågan kommer att göra avsteg från nuvarande i byggnadslagen utformade ersättningsregler bör därför den provisoriska lagen innehålla liknande regler. För att ersättningsbestämmelserna ej stundom skola tvingas ur funktion, som nu kan bli fallet vid prövning enligt 122 § byggnadslagen, bör samtidigt nödiga penningmedel anslås. Därigenom kan rättvisekravet tillgodoses utan åsidosättande av allmänna intressen. Tillvägagångssättet torde väl ej vara för staten främmande, eftersom friluftsfond och tipsmedel redan användas för liknande syften. Dessa medel borde då även kunna användas till bestridande av ersättningar enligt 122 § byggnadslagen.

I huvudsak samma synpunkter ha anlagts av *ägodelningsdomaren i Uppsala läns södra domsaga*, som hävdar att den ersättning, som främst kom-

¹ Se ovan s. 35 f.

me i fråga på grund av men genom den provisoriska lagen, vore för hindret att på egen mark ordna ett sommarnöje samt att den ekonomiska skadan väl regelmässigt bleve kostnaden för motsvarande tillhåll annorstädes.

Slutligen må nämnas att jämväl fastighetsägareförbundet och lantbruksförbundet, vilka båda organisationer enligt vad förut omnämnts avstyrkt det remitterade förslaget, yttrat sig i ersättningsfrågan. *Fastighetsägareförbundet* anför:

Syftemålet med lagförslaget är i själva verket, att samhället, i trots av att mot markägaren riktas en åtgärd av i realiteten expropriativ natur, skall undgå att behöva utgiva ersättning för ingreppet. Visserligen låter det säga sig, att den nu föreslagna lagen endast skulle få provisorisk karaktär och att frågan om markägarens ersättningsrätt icke är slutligt prövad genom att den provisoriska lagen icke innefattar sådan rätt. Man torde emellertid kunna taga för visst, att om ersättningsrätten icke redan i förevarande sammanhang kommer till uttryck, så kommer detta lätt att verka prejudicerande vid frågans fortsatta behandling. Förbundet får därför med skärpa betona nödvändigheten av att ersättningsfrågan redan i detta förberedande sammanhang erhåller en ur markägarens synpunkt positiv lösning.

Lantbruksförbundet yttrar:

Den föreslagna lagstiftningen, avsedd enbart för att strandområdenas utnyttjande för bad och friluftsliv icke skall försvåras för allmänheten, kan icke försvaras med mindre ifrågavarande allmänhet genom stat eller kommun på ett eller annat sätt lämna ersättning för de förmåner, som därigenom tillkomma densamma på bekostnad av jordägaren.

Visserligen har i promemorian framhållits, att frågan om allmänhetens utnyttjande av ifrågavarande strandområden och frågan om eventuell ersättning till jordägarna böra omedelbart bliva föremål för en särskild utredning och avgöras i samband med tillkomsten av permanent lagstiftning på området. Det kan emellertid icke anses överensstämma med vedertagna rättsgrundsatser, att först besluta om en eventuell inskränkning i dispositionsrätten för att sedermera i annat sammanhang avgöra frågan om eventuell ersättning härför. Tyvärr har såsom bl. a. framgår av expropriationskommitténs betänkande en redan beslutad inskränkning i dispositionsfriheten tagits som intäkt för resonemang om att därmed någon grund för ersättningskrav icke längre skulle föreligga. På grund härav får förbundet starkt understryka, att frågan om ersättningarna måste avgöras samtidigt med frågan om dispositionsinskränkningarna.

Fastighetsbildningen inom eventuella förbudsområden.

Flertalet remissinstanser har icke haft något att erinra mot vad promemorian i denna del innehåller. Sålunda kan nämnas, att *överbantmätaren i Jämtlands län* anför:

Mellan de bestämmelser som reglera bebyggelsen samt jorddelningslagens och fastighetsbildningslagens bestämmelser om nybildning av fastighet genom avstyckning för bebyggelse torde råda det sambandet, att, å ena sidan, avstyckning ej får ske, om avsedd bebyggelse ej kan ske, och att, å andra

sidan, därest förutsättningar i övrigt för avsedd fastighetsbildning befinnas föreligga, avstyckning ej kan vägras, om avsedd bebyggelse ej kan vägras. Några nya bestämmelser för fastighetsbildning på grund av föreslagen reglering av strandbebyggelsen torde således icke vara erforderliga. Det synes vara lämpligt att, såsom i promemorian rekommenderats, för ifrågasättande strandområden samtidigt med byggnadsreglerande bestämmelser anvisningar för avstyckning utfärdas jämlikt 19 kap. 13 § 3 mom. jorddelningslagen eller 5 kap. 8 § 2 mom. fastighetsbildningslagen.

Byggnadsstyrelsen anför:

I motiveringen till förslaget har bl. a. rekommenderats att länsstyrelsen — samtidigt med att den utfärdar byggnadsförbud med stöd av den föreslagna provisoriska lagstiftningen — enligt 19 kap. 13 § 3 mom. första stycket jorddelningslagen utfärdar anvisningar för avstyckningsverksamheten inom ett förbudsområde och därvid föreskriver, att vid avstyckning inom området ett efter landskapets beskaffenhet och andra föreliggande förhållanden anpassat bälte av lämplig bredd intill strandlinjen skall lämnas fritt. Byggnadsstyrelsen finner vad sålunda föreslagits vara välbetänkt.

Overlantmätaren i Göteborgs och Bohus län framhåller, att det föreslagna förbudsinstitutet i och för sig visserligen endast berörde bebyggelsen men att på grund av det rådande sambandet mellan byggnadslagstiftning och jorddelningslagstiftning, varvid särskilt avsåges bestämmelserna i 19 kap. 13 § 2 mom. jorddelningslagen, institutet komme att ingripa även på fastighetsbildningen och där få samma verkan som ett begränsat avstyckningsförbud, innebärande att avstyckning för annat ändamål än försvarets, jordbrukets, skogsbrukets, fiskerinäringens och den allmänna samfärdselns icke finge ske inom skyddsområde, därest dispens från byggnadsförbudet icke lämnades för avsedd bebyggelse å ett till avstyckning ifrågasatt område.

Länsarkitekten i Stockholms län anför:

Tidigare förelåg möjligheter att kräva avstyckningsplan när ett flertal tomplatser bildades från samma fastighet oberoende av det då ännu ej skapade tätbebyggelsebegreppet. Denna möjlighet är nu borta och avses enligt utredningsmannen att i viss mån ersättas av anvisningar beträffande avstyckningarna såsom angives i kap. 19 § 13 mom. 3 första stycket sista satsen jorddelningslagen. Utredningsmannen citerar som stöd härför chefens för justitiedepartementet uttalande i propositionen. Man kan visserligen fråga sig om detta uttalande kan tjäna som stöd för ett vägrat tillstånd till avstyckning av en holme med tanke på att möjligen andra holmar i samma trakt kunna avstyckas, utan att tätbebyggelse kommer till stånd.

Något svar på denna fråga torde knappast kunna lämnas. Faktiskt har emellertid den gamla avstyckningsplanens slopande och införande av tätbebyggelsebegreppet som förutsättning för planläggning reducerat möjligheterna för planläggning, för ett riktigt uppordnande av fastighetsbildning och bebyggelse i en trakt där vattnet är väg och ledningar icke anläggas samt fastigheten sammanfaller med holmen. Visserligen kunna kanske gemensamma båtplatser eller hamnar och badstränder, där så naturen ger anvisning, peka mot en tolkning innebärande att tätbebyggelse skulle föreligga. Gränsen är svår att draga. En tolkning av glesbebyggelsebegreppet i den förra riktningen skulle kunna medföra att varje holme eller mindre ö kunde avstyckas till en eller några tomplatser och bebyggas utan att all-

männingar i någon form utsparades, ett perspektiv som icke låter sig förena med ovan angivna riktlinjer för skärgårdens utveckling.

Man kan fråga sig om man icke genom sådana anvisningar som omnämnas i kap. 19 § 13 mom. 3 jorddelningslagen skulle kunna förebygga att en dylik verksamhet äger rum. Anvisningar utformade som i Kronobergs eller Hallands län enligt utredningsmannens promemoria kunna kanske skänka ett visst värdefullt stöd, men torde knappast skänka den trygghet man önskar vid behandlandet av dylika frågor.

Länsarkitekten i Uppsala län framhåller, att det enligt hans mening saknas anledning att icke göra sådana anvisningar, vilka rekommenderades i promemorian, generella intill dess den definitiva lagen trädde i kraft.

Å andra sidan ha några remissinstanser hävdad, att sådana anvisningar icke vore erforderliga, enär redan byggnadsförbudet på grund av bestämmelserna i 2 mom. av 19 kap. 13 § jorddelningslagen komme att medföra nödig reglering av fastighetsbildningen inom förbudsområde. Denna ståndpunkt intages av *lantmätareföreningen* och *överlantmätaren i Kopparbergs län*.

En helt annan mening hävdas av *lantmäteristyrelsen*, som anser att en regel om fastighetsbildningen inom förbudsområde bör inflyta i den provisoriska lagen. Styrelsen anför:

Då det torde vara ett primärt intresse, att fastighetsbildningen inom de aktuella strandområdena icke sker på sådant sätt, att de befintliga tomtplatserna i onödan utvidgas eller skada eljest tillfogas fritidsintressena, synes det önskvärt, att i den provisoriska lagen meddelas uttryckliga regler ej blott rörande byggnadsverksamheten inom strandområdena utan även om fastighetsbildningens ordnande därstädes. För en sådan anordning tala därjämte andra skäl, vilka närmare utvecklas i det följande.

I departementspromemorian har förutsatts att fastighetsbildningen skall regleras genom de nuvarande bestämmelserna i 19 kap. 13 § 2 mom. jorddelningslagen i kombination med de föreslagna reglerna om byggnadsförbud inom strandområden. Det måste emellertid medföra större klarhet och ökad trygghet i tillämpningen om fastighetsbildningsreglerna anges direkt i den provisoriska lagen. Tydligen i syfte att i erforderlig mån precisera vad den provisoriska strandlagen i förening med nyssnämnda lagrum i jorddelningslagen innebär har i departementspromemorian vidare förutsatts, att länsstyrelsen skall kunna med stöd av 19 kap. 13 § 3 mom. första stycket samma lag utfärda särskilda anvisningar för avstyckningsverksamheten inom strandområdena.

Sådana anvisningar som nyss nämnts torde närmast vara att betrakta som råd till fastighetsbildningsmyndigheterna om sättet för fastighetsbildningens ordnande inom de områden, som anvisningarna avse. Anvisningarna torde sålunda icke ha bindande karaktär. Om i något fall avsteg skall göras från anvisningarna, torde beslut därom böra meddelas av fastighetsbildningsmyndigheten, icke av länsstyrelsen. Den formella innebörden av anvisningarna synes dock måhända icke fullt klar, och ej heller synes det vara klart angivet vad anvisningarna böra avse eller hur långt de kunna sträcka sig.

De ifrågasatta anvisningarna om fastighetsbildningen inom strandområden grunda sig såsom förut nämnts på 3 mom. första stycket i 19 kap. 13 § jorddelningslagen. Detta lagrum avser fall då »inom visst område tätbe-

byggelse uppkommit eller sådan bebyggelse är att vänta inom nära förestående tid eller eljest avstyckning av flera lägenheter framdeles kan förväntas». Under denna beskrivning kunna svårigen rena glesbebyggelsefall inrymmas. Dessa fall äro i förevarande sammanhang ingalunda betydelselösa med hänsyn bl. a. till att längs många stränder förekomma blott enstaka platser lämpliga för bad och friluftsliv. Det måste därför ifrågasättas om anvisningar äro användbara i den utsträckning som i promemorian ifrågasatts.

Någon större erfarenhet om hur den nuvarande möjligheten att utfärda anvisningar verkat i praktiken har, såsom framgår av promemorian, icke vunnits. Lantmäteristyrelsen befarar emellertid att olägenheter kunna uppkomma, om anvisningarna skulle få den betydligt utökade användning som nu föreslagits.

På grund av vad sålunda anförts anser lantmäteristyrelsen, att den föreslagna metoden att endast på indirekt väg reglera fastighetsbildningsverksamheten inom strandområdena icke är tillfredsställande. Styrelsen föreslår att de erforderliga reglerna om fastighetsbildningens ordnande i stället införas direkt i den provisoriska lagen. Ehuru strändernas användbarhet för bad och friluftsliv kan försämrast ej blott genom avstyckning utan även genom andra jorddelningsåtgärder, t. ex. ägoutbyte, torde det dock vara tillräckligt att i den provisoriska lagen reglera endast avstyckningsverksamheten. Detta skulle kunna ske genom att 1 § kompletteras med ett stycke av förslagsvis följande innehåll:

Vid avstyckning inom område, som i första stycket sägs, skall iakttagas att områdets utnyttjande för bad och friluftsliv icke försvåras.

En jämkning torde härvid även böra företagas i lagens rubrik. Huruvida en erinran om de särskilda reglerna i strandlagen erfordras i den allmänna jorddelningslagstiftningen undandraget sig lantmäteristyrelsens bedömande. Styrelsen vill emellertid framhålla, att de särskilda regler om fastighetsbildning, som införts genom lagen den 17 juni 1932 (223) med särskilda bestämmelser om delning av jord å landet inom vissa delar av Kopparbergs län, icke föranlett något tillägg till jorddelningslagen.

Det sålunda föreslagna stadgandet i strandlagen medför att vid avstyckning inom strandområdet ett efter landskapets beskaffenhet och övriga föreliggande förhållanden anpassat bälte av lämplig bredd intill strandlinjen skall lämnas fritt. Därjämte torde av stadgandet följa att vid avstyckning skall tillses, att befintliga vägar och gångstigar inom strandområdet om möjligt bibehållas samt att strandintressena i övrigt ej trädas för nära.

Fastighetsbildningssakkunniga, vilka säga sig ha haft tillfälle att taga del av lantmäteristyrelsens yttrande, ha funnit vad styrelsen i nu ifrågavarande hänseende andragit böra beaktas.

Övertantmästaren och länsarkitekten i Södermanlands län äro inne på samma linje. Den förstnämnda anför sålunda:

I promemorian har — och med all rätt — framhållits sambandet mellan byggande och fastighetsbildning. En uttolkning av promemorians och alltså även lagförslagets mening härvidlag synes leda till att länsstyrelsen samtidigt med att byggnadsförbud enligt den föreslagna lagen meddelas skulle för ledning av fastighetsbildningen inom förbudsområdet utfärda anvisningar enligt 19 kap. 13 § 3 mom. första stycket jorddelningslagen, resp. motsvarande lagrum i lagen om fastighetsbildning i stad. Vid sådant förhållande och då för uppnående av önskad effekt jorddelningsmomentet mås-

te anses lika viktigt som byggnadsmomentet, synes det önskvärt att lagen tillföres bestämmelser även om avstyckningsförbud.

Länsarkitekten i länet yttrar, att då anvisningarna alltid måste få en generell karaktär och därför förr eller senare måste följas av en detaljreglering efter landskapets särförhållanden, det kunde ifrågasättas om icke ett allmänt avstyckningsförbud med därav följande vanligt förekommande dispensförfarande vore en mera praktisk anordning.

Departementschefen.

Sveriges stränder och skärgårdar utgöra en naturtillgång av oskattbart värde för hela vårt folk. En ständigt ökad skara människor hämtar där nya krafter och vederkvickelse genom bad och friluftsliv. Såsom framhålits i departementspromemorian står det ökade behovet av sådan rekreation i nära samband med den allt längre drivna mekaniseringen av arbetet inom ett stort antal yrkesområden och det alltmera ökade jäktet inom samhällslivet överhuvud taget. Behovet av ändamålsenliga tillflyktsorter under fritiden har blivit ännu mera framträdande genom att stora befolkningsgrupper erhållit en tidigare icke lagstadgad rätt till sammanhängande semester. Bland olika slag av fritidsområden och tillflyktsorter äro otvivelaktigt stränderna, såväl vid havet som vid insjöar och andra vattendrag, särskilt uppskattade och värdefulla.

Att strandområdena sålunda blivit allt mer och mer eftersökta har obestridligen på många håll förorsakat en planlös exploatering och markslöseri. Därvid ha stora, vackra och i förhållande till tätorterna välbelägna strandområden blivit avstängda för andra än ett mindre antal tomtägare, utblicken över vattnet har blivit hindrad och landskapsbilden har i många fall blivit förändrad och förfulad. Visserligen har vårt land synnerligen vidsträckta strandområden, men just de stränder, som ligga nära större samhällen och som äro lämpliga för bad och friluftsliv, äro redan på alltför många håll tagna i anspråk eller hotade av exploatering. Såsom framgår av den föregående redogörelsen ha sakkunniga myndigheter från nästan alla delar av Sverige understrukit de allvarliga farorna för strandområdenas monopolisering. Denna beklagliga utveckling innebär allvarliga olägenheter icke endast för alla dem, som icke äga någon egen mark, utan även för de många jordägare vilkas mark är så belägen, att de på grund av strandbebyggelsen nödgas färdas långa vägar för att få tillträde till goda rekreationsplatser. Såsom länsstyrelsen i Södermanlands län framhållit, gäller detta icke minst för landsbygdens folk, som i allmänhet livligt uppskattar möjligheten att utan långa resor äga tillgång till utflyktsplatser vid kuster och större sjöar. Den rekreation och det intryck av naturskönhet, som sålunda vinnes, är enligt vad länsstyrelsen med rätta betonat ett icke oväsentligt bidrag till trivseln på landsbygden.

Det har stundom gjorts gällande, att behovet av rekreationsmöjligheter vid kuster och sjöstränder skulle kunna tillbörligen tillgodoses därigenom att staten eller kommunerna förvärvade och reserverade vissa områden, dit den icke strandägande befolkningens bad- och friluftsliv kunde förläggas. Såsom i promemorian framhållits och i nästan samtliga remissyttranden uttryckligen vitsordats eller lämnats obestriddt, är detta emellertid icke praktiskt möjligt. Dylika friluftsreservat och allmänna friluftsbad ha visserligen en mycket viktig uppgift att fylla, men de kunna icke ens tillnärmelsevis täcka hela behovet.

Mot bakgrunden av vad nu anförts framstår det som ett samhällsintresse av utomordentlig vikt att bebyggelsen utmed våra strandområden icke tillåtes fortgå på ett sådant sätt, att den alltmer avstänger den icke strandägande befolkningen från tillträdet till de ur friluftssynpunkt värdefulla stränderna. Förhållandena i vissa andra länder visa med skrämmande tydlighet, hur lätt långa kuststräckor kunna bli monopoliserade av ett ringa antal ägare till strandtomter. Genom att motverka en sådan utveckling skulle det jämväl bli möjligt att skydda betydelsefulla estetiska värden, i det att man kunde förhindra att natursköna strandområden utsattes för en förfulande och olämpligt placerad bebyggelse.

En reglering i syfte att hindra en sådan misshushållning med våra värdefulla strandområden, som hittills obestriddligen på många håll förekommit, kan — såsom i vissa remissyttranden framhållits — vara till nytta icke blott ur det allmännas utan jämväl ur markägarnas egen synpunkt. Ty utan tvivel förhåller det sig så, att den ofta planlöst utkastade glesbebyggelsen på strandområdena många gånger också varit till ekonomisk skada för markägarna. Därest de närmast invid stranden belägna områdena hållits fria från bebyggelse, hade nämligen den innanför liggande marken, som ofta utgör den största delen av markinnehavet, fått ett högre värde än vad som nu blivit fallet. Erfarenheten ger vid handen, att den hittills mångenstädes praktiserade, kortsynta exploateringen av stränderna icke sällan beklagats av markägarna själva, sedan de funnit att inga köpare velat anmäla sig till den tomtmark som är belägen innanför de bortsålda strandområdena.

Självfallet skulle en särskild reglering av strandbebyggelsen och därmed sammanhängande spørsmål icke vara erforderlig, för den händelse redan gällande lagstiftning kunde anses erbjuda möjligheter att effektivt hindra ett ur friluftslivets synpunkt olämpligt utnyttjande av strandområdena. På sätt i promemorian ingående utvecklats kan detta dock icke anses vara fallet, trots att gällande lag får anses erbjuda nöjaktiga möjligheter att hindra en olämplig tätbebyggelse (se främst 5 § byggnadslagen). Det ringa fåtal remissinstanser som hävdats att även en olämplig glesbebyggelse kunde hindras med stöd av nuvarande lagregler har därvid förbisett, att stadgandena i 86 och 122 §§ byggnadslagen svårigen kunna tolkas så extensivt, att det med tillämpning av dessa stadganden skulle vara möjligt att skapa re-

kreationsplatser för allmänheten inom sådana strandområden, vilka visserligen måste anses värdefulla ur ren friluftssynpunkt men som icke kunna anses representera mera framträdande estetiska eller kulturella värden. Med hänsyn till vad som förekommit under byggnadslagens förarbeten är det vidare mycket tveksamt, huruvida nämnda stadganden rätteligen kunna åberopas som stöd för att meddela förbudsbestämmelser för större sammanhängande områden. Så har visserligen skett i ett par län, men härvid är att märka att förhållandena där varit ganska speciella.

Bristerna i gällande lagstiftning framträda särskilt mot bakgrunden av det förhållandet, att strandbebyggelsen regelmässigt först på ett jämförelsevis sent stadium tar karaktär av tätbebyggelse i teknisk mening. Såsom överlantmätaren i Västernorrlands län framhållit förhåller det sig nämligen i praktiken så, att exploatering av strandområden för sportstuge- eller villaändamål i regel inledes med glesbebyggelse. Ofta tagas därvid i första hand i anspråk sådana områden, som ur rekreationssynpunkt äro särskilt värdefulla, under det att från nämnda synpunkt mindre begärliga områden till en början icke exploateras. Efter hand som glesbebyggelsen förtätas, framträda de praktiska svårigheterna att i detta sammanhang draga en klar gräns mellan glesbebyggelse och tätbebyggelse. Då man måste räkna med att gällande regler rörande tätbebyggelse icke komma att tillämpas i många gränsfall, är det tydligt att behovet av effektiva kontrollregler rörande glesbebyggelsen inom strandområdena gör sig gällande med särskild styrka. Detta behov torde icke kunna nöjaktigt tillgodoses genom användande av det i vissa remissyttranden omnämnda utomplansinstitutet. I detta hänseende må bl. a. hänvisas till vad överlantmätaren i Värmlands län anfört härom.

Uppgiften att åstadkomma en laglig reglering till skydd mot ett olämpligt utnyttjande av strandområdena är, såsom i promemorian framhållits, av vidlyftig och delvis mycket svårlöst karaktär. Det är därför uppenbart, att en definitiv lagstiftning i ämnet icke kan komma till stånd utan en ingående utredning. Det är också min avsikt att inom den allra närmaste tiden begära bemyndigande att tillkalla sakkunniga för att utreda detta problemkomplex. Med hänsyn till uppgiftens svårhetsgrad och omfattning anser jag det knappast möjligt, att ett förslag till definitiv lagstiftning i ämnet skall kunna föreläggas redan nästa års riksdag. Däremot ämnar jag i direktiven för den blivande utredningen betona vikten av att dess arbete bedrives så, att ett dylikt förslag kan framläggas för 1952 års riksdag.

Enligt promemorian är det angeläget att, i avbidan på en definitiv lagstiftning, snarast möjligt utfärda provisoriska bestämmelser i ämnet. Behovet av en sådan provisorisk lagstiftning har i promemorian till en början motiverats med att de nuvarande stränga restriktionerna med avseende å sportstuge- och villabebyggelsen kunde komma att upphävas eller mildras, innan en definitiv lagstiftning i förevarande ämne kommit till stånd. I så fall vore att befara, att framför allt sportstugebebyggelsen kom-

me att sätta in i sådan omfattning, att den tilltänkta lagstiftningen bleve av betydligt mindre verkan än om den hade genomförts före byggnadsregleringens avveckling. Detta skäl för att nu genomföra en provisorisk lagstiftning anser jag bärande. Jag vill därvid framhålla, att enligt vad under remissbehandlingen framgått förhållandena på åtskilliga håll i landet äro sådana, att även relativt små lättnader i nämnda restriktioner kunna komma att allvarligt skada de intressen, som man vill skydda genom en strandlagstiftning. Vidare har i promemorian som skäl för en provisorisk lagstiftning åberopats, att tillkallandet av sakkunniga för utredning av frågan kunde väntas föranleda en avsevärd spekulation i obebyggda strandfastigheter, lämpliga för sportstuge- och villabebyggelse. Det måste anses angeläget att förhindra en dylik spekulation, vid vilken spekulanterna givetvis skulle utgå från att en definitiv lagstiftning i ämnet ej erhöle återverkande kraft. Även ur denna synpunkt anser jag det motiverat att omedelbart genomföra en provisorisk lagstiftning i ämnet.

Överlantmätaren i Göteborgs och Bohus län har gjort gällande, att en eventuell spekulation i jordbruksfastigheter kunde hindras genom jordförvärvslagens bestämmelser och att, beträffande övriga fastigheter, en provisorisk lagstiftning icke fyllde någon egentlig uppgift, om — såsom han tolkat promemorian — redan färdigbildade fastigheter icke skulle komma att drabbas av byggnadsförbud enligt den tilltänkta provisoriska lagen. I anledning härav må påpekas att jordförvärvslagen, enligt vad som uttryckligen framgår av 1 § tredje stycket i nämnda lag, icke reglerar förvärv av sådana fastighetsdelar, som avstyckats för annat ändamål än jordbruk eller skogsbruk, d. v. s. exempelvis just för sportstugebebyggelse. Vidare må mot överlantmätarens argumentering invändas, att det — såsom i det följande kommer att närmare utvecklas — icke är avsikten att från den provisoriska lagstiftningen undantaga alla redan färdigbildade fastigheter.

Givet är, att de intressen som man enligt vad jag förut anfört önskar skydda i förevarande sammanhang kunna skadas icke blott genom bebyggelse i egentlig mening utan jämväl genom t. ex. uppsättande av stängsel eller genom schaktning, fyllning, trädfällning eller därmed jämförliga åtgärder. Emellertid är det tydligt, att vad det här främst gäller att hindra är en olämplig bebyggelse och en fastighetsbildning, som skulle kunna leda till en olämplig bebyggelse. Med hänsyn härtill och då en reglering av övriga spörsmål svårligen kan, ens i den provisoriska lagstiftningens form, komma till stånd utan en ingående utredning, lär det vara ofrånkomligt att begränsa den provisoriska lagen till att avse bebyggelse i egentlig mening. Övriga hithörande problem torde alltså få övervägas vid den blivande utredningen. Såsom jag i det följande kommer att utveckla, ger emellertid ett byggnadsförbud även ett visst skydd mot olämplig fastighetsbildning. Jag vill i detta sammanhang framhålla, att genom byggnadsförbud däremot icke inträder någon förändring i markägarens skyldighet att släppa till sin mark för allmänheten, att tåla beträdande därav eller åverkan därå.

I likhet med praktiskt taget samtliga remissinstanser anser jag det icke lämpligt att inarbeta erforderliga provisoriska stadganden i byggnadslagsstiftningen. Nämnda stadganden böra i stället, såsom i promemorian föreslagits, upptagas i en särskild lag.

Jag övergår härefter till frågan efter vilka huvudprinciper en provisorisk lagstiftning i ämnet bör utformas. Härvid vill jag till en början något uppehålla mig vid de under remissbehandlingen gjorda uttalandena om betydelsen av att en avvägning kommer till stånd mellan olika slag av strandintressen. Såsom jag redan tidigare antytt och i ett flertal yttranden närmare utvecklats har man vid en eventuell reglering av strandbebyggelsen att taga hänsyn till olika grupper, vilkas intressen i viss mån stå i motsatsförhållande till varandra. De grupper det här gäller kunna i stort sett sägas vara, å ena sidan alla de som ha ett behov av att idka bad- och friluftsliv men som sakna tillgång till egen mark vid vatten och å andra sidan sådana personer vilka förvärvat eller önska förvärva strandtomter. Till den förstnämnda gruppen höra alla de familjer och ensamstående personer, vilka antingen på grund av en jämförelsevis kort semesterledighet eller av ekonomiska eller andra skäl sakna möjlighet till någon längre sammanhängande vistelse utanför sin fasta bostadsort men som likväl söka utnyttja ledigheten i samband med veckosluten genom att med användande av olika kommunikationsmedel, icke minst cyklar, då uppsöka lämpliga bad- och utflyktsplatser. Till den andra kategorien hör återigen ett visserligen icke lika stort men likväl mycket talrikt klientel. Det är mig angeläget betona, att man gör sig skyldig till en missuppfattning av den tankegång, som präglar promemorian, om man i det däri upptagna förslaget vill se en önskan att hindra sportstugebebyggelsen. Avsikten med den provisoriska lagstiftningen är endast att inom vissa ur friluftssynpunkt särskilt värdefulla strandområden tvinga bebyggelsen ett stycke upp från strandlinjen för att på så sätt bevara själva stranden som tillflyktsort för allmänheten. En sådan strävan kan icke te sig orimlig ur sportstugeägarnas egen synpunkt och erfarenheten från vissa håll i landet visar ju också, att en sådan anordning mycket väl låter sig genomföras utan att sportstugeägarnas intressen för den skull trädas för nära. I betraktande av de vidsträckta havsstränder samt de många insjöar och vattendrag som vårt land äger bör det emellertid säkerligen på sina håll vara möjligt att jämväl tillgodose sportstugeägarnas mera exklusiva intressen att få sina byggnader placerade så nära stranden som möjligt. Avvägningen mellan de olika intressena bör ankomma på länsstyrelserna, vilka härvid visserligen få en ofta mycket ömtålig uppgift men som utan tvivel böra vara bättre skickade än någon annan instans att i första hand träffa ett riktigt och rättvist avgörande. Jag är emellertid angelägen att understryka vikten av att man vid avvägningen mellan de olika intressena icke endast tar hänsyn till de just aktuella behoven utan jämväl beaktar nödvändigheten av att planera med tanke på framtiden. Tät-

orternas utvidgning samt vägnätets och kommunikationernas utveckling torde icke sällan motivera ett friläggande även av sådana strandområden, som för dagen icke te sig särskilt begärliga.

Såsom i promemorian anförts kan en provisorisk lagstiftning tänkas utformad efter två olika huvudlinjer. Det ena alternativet är, att alla strandområden beläggas med byggnadsförbud men att länsstyrelsen bemyndigas dispensera från förbudet i de fall då bebyggelsen icke kan anses komma att skada de friluftssintressen, för vilka i det föregående redogjorts. Det andra alternativet innebär återigen, att byggnadsförbud lägges endast å vissa strandområden, som länsstyrelsen efter särskild prövning funnit speciellt värda att skyddas. Då en lösning enligt det förstnämnda alternativet skulle medföra omgång och kostnader för de byggnadsökande samt besvär för myndigheterna även i sådana fall då något objektivt skyddsbehov icke föreligger, har i promemorian det senare alternativet ansetts vara att föredraga. I likhet med praktiskt taget samtliga remissinstanser biträder jag denna uppfattning. Det får enligt min mening anses uppenbart, att i stora delar av vårt vidsträckta och jämförelsevis glest befolkade land ett allmänt förbud skulle vara både opraktiskt och onödigt. När detta alternativ avvisats i promemorian, har därvid emellertid förutsatts att länsstyrelserna skola förbereda frågan i så god tid, att erforderliga byggnadsförbud kunna utfärdas så snart som möjligt och helst omedelbart efter den provisoriska lagstiftningens ikraftträdande. Detta önskemål har föranlett viss diskussion i några yttranden, i det att man framhållit att den i promemorian förordade snabbinventeringen av strandområdena skulle vålla svårigheter i olika hänseenden. Man har därför i några fall ifrågasatt en kombination av de olika alternativen eller att länsstyrelserna själva skulle få avgöra vilket alternativ som borde väljas.

För egen del kan jag icke tillstyrka, att länsstyrelserna få valfrihet i detta hänseende. Vad tanken på en kombination av de båda alternativa lösningarna beträffar vill jag framhålla, att densamma bör kunna genomföras på så sätt att förbudsområdena till en början i tveksamma fall bestämmas jämförelsevis stora samt att de omprövas och eventuellt begränsas vid en successivt verkställd fingranskning. Det är endast denna tankegång, som ligger bakom det i promemorian gjorda men i några remissyttranden i viss mån missuppfattade uttalandet, att skyddsområdena i tveksamma fall hellre böra bestämmas för stora än för små. Men vad jag nu anført får icke förstås så, att byggnadsförbud från början böra meddelas för mycket stora, sammanhängande områden. Tvärtom bör enligt min mening en viss differentiering ske redan när de första byggnadsförbuden meddelas, låt vara att denna måhända icke alltid kan bli så noggrann som i och för sig hade varit önskvärt. Att förbudsområdena från början tilltagas större än vad som vid en fingranskning visar sig erforderligt, kan knappast anses vålla några större olägenheter för markägarna, om man tar hänsyn till länsstyrelsernas möjlighet att dispensera från förbuden.

Givet är, att byggnadsförbud med stöd av den provisoriska lagstiftningen icke bör tillgripas för andra områden än sådana som verkligen måste anses värdefulla ur rekreationssynpunkt och prövas vara erforderliga för allmänhetens bad- och friluftsliv. Men jag upprepar i detta sammanhang, att man vid bestämningen av förbudsområdena måste taga hänsyn även till de framtida behoven. Överhuvud taget bör man vid denna bestämning beakta de olika förhållanden, som kunna föreligga inom olika län och inom olika delar av samma län. Bland annat bör sålunda det förhållandet uppmärksammas, att särskilt vissa kuststräckor äro eftersökta rekreationsplatser icke blott för befolkningen på själva platsen eller inom länet utan jämväl för stora befolkningsgrupper inom andra delar av landet. Tydligt är alltså att man icke, såsom fastighetsägareförbundet förordat, bör begränsa byggnadsförbuden till områden där det med hänsyn till folkmängden i områdenas omedelbara närhet kan vara påkallat att meddela sådana förbud. I anledning av olika remissinstansers yrkanden vill jag föreslå ett visst förtydligande av den vid promemorian fogade lagtexten, så att det jämväl av lagens formulering skall framgå att det vid tillämpningen av densamma gäller att taga hänsyn till behovet i varje särskilt fall.

I ett par yttranden har uttalats, att länsstyrelserna saknade både arbetskraft och penningmedel för att verkställa erforderlig fingranskning av skyddsvärda strandområden. Då det icke synes möjligt att för närvarande överblicka behoven i denna del, torde denna fråga ej kunna lösas i förevarande sammanhang. Hinder bör emellertid icke möta att senare upptaga frågan till övervägande.

Vad härefter beträffar frågan huruvida vissa områden uttryckligen böra undantagas från lagens tillämpning anser jag, i överensstämmelse med vad i promemorian föreslagits, att lagen icke bör gälla beträffande områden som ingå i fastställd stadsplan eller byggnadsplan eller i godkänd avstyckningsplan. Med hänsyn till vad lantmäteristyrelsen anfört vill jag dock föreslå, att byggnadsförbud med stöd av den provisoriska lagen skall kunna meddelas jämväl inom sådant avstyckningsplaneområde, som omfattas av tätbebyggelseförbud. Däremot anser jag det icke motiverat att uttryckligen undantaga sådana områden, som ingå i fastställd generalplan eller för vilka avstycknings- eller nybyggnadsförbud meddelats i samband med att fråga väckts om upprättande av byggnadsplan. Det måste nämligen anses ligga i sakens natur, att länsstyrelserna icke komma att meddela byggnadsförbud med stöd av den provisoriska lagen, om de intressen vilka lagen avser att skydda redan äro beaktade på annat sätt.

Några remissinstanser ha yrkat, att den remitterade lagtexten måtte kompletteras med ett stadgande av innebörd att fastighet, som före lagstiftningens ikraftträdande bildats för bostadsändamål, skulle automatiskt undantagas från byggnadsförbudet. Dessa instanser ha därvid hänvisat till det i promemorian gjorda uttalandet, att man vid förbudsområdenas bestämning såvitt möjligt borde tillse att »sådana fastigheter som redan ex-

ploaterats för privata ändamål och från vilka allmänheten redan är avstängd» icke inginge i skyddsområdena. Meningen med detta uttalande har emellertid, såsom ock av dess formulering måste anses framgå, allenast varit att byggnadsförbud icke borde drabba fastigheter, som redan bebyggt på ett sådant sätt att de till fastigheterna hörande strandområdena vore att anse såsom »tomter» i allemansrättslig mening. Däremot har det icke varit avsikten med uttalandet att förorda ett undantag beträffande sådana fastigheter, vilka visserligen bildats för bostadsändamål men som ännu icke bebyggt.

Det ligger i öppen dag, att den tilltänkta lagstiftningen skulle förfela sitt syfte, om densamma icke komme att gälla i ett sådant fall, då någon förvärvat en större fastighet och därvid med hänsyn till den principiellt fria rätten till glesbebyggelse räknat med att framdeles sälja en eller flera strandtomter. Att undantaga sådana fastigheter från det tilltänkta byggnadsförbudet kan sålunda icke komma i fråga, och detta icke ens för den händelse strandtomterna i fråga redan avstyckats i och för exploatering men ännu ej försålts. I viss mån tveksammare ställer sig frågan, huruvida lagstiftningen bör gälla i sådana fall då någon, som äger mark inom strandområde och som förvärvat marken i avsikt att för egen räkning bebygga den, av en eller annan anledning, till exempel på grund av gällande byggnadsrestriktioner, icke fullföljt denna avsikt före lagens ikraftträdande. Onekligen kan man anse goda skäl tala för att en sådan fastighet icke skulle drabbas av den planerade lagstiftningen. Med hänsyn till att även en utpräglad glesbebyggelse i vissa fall kan komma att spoliera de värden, som det nu är avsikten att skydda, anser jag mig dock inte kunna tillstyrka en generell regel enligt vilken dylika fastigheter undantagas från lagens tillämplighetsområde. Ytterligare ett skäl härför är, att man i annat fall skulle gå miste om möjligheterna att åstadkomma en ur allmänna synpunkter så lämplig placering av den blivande bebyggelsen som möjligt. Om jag alltså icke kan tillstyrka, att denna grupp av fastigheter undantages från lagens tillämplighetsområde, vill jag dock framhålla, att länsstyrelserna vid dispensprövningen böra taga skälig hänsyn till omständigheterna i dessa fall. För den händelse det därvid icke skulle vara möjligt att förhindra en olämplig placering av byggnaden samt det vidare ur allmän synpunkt måste anses påkallat att upprätthålla byggnadsförbudet, är det emellertid tydligt, att frågan om ersättning till markägaren får särskild aktualitet. Såsom jag i det följande kommer att utveckla, är det dock icke meningen att söka lösa ersättningsproblemet i den provisoriska lagen.

I promemorian har föreslagits, att byggnadsförbud som meddelats med stöd av lagen icke skulle utgöra hinder för uppförande av byggnad som erfordras för försvarets, jordbrukets, skogsbrukets, fiskerinäringens eller den allmänna samfärdsels behov. Några remissinstanser ha hävdats, att detta undantag vore alltför vidsträckt och ha i stället föreslagit, att dispens skulle krävas jämväl för sådan bebyggelse, men att det vid prövningen av dispensansökan skulle särskilt beaktas om byggnaden vore erforderlig för nå-

got av de angivna behoven. Jag vill icke bestrida, att vissa skäl kunna åberopas till stöd för denna mera stränga linje, men jag anser dock övervägande skäl tala för den i promemorian föreslagna lösningen. I detta hänseende må bland annat framhållas, att lagen ju endast avses skola gälla under jämförelsevis kort tid samt att spørgsmålet får omprövas under den blivande utredningen, vid vilken särskilt bör beaktas huruvida några försök att kringgå bestämmelsen visa sig ha skett under den provisoriska lagens giltighetstid.

Vidkommande härefter frågan huru stort djup å förbudsområdena som bör bestämmas i lagen, anser jag icke tillräckliga skäl vara förebragta för att i vare sig den ena eller andra riktningen avvika från det av det övervägande flertalet remissinstanser tillstyrkta förslag som framlagts i promemorian, d. v. s. att de skyddsbara strandområdena skola kunna omfatta mark och vattenområde inom ett avstånd av högst trehundra meter från strandlinjen vid normalt medelvattenstånd. Den i promemorian föreslagna trehundrametersgränsen är icke avsedd att vara en schablonmässig norm utan en maximiregel. För att tydligare än som skett i den remitterade lagtexten utmärka detta torde lagtexten böra något jämkas på denna punkt. Det bör givetvis icke möta något hinder för länsstyrelsen att bestämma olika mått för områdets begränsning på land och i vattnet.

Såsom varit att vänta har ersättningsfrågan tilldragit sig mycket stort intresse under remissbehandlingen. Det vid promemorian fogade lagförslaget upptar icke någon ersättningsbestämmelse. I motiveringen till förslaget uttalas — med hänvisning till vissa i byggnadslagen meddelade stadganden om olika provisoriska byggnadsförbud — att någon ersättning till markägaren icke vore avsedd att utgå för det men han kunde lida genom ett byggnadsförbud, som grundades på den provisoriska lagen. Frågan om och i vilken omfattning markägaren, sedan en definitiv lagstiftning i ämnet trätt i kraft, skulle kunna erhålla viss gottgörelse för det men han därefter kunde lida genom den slutgiltiga lagstiftningens restriktioner vore enligt promemorian ett spørsmål, som borde närmare utredas av de förut omnämnda sakkunniga.

Såväl enligt byggnadslagen som enligt lagen om allmänna vägar finnes möjlighet att utfärda provisoriska förbud mot glesbebyggelse utan att markägaren erhåller någon gottgörelse för det men han kan lida genom förbudet. Jag vill i denna del hänvisa till 14—16, 35—38, 76, 88, 90, 91, 101, 105, 108, 109 och 167 §§ byggnadslagen samt 34 § andra stycket lagen om allmänna vägar. Det i sistnämnda lagrum stadgade förbudet avser att förhindra bebyggelse inom ett område, som kan väntas bli taget i anspråk för allmän väg. Samtliga nyss berörda förbud enligt byggnadslagen avse att förhindra bebyggelse i avbidan på upprättande eller fastställande av plan. På grund av olika omständigheter kunna dessa förbud bli rätt långvariga. För det fall att plan fastställes över det område, som varit lagt under provisoriskt bygg-

nadsförbud, beror det på planens utformning huruvida och i vad mån de i planen ingående fastigheterna få bebyggas. Därest visst område i planen upptages som gata, torg eller annan allmän plats och på grund härav icke får bebyggas, kan markägaren påkalla markens inlösen. I vissa fall kan dock inlösen icke påfordras, utan markägaren får åtnöjas med ersättning (22, 104 och 116 §§). I ett enda fall (beträffande generalplan) utgår ersättning för provisoriskt byggnadsförbud, som meddelats med stöd av byggnadslagen (22 § andra stycket och 104 §). Något sådant fall torde dock ännu icke ha uppkommit.

Vissa remissinstanser ha gjort gällande, att de i byggnadslagen behandlade provisoriska byggnadsförbuden icke vore fullt jämförliga med det slags byggnadsförbud som den provisoriska strandlagen syftade till att införa. Medan det i de förstnämnda fallen vore fråga om åtgärder, som utgjorde ett led i regleringen av befintlig eller förväntad tätbebyggelse, syftade nämligen den provisoriska strandlagen till en reglering av glesbebyggelsen och det vore icke meningen, att ett med stöd utav denna lag meddelat byggnadsförbud skulle resultera i någon detaljplan. I anledning härav må framhållas, att det ingalunda är säkert att hela det område, som belagts med byggnadsförbud med stöd av byggnadslagen, verkligen kommer att omfattas av den slutliga planen. Särskilt belysande äro i detta hänseende bestämmelserna i 91 § byggnadslagen. Sedan i 90 § nämnda lag föreskrivits, att vad i lagen vore stadgat för stad, i den mån Konungen så förordnade, skulle äga motsvarande tillämpning för tätare befolkad ort på landet, stadgas i 91 § att Konungen i samband med sådant förordnande äger meddela det förbud mot nybyggnad inom orten som föranledes av omständigheterna samt att länsstyrelsen, sedan fråga väckts om sådant förordnande, må i avbidan på frågans slutliga avgörande utfärda förbud mot nybyggnad inom orten utan länsstyrelsens tillstånd. Det är nu icke säkert, att sådana byggnadsförbud som meddelats med stöd av sistnämnda lagrum alltid resultera i en plan, och det är i varje fall mycket troligt att, om en plan verkligen kommer till stånd, planen icke kommer att omfatta samtliga de områden som omfattats av byggnadsförbudet. Väl är det sant, att rätt till glesbebyggelse inträder i samband med att ett sådant förbud upphör att gälla, men den skada som markägaren kan ha lidit genom uppskovet med exploateringen under den måhända rätt långa tid det provisoriska förbudet gällt blir icke ersatt.

Med hänsyn till vad nu anförts synes det knappast kunna betecknas såsom något anmärkningsvärt, om markägaren icke erhåller någon ersättning för det men han kan lida genom ett byggnadsförbud som meddelats med stöd av den nu planerade provisoriska lagstiftningen, helst som denna lagstiftning är avsedd att gälla endast ett par år. Hur en definitiv lagstiftning i ämnet kommer att utformas, kan för närvarande icke sägas, och det är följaktligen icke säkert, att ett byggnadsförbud som meddelats med stöd av den provisoriska lagen består därefter. Skulle så ej bli fallet, synes det i regel icke föreligga några starkare skäl att tillerkänna markägaren ersättning för det tillfälliga byggnadsförbudet. Om förbudet däremot kvarstår efter ikraft-

trädandet av den definitiva lagen samt denna innehåller stadganden om ersättning till markägaren, skulle det i princip vara tänkbart att vid ersättningsbestämmande taga viss hänsyn jämväl till det men, som markägaren lidit under den provisoriska lagens gillighetstid. Jag vill dock framhålla, att det säkerligen kommer att erbjuda vissa praktiska svårigheter att vid bestämmandet av ett eventuellt ersättningsbelopp skilja mellan, å ena sidan, det bestående men som restriktionerna i den definitiva lagstiftningen kunna föranleda samt, å andra sidan, skadan under den jämförelsevis korta tid som den provisoriska lagen har varit gällande.

Under återopande av det nu sagda och då det icke kan anses vare sig motiverat eller praktiskt möjligt att nu reglera ersättningsfrågan, har jag kommit till det resultatet att någon ersättningsregel icke bör upptagas i den provisoriska lagen. Emellertid bör vid den blivande utredningen, som kommer att vara helt förutsättningslös beträffande ersättningsfrågan, jämväl närmare prövas om och i vad mån ersättning skall utgå för det men markägaren kan ha lidit genom ett byggnadsförbud som meddelats med stöd av den provisoriska lagen.

Om man vill eftersträva ett skydd av strandområdena mot icke önskvärd bebyggelse, ligger det — såsom i promemorian närmare utvecklats — i sakens natur att man samtidigt eller, rättare sagt, i första hand måste begränsa möjligheterna att ytterligare uppdelna de fastigheter, som redan finnas inom dylika områden. Samspelet mellan fastighetsbildning och bebyggelse reglering har också kommit till klart uttryck i 19 kap. 13 § 2 mom. jorddelningslagen, varest stadgas att avstyckning inom område, för vilket enligt fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan eller på annan grund särskilda bestämmelser med avseende å markens bebyggande gälla, ej må verkställas så, att syftet med bestämmelserna motverkas. Uppenbart är, att under detta stadgande samt under motsvarande bestämmelse i 5 kap. 8 § 1 mom. fastighetsbildningslagen även faller ett sådant byggnadsförbud som meddelats med stöd av den tilltänkta provisoriska strandlagen.

Med hänsyn härtill kan jag i likhet med lantmätareföreningen icke anse det påkallat att, på sätt lantmäteristyrelsen och några andra instanser yrkat, i den planerade lagen upptaga en uttrycklig regel om avstyckning inom förbudsområden. Det måste nämligen anses tydligt, att syftet med den provisoriska lagen skulle motverkas och att det följaktligen skulle stå i strid mot nyssnämnda stadganden i jorddelnings- och fastighetsbildningslagarna, därast vid avstyckning inom dylika områden icke iakttoges att ett efter landskapets beskaffenhet och andra föreliggande förhållanden anpassat bälte av lämplig bredd intill strandlinjen lämnades fritt. För att trygga en riktig tillämpning av berörda stadgande synes det dock, på sätt i promemorian förordats, lämpligt att länsstyrelsen — samtidigt med att den utfärdar byggnadsförbud med stöd av den provisoriska lagstiftningen — tillika, enligt 19 kap. 13 § 3 mom. jorddelningslagen (ev. 5 kap. 8 § 2 mom. fastighetsbildningslagen), utfärdar erforderliga anvisningar för avstyckningsverk-

samheten inom förbudsområdet. Vål är det sant, att sådana anvisningar icke kunna meddelas i alla de fall som avhandlas i 2 mom. av nämnda paragraf i jorddelningslagen, när 3 mom. i paragrafen förutsätter att åtminstone avstyckning av flera lägenheter framdeles kan förväntas. I regel torde emellertid denna förutsättning kunna anses vara för handen och laglig möjlighet att meddela anvisningar följaktligen föreligga. Det förtjänar uppmärksammas att sagda möjlighet — på sätt av bilaga B framgår — också utnyttjats i praktiken, i vilket hänseende särskilt må hänvisas till de anvisningar som meddelats av länsstyrelsen i Kronobergs län. Jag får i detta sammanhang ännu en gång betona, att den provisoriska lagen ju endast är avsedd att gälla under jämförelsevis kort tid. Hela frågan om fastighetsbildningen inom förbudsområdena och därmed sammanhängande problem är givetvis ett ämne, som får noggrant undersökas vid den blivande utredningen.

Specialmotivering.

1 §.

Denna paragraf, som innehåller lagens huvudstadgande, motsvarar 1 § samt 3 § andra stycket i det vid promemorian fogade förslaget. Jag har tidigare redogjort för det väsentliga innehållet i stadgandet. I det följande skola därför endast några detaljfrågor behandlas.

I några yttranden har viss kritik riktats mot att ordet »nybyggnad» använts i 1 § första stycket av det remitterade förslaget. Sålunda har *lantmästeristyrelsen* yrkat, att innebörden av detta ord måtte preciseras. Enligt styrelsens mening vore det uppenbarligen icke erforderligt, att inom strandområdena tillstånd söktes till alla sådana åtgärder, som enligt 169 § byggnadsstadgan vore att hänföra till nybyggnad. Däremot syntes det tveksamt, om tillstånd borde sökas allenast vid uppförande av helt ny byggnad eller om tillstånd skulle erfordras även vid väsentlig om- eller tillbyggnad. I detta sammanhang har styrelsen hänvisat till 1 § i den numera upphävda lagen den 24 maj 1942, nr 128, om förbud mot bebyggelse till hinder för försvaret. *Överståthållarämbetet* har anfört, att uttrycket »nybyggnad» i en lag sådan som den förevarande torde vara att tolka med tillämpning av 169 § byggnadsstadgan men att en så vidsträckt inskränkning i byggnadsrätten, som skulle följa med en sådan tolkning, ej torde erfordras för lagens syfte.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län anför:

Begreppet nybyggnad har icke närmare definierats. Avsikten synes närmast vara att anknyta till byggnadslagstiftningens motsvarande begrepp. Lämpligheten härav synes kunna ifrågasättas. Å ena sidan torde förbud enligt lagen icke behöva eller böra omfatta ändring av befintlig byggnad. Å andra sidan kan behov föreligga av att förhindra upplag, stängsel eller annan dylik anordning, som icke faller in under byggnadslagens nybyggnadsbegrepp men som skulle omöjliggöra ett områdes användning såsom fritidsområde. Det förefaller länsstyrelsen riktigare att i ifrågavarande hänseende använda begrepp och formuleringar, motsvarande dem som återfinnas i 33 § lagen om allmänna vägar.

Överlantmätaren i Uppsala län anför:

I lagförslagets samtliga paragrafer har använts ordet »nybyggnad». Då begreppet »nybyggnad» särskilt definieras i byggnadslagstiftningen på sådant sätt att det omfattar även ändringsarbeten av viss omfattning på befintliga byggnader var fritidsutredningen angelägen att betona (s. 38 i betänkandet SOU 1938: 45) att uppförande av byggnad i strandlagsförslagets mening icke var identiskt med verkställande av nybyggnad enligt byggnadslagstiftningens uttryckssätt. Den av fritidsutredningen gjorda distinktionen torde fortfarande böra iakttagas.

Även *ägodelningsdomaren i Uppsala läns södra domsaga* anmärker, att ordet nybyggnad borde utbytas mot exempelvis uppförande av ny byggnad, då väl icke kunde vara meningen, att till- och påbyggnader av äldre byggnad skulle beröras av lagen, och då det vore olämpligt med olika innebörd i skilda, därtill närstående, lagar av ett i författning definierat begrepp. Däremot har *länsarkitekten i Kristianstads län* anført, att uttrycket »nybyggnad» syntes böra definieras genom hänvisning till 169 § byggnadsstadgan.

Överlantmätaren i Gotlands län har anført, att uttrycket »rinnande vatten» i 1 § av förslaget krävde en närmare förklaring. Eljest kunde vilka små rännilar som helst tolkas som »rinnande vatten». *Ägodelningsdomaren i Uppsala läns södra domsaga* har i denna del hävdad, att med strandområde vid rinnande vatten icke borde betraktas annat än stränderna av de större vattendragen — icke ens alla där färd med båt kunde äga rum; man måste kunna tala om en »strand».

I några remissyttranden har diskussion förekommit om den i 3 § andra stycket av det remitterade förslaget upptagna regeln. *Sålunda* anför *överlantmätaren i Kristianstads län*:

Enligt förslaget skall strandområde, för vilket förbud utfärdas, till sina gränser tydligt angivas å karta eller eljest. Det är uppenbart, att det i många fall kan komma att uppstå tvekan om sträckningen av gränsen för sådant område. Med hänsyn till att överträdelse av byggnadsförbud kan föranleda bötesstraff synes det överlantmätaren lämpligt, att det i lagen på ett eller annat sätt föreskrives, hur i tveksamma fall gräns för sålunda beskrivet strandområde skall bestämmas. En möjlighet i det avseendet synes vara att lantmäteriororganisationen, som väl i de flesta fall vid fastighetsbildning får med ärendet att göra, erhåller behörighet att bestämma gränsen.

Överlantmätaren i Uppsala län yttrar:

Det ligger i sakens natur, att gränsdragningen särskilt på land för de strandområden, som skola beläggas med förbud, många gånger blir ytterst svår att verkställa. I bestämmelsen »högst 300 meter från strandlinjen» i 1 § torde väl ligga en antydning om att man, där tydliga kartor finnas, bör inom maximiafvståndet försöka att få fram en utjämnad begränsningslinje. För Uppsala län, där endast i undantagsfall lämpligt kartmaterial finnes, kommer gränsdragningen uppenbarligen att vålla vissa svårigheter.

Länsarkitekten i Älvsborgs län anför:

Den i motiveringen anvisade utvägen att där nöjaktigt kartmaterial saknas förordnandet kan ske med angivande av avståndet från strandlinjen

finner jag betänklig, särskilt när det gäller långgrunda stränder med fluktuerande vattenstånd. På åtskilliga ställen kan stranden ej beträdas för mätning om gränsen över huvud taget är klar. Även om områdets djup från vattenkanten låter sig nödortfött bestämmas, är det med denna metod hart när omöjligt att blott genom beskrivning bestämma områdets gränser vinckelrätt stranden. Till varje förordnande av här avsett slag bör därför fogas karta. I nödfall synes mig en karta i vanligen förekommande ekonomiska kartverks skala vara att föredraga framför ingen karta.

Departementschefen.

Såsom jag förut framhållit, kunna otvivelaktigt de intressen som man vill skydda genom förevarande lagstiftning komma att skadas icke blott genom bebyggelse utan jämväl genom exempelvis uppsättande av stängsel. På tidigare anförda skäl har jag emellertid funnit, att den provisoriska lagen bör begränsas till att avse bebyggelse i egentlig mening. Med hänsyn till lagens syfte bör härvid, i enlighet med vad några remissinstanser framhållit, ytterligare en begränsning göras. Det kan nämligen icke anses påkallat att genom denna lagstiftning hindra om- eller tillbyggnad av en redan befintlig byggnad utan blott uppförande av ny byggnad. På grund härav och då eljest skulle vara att befara, att lagen tolkades med ledning av 169 § byggnadsstadgan, torde de i 1 § första stycket av det remitterade förslaget upplagna orden »nybyggnad icke må företagas» böra ändras till »byggnad icke må uppföras».

I anledning av vad under remissbehandlingen anmärkts har uttrycket »rinnande vatten» ersatts med »vattendrag».

Givetvis är det av stor betydelse, att gränsen för ett förbudsområde angives på ett fullt tydligt sätt. Så torde utan svårighet kunna ske, om lämpligt kartmaterial finnes, men tydligt är att gränsdragningen i övriga fall kan vålla vissa svårigheter. Detta problem är dock icke något för denna lagstiftning enastående utan möter även i den allmänna byggnadslagen, exempelvis vid tillämpning av 122 §. Med hänsyn till att nöjaktig individualisering av förbudsområde ej sällan torde kunna ske genom angivande av vägar eller på annat dylikt sätt, synes det icke undantagslöst böra fordras, att gränsen skall angivas på karta. Jag har därför icke ansett det motiverat att på denna punkt ändra lydelsen av den vid promemorian fogade lagtexten, till vilken stadgandet i 168 § andra stycket byggnadsstadgan fått tjäna såsom förebild.

2 §.

Denna paragraf motsvarar 2 § i det vid promemorian fogade lagförslaget.

3 §.

Denna paragraf motsvarar 3 § första stycket i det vid promemorian fogade förslaget.

Länsstyrelsen i Västmanlands län anför:

Länsstyrelsen vill ifrågasätta om bestämmelsen i lagens 3 §, att länsstyrelsen skall underrätta markägare om ett av länsstyrelsen enligt lagen meddelat nybyggnadsförbud genom kungörelse i »ortstidning», kan anses tillfyllest. Enligt länsstyrelsens förmenande böra markägare dessutom direkt underrättas genom kungörelsens översändande i rekommenderade försändelser. Visserligen är paragrafen utformad enligt 168 § byggnadsstadgan och förutsätter liksom denna paragraf att underrättandet även kan ske på annat lämpligt sätt, varför formen för underrättelsen kan anpassas efter omständigheterna. Länsstyrelsen anser likväl att paragrafens bestämmelser borde kompletteras i enlighet med vad länsstyrelsen sålunda föreslagit.

Även *länsstyrelsen i Uppsala län* har framhållit, att beslut om byggnadsförbud vore av sådan vikt att varje jordägare, som berördes därav, såvitt möjligt borde erhålla särskild underrättelse om förbudet. *Överlantmätaren och länsarkitekten i Gävleborgs län* ha anfört, att då ett kungörelseförfarande enbart genom annonsering icke alltid ledde till att vederbörande markägare bleve underrättad, bestämmelser borde införas om att markägare dessutom skulle underrättas genom brev avsänt med posten under rekommendation.

Departementschefen.

Med hänsyn till det nära samband som råder mellan denna lagstiftning och vissa stadganden i byggnadslagen, bl. a. dess 86 och 122 §§, synes det icke motiverat att utforma förevarande publicitetsregel på annat sätt än som skett i 168 § 1 mom. första stycket och 2 mom. byggnadsstadgan. För denna ståndpunkt talar jämväl lagstiftningens karaktär av ett provisorium. Jag vill dock understryka vikten av att publiciteten blir så effektiv som möjligt.

4 §.

Denna paragraf motsvarar 4 § första och andra styckena i det vid promemorian fogade lagförslaget.

Svenska landskommunernas förbund har anfört:

Med hänsyn till det ingrepp i äganderätten, som den föreslagna lagstiftningen dock innebär, och då det därtill är fråga om markupplåtelse som skall vara vederlagsfri, vill förbundet ifrågasätta, om bland påföljderna för överträdelse av lagen borde, såsom föreslagits, upptagas fängelse, låt vara att härtill skulle dömas allenast under försvårande omständigheter.

Länsstyrelsen i Jämtlands län har framhållit, att tillsynen av lagens efterlevnad i väsentlig grad torde få ankomma på byggnadsnämnd, då kontroll av polismän i allmänhet icke torde medhinnas.

Departementschefen.

Jag vill icke tillstyrka, att fängelse utgår ur straffskalan. Det i promemorian föreslagna stadgandet, som motsvarar 147 § byggnadslagen, har därför bibehållits oförändrat.

5 §.

Denna paragraf motsvarar 4 § tredje stycket i det vid promemorian fogade lagförslaget, vilket i denna del lämnats utan erinran under remissbehandlingen.

Slutbestämmelserna.

Lagstiftningen bör träda i kraft omedelbart samt gälla till och med förslagsvis den 31 december 1952. Skulle en definitiv lagstiftning i ämnet komma att träda i kraft dessförinnan, bör i denna föreskrivas att den provisoriska lagen samtidigt skall upphöra att gälla.

I enlighet härmed har inom justitiedepartementet upprättats förslag till *lag om tillfälligt byggnadsförbud inom vissa strandområden.*

Föredraganden hemställer härefter att lagrådets utlåtande över lagförslaget, av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten.

Ur protokollet:

Karl Gustaf Grönhagen.

F ö r s l a g

till

L a g**om tillfälligt byggnadsförbud inom vissa strandområden.**

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

För att åt allmänheten trygga tillgången till platser för bad och friluftsliv vid havet eller vid insjö eller vattendrag äger länsstyrelsen förordna, att inom visst strandområde byggnad icke må uppföras utan länsstyrelsens tillstånd.

Med strandområde förstås mark och vattenområde inom det avstånd från strandlinjen som prövas erforderligt med hänsyn till omständigheterna i varje särskilt fall, dock högst 300 meter från nämnda linje vid normalt medelvattenstånd. Område som avses med förordnande enligt första stycket skall å karta eller annorledes till sina gränser tydligt angivas.

Vad i första stycket stadgats skall icke gälla beträffande område som ingår i fastställd stadsplan eller byggnadsplan, ej heller beträffande område som ingår i godkänd avstyckningsplan med mindre förbud mot tätbebyggelse utfärdats för området. Byggnadsförbud som meddelats med stöd av denna lag skall icke utgöra hinder för uppförande av byggnad som erfordras för försvarets, jordbrukets, fiskets, skogsskötselns eller den allmänna samfärdselns behov.

2 §.

Talan mot länsstyrelses beslut om byggnadsförbud så ock mot beslut rörande tillstånd att utan hinder därav uppföra byggnad föres hos Konungen genom besvär i den ordning som är bestämd för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut.

Beslut om byggnadsförbud skall lända till efterrättelse utan hinder av förd klagan.

3 §.

När beslut om byggnadsförbud meddelats, skall länsstyrelsen utan dröjsmål underrätta markägarna därom genom kungörelse i den eller de tidningar, i vilka kommunala meddelanden för orten intagas, eller på annat lämpligt sätt.

4 §.

Uppför någon byggnad i strid mot förbud som meddelats med stöd av denna lag, straffes med dagsböter. Äro omständigheterna synnerligen försvårande, må till fängelse i högst sex månader dömas.

Böter tillfalla kronan.

5 §.

I fall som avses i 4 § äger överexekutor meddela handräckning till rättelse i vad olagligen skett. Ansökan om handräckning må göras av allmän åklagare, byggnadsnämnd eller byggnadsinspektör. Är ansökan gjord av allmän åklagare och begär utmätningsman att kostnad för förrättning skall förskjutas, må det ske av allmänna medel. I övrigt gälle enahanda bestämmelser som äro stadgade för det i 191 § utsökningslagen avsedda fallet.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling, samt gäller till och med den 31 december 1952.

Beslut om byggnadsförbud, som meddelats jämlikt denna lag, skall ej gälla längre än lagen äger giltighet.

Vad i 4 § stadgas skall lända till efterrättelse jämväl sedan lagen i övrigt upphört att gälla, såvitt fråga är om överträdelse som begåtts under lagens giltighetstid.

Vid departementspromemorian fogat förslag till lag om tillfälligt byggnadsförbud inom vissa strandområden.

Häri genom förordnas som följer.

1 §.

Föreligger anledning antaga, att å strandområde vid havet eller vid insjö eller rinnande vatten bebyggelse kan komma att äga rum, varigenom områdets utnyttjande för bad eller friluftsliv kan försvåras för allmänheten, äger länsstyrelsen förordna, att nybyggnad icke må företagas inom området utan länsstyrelsens tillstånd.

Med strandområde förstås mark samt vattenområde inom ett avstånd av högst 300 meter från strandlinjen vid normalt medelvattenstånd.

Vad i första stycket stadgats gäller icke beträffande område som ingår i fastställd stadsplan eller byggnadsplan eller i godkänd avstyckningsplan. Ej heller skall nybyggnadsförbud som meddelats med stöd av denna lag utgöra hinder för uppförande av byggnad som erfordras för försvarets, jordbrukets, skogsbrukets, fiskerinäringens eller den allmänna samfärdsels behov.

2 §.

Talan mot länsstyrelsens beslut om förbud mot nybyggnad utan särskilt tillstånd så ock mot beslut rörande sådant tillstånd föres hos Konungen genom besvär i den ordning som är bestämd för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut.

Beslut om förbud mot nybyggnad utan särskilt tillstånd skall lända till efterrättelse utan hinder av förd klagan.

3 §.

När beslut om förbud mot nybyggnad utan särskilt tillstånd meddelats, skall länsstyrelsen utan dröjsmål underrätta markägarna därom genom kungörelse i den eller de tidningar, i vilka kommunala meddelanden för orten intagas, eller på annat lämpligt sätt.

Område som avses med förordnandet skall å karta eller annorledes till sina gränser tydligt angivas.

4 §.

Företager någon nybyggnad i strid mot förbud som meddelats med stöd av denna lag, straffes med dagsböter. Äro omständigheterna synnerligen försvårande, må till fängelse i högst sex månader dömas.

Böter tillfalla kronan.

Till rättelse i vad olagligen skett äger överexekutor meddela handräckning. Ansökning om handräckning må göras av allmän åklagare eller av byggnadsnämnd eller byggnadsinspektör. Är ansökan gjord av allmän åkla-

gare och begär utmättningsman att kostnad för förrättning skall förskjutas, må det ske av allmänna medel. I övrigt gälle enahanda bestämmelser som äro stadgade för det i 191 § utsökningslagen avsedda fallet.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling, samt gäller till och med den 31 december 1952.

Beslut om förbud mot nybyggnad utan särskilt tillstånd, som meddelats jämligt denna lag, skall ej gälla längre än lagen äger giltighet.

Vad i 4 § första och andra styckena stadgas skall lända till efterrättelse jämväl sedan lagen i övrigt upphört att gälla, såvitt fråga är om överträdelse som begåtts under lagens giltighetstid.

Vissa uppgifter rörande tillämpningen av 122 § BL.¹

Stockholms län.

Förordnande enligt 122 § BL har meddelats i följande tre fall.

1. För det område av Pålalm i Botkyrka, Grödinge och Västerhaninge socknar, vilket med korsstreckad linje angivits å en till beslutet hörande karta, med undantag för de delar av området, för vilka länsstyrelsen fastställt byggnadsplaner.

Förordnandet, som meddelades den 6 maj 1949 och numera vunnit laga kraft, har delvis motiverats av hänsyn till områdets lämplighet för friluftsliv.

2. För de områden av Rådmansö, Blidö, Möja, Djurö, Nämndö, Ornö, Utö, Ösmo och Torö socknar, som äro belägna på havssidan om en å vissa till beslutet hörande kartor angiven heldragen röd gränslinje.

Förordnandet meddelades den 7 juni 1949 och har ännu icke vunnit laga kraft.

Detta förordnande har delvis motiverats av hänsyn till områdets fauna och lämplighet för bad och friluftsliv.

3. För Munkön, omfattande viss fastighet samt delar av andra fastigheter i Djurö socken.

Förordnandet, som meddelades den 2 september 1949 och ännu icke vunnit laga kraft, har främst motiverats av behovet att skydda växtligheten på ön.

Uppsala län.

Något förordnande enligt 122 § BL har hittills icke meddelats. Frågan har dock varit under diskussion mellan överlantmätaren och länsarkitekten beträffande vissa natursköna strandområden. Anledningen till att frågan tills vidare fått förfalla har — enligt vad länsarkitekten upplyser — varit, att risken för en olämplig bebyggelse inom dessa områden ännu icke ansetts vara alltför stor med hänsyn till att länsarbetsnämnden tills vidare icke tillåte sportstugebebyggelse. Även den omständigheten hade inverkat, att eventuell ekonomisk gottgörelse till markägaren icke kunde ordnas.

Södermanlands län.

Något förordnande enligt 122 § BL har ännu icke meddelats.

Emellertid upplyser länsstyrelsen:

»Frågan om meddelande av förordnanden enligt 122 § BL har länge varit föremål för länsstyrelsens övervägande. Därvid har det befunnits önskvärt, att stadgandet angående skydd på grund av 'naturskönhet, växtlighet eller andra särskilda naturförhållanden' kunde tillämpas i en vidare omfattning än vad ordala-

¹ Här bortses från de fall då förordnande enligt 122 § BL må ha meddelats uteslutande av den anledningen att ett område ansetts särskilt skyddsvärt med hänsyn till förefintlig från historisk eller kulturell synpunkt värdefull bebyggelse, fasta fornlämningar eller andra minnesmärken. Uppgifterna avse förhållandena den 15 oktober 1949.

gen direkt giva vid handen. Sålunda bör enligt länsstyrelsens uppfattning bland annat övervägas i vad mån den omständigheten att ett strandområde är särskilt lämpat och behövt för bad- och idrottsliv och därför icke bör få exploateras av någon eller några enskilda, bör kunna föranleda förordnande enligt 122 §. I avsaknad av särskild lagstiftning till skydd av strandområden har nämligen en tillämpning av 122 §, eventuellt 123 §, BL ansetts vara den bäst framkomliga vägen till förekommande av en ur allmän synpunkt på längre sikt olämplig exploatering av stränderna, en fråga som länsstyrelsen, med hänsyn till förhållandena i länet, tillmåter mycket stor betydelse.

Ur dessa synpunkter ha olika förberedande överläggningar hållits. Därvid har bland annat överenskommit, att en förberedande rekognoscering av länets stränder vid Östersjön, Mälaren och Hjälmaren skulle ske av överlantmätaren, en representant för Hembygdsförbundet m. fl. för utrönande av vilka områden det ur de synpunkter som ligga till grund för 122 § kan anses särskilt angeläget att skydda. Sådana rekognosceringar hava emellertid ännu icke lett till konkreta förslag till länsstyrelsen. Så snart sådana förslag inkomma, avser länsstyrelsen att upptaga dem till prövning i positiv riktning så långt som över huvud lagen kan anses medgiva.

I ett fall är en fråga av detta slag dock redan under länsstyrelsens prövning. Länsarkitekten i länet har nämligen i en hit inkommen skrivelse ifrågasatt tillämpning av 122 § på visst område av särskilt naturskön beskaffenhet. Ärendet är under remissbehandling.»

Östergötlands län.

Något förordnande enligt 122 § BL har icke meddelats. Anledningen här till har varit, att de inventeringar och utredningar som ansetts böra föregå ett initiativ i ämnet ännu icke medhunnits.

Kronobergs län.

Länsstyrelsen har ännu icke meddelat något förordnande enligt 122 § BL men har för avsikt att meddela dylikt förordnande beträffande större delen av Helgasjöns stränder, sedan yttranden från de i ärendet berörda kommunerna inkommit. Länsstyrelsen förklarar, att tvekan visserligen rått om innebörden av 122 § BL, men länsstyrelsen säger sig dock anse, att lagrummet kan tillämpas då det gäller att skydda strandområden mot icke önskvärd bebyggelse. Länsstyrelsen önskar skydda de mest utsatta delarna av Helgasjöns stränder mot dylik bebyggelse. Länsstyrelsen har även övervägt att meddela dylikt förordnande beträffande andra natursköna strandområden i länet såsom vid Bolmen och Äsnen.

Kalmar län.

Länsstyrelsen har den 30 mars 1949 med stöd av 122 § BL meddelat förbud mot nybyggnad inom visst område i Torslunda socken. Beslutet, som vunnit laga kraft, har främst föranletts av en önskan att skydda den vackra landskapsbilden och den säregna vegetationen å landborgsslutningen söder om Ölands Skogsby i nämnda socken. Beslutet avser icke något strandområde. Vidare må nämnas, att frågan om liknande förbud beträffande vissa utmed den s. k. västra landsvägen å Öland belägna områden inom Råpplinge, Högsrums, Glömminge och Algutsrums socknar är beroende på länsstyrelsens prövning.

Gotlands län.

Genom olika beslut den 8 och den 28 januari 1948, vilka vunnit laga kraft, har länsstyrelsen meddelat sådant förordnande som avses i 122 § BL beträff-

fande praktiskt taget samtliga kustområden i länet inom ett avstånd av regelmässigt 500 meter från kusten. Rörande motiven till dessa förordnanden upplyser länsstyrelsen: »I allmänhet kan sägas att 'naturskönhet och växtlighet' motiverat förordnandet, men därjämte föreligger beträffande flertalet områden även andra skyddsintressen såsom fasta fornlämningar (fornborgar), vegetation och djurliv. Härtill kommer att vissa av strandområdena ansetts böra reserveras för bad och friluftsliv. De senare områdena äro huvudsakligen belägna inom Fårö, Hangvars, Hellvi, Slite, Boge, Västerhejde, Norrlanda, Österbarn, Ardre, Tofta, Eksta, Burs, Fide, Öja och Søndre kommuner.»

Blekinge län.

Något förordnande enligt 122 § BL har hittills icke meddelats men spörsmålet är aktuellt. Genom cirkulär den 29 juni 1949 ha kommunerna inom länet anmodats att företaga utredning om i vad mån strandbebyggelsen bör regleras för att tillgodose allmänhetens behov av badplatser och fritidsområden. Svar ha ännu icke inkommit från alla kommuner.

Kristianstads län.

Något förordnande enligt 122 § BL har hittills icke meddelats. Frågan är dock aktuell beträffande dels ett kustområde invid Simrishamn och dels ett ur natursynpunkt märkligt område söder om Degeberga. Båda ärendena äro under remissbehandling.

Malmöhus län.

Förordnande enligt 122 § BL har meddelats i ett fall, nämligen beträffande de natursköna delar av ön Ven, vilka ligga inom synfältet för den som befinner sig på landborgen vid S:t Ibbs gamla kyrka. Beslutet meddelades den 18 oktober 1948 och besvär över detsamma ha lämnats utan bifall. — Inom den närmaste tiden torde länsstyrelsen komma att meddela förordnande enligt 122 § BL för att hålla bebyggelsen på avstånd från en vacker insjö i länets norra del.

Hallands län.

Något förordnande enligt 122 § BL har ännu icke meddelats. Länsarkitekten har emellertid hemställt, att nybyggnadsförbud jämlikt nämnda paragraf måtte utfärdas för ett område norr om Laholms stad, vilket omfattar dels det natursköna strandområdet inom Lagans dalgång norr om Laholm, dels det natursköna området närmast Tjårbysjön och dels ett område kring nämnda sjö, vilket är rikt på fasta fornlämningar. På grund av delade meningar hos de i ärendet hörda myndigheterna har länsstyrelsen ännu icke tagit ställning till frågan, huruvida 122 § BL skall behöva tillämpas i förevarande fall.

Göteborgs och Bohus län.

Länsstyrelsen har icke meddelat något förordnande enligt 122 § BL. Inget sådant ärende har ännu förelegat till behandling. Spörsmålet har emellertid i maj 1949 diskuterats inom det s. k. länsrådet för byggnadsfrågor, som därvid uttalade att det måste anses vara synnerligen angeläget att man utnyttjade författningarnas möjligheter att skydda de för friluftsliv lämpade och från natur- och kulturhistorisk synpunkt värdefulla kustområdena i Göteborgstrakten. Samtidigt förklarade länsrådet emellertid, att en närmare undersökning av ifrågavarande områden borde göras och kontakt med repre-

sentanter för kommunerna sökas innan beslut fattades om vilka åtgärder som borde vidtagas.

Skaraborgs län.

Något förordnande enligt 122 § BL har ännu icke meddelats. Spörsmålet har dock varit aktuellt beträffande Hindens rev där franträngande bebyggelse enligt uppgift av länsarkitekten syntes medföra risk för störande förändring av en säregen naturformation.

Örebro län.

Något förordnande enligt 122 § BL har ännu icke meddelats. Inom den närmaste tiden torde emellertid åtminstone ett dylikt fall komma att upptagas till prövning. Detta gäller både ett strandområde med säregen natur och omgivningarna kring ett fridlyst gravfält, där icke önskvärd bebyggelse såvitt möjligt ansetts böra förhindras.

Kopparbergs län.

Förordnande enligt 122 § BL har meddelats i ett fall, nämligen den 27 november 1948 beträffande ett 200 meter brett område inom vissa byar i Rättviks socken, beläget utmed rikshuvudvägen Falun—Rättvik. Förordnandet, som vunnit laga kraft, har motiverats av att en bebyggelse inom området skulle komma att förstöra den från landsvägen imponerande utsikten över Siljan.

Västernorrlands län.

Förordnande enligt 122 § BL har meddelats i ett fall, nämligen den 10 maj 1949 beträffande ett s. k. nipområde invid Ångermanälven i Multrå socken i omedelbar närhet av Sollefteå stad. Förordnandet har vunnit laga kraft.

Jämtlands län.

Något förordnande enligt 122 § BL har icke meddelats, när spörsmålet hittills icke haft så stor aktualitet att förordnande påkallats. Enligt vad länsstyrelsen uppgivit är det emellertid tänkbart, att spörsmålet får ökad aktualitet i samband med en pågående utredning om behovet av anvisningar enligt 19 kap. 13 § 3 mom. första stycket jorddelningslagen beträffande vissa delar av Frösön.

Jönköpings län, Älvsborgs län, Värmlands län, Västmanlands län, Gävleborgs län, Västerbottens län och Norrbottens län.

Något förordnande enligt 122 § BL har icke meddelats, när spörsmålet icke varit aktuellt inom dessa län.

Vissa uppgifter

rörande anvisningar enligt 19 kap. 13 § 3 mom. första stycket jorddelningslagen.

Dylika anvisningar ha utfärdats i allenast följande län, nämligen Jönköpings län, Kronobergs län, Hallands län, Örebro och Norrbottens län.

Rörande anvisningarnas innehåll må följande antecknas.

Jönköpings län.

Länsstyrelsen har den 23 februari 1948 föreskrivit, att överlantmätaren i länet skall inhämta länsarkitektens yttrande i fråga om alla avstyck-

ningar för bostads- eller industriändamål inom områden å länets egentliga landsbygd, beträffande vilka fråga i vederbörlig ordning väckts om upprättande av stadsplan eller byggnadsplan. Länsstyrelsen har därvid förutsett, att länsarkitekten, innan utlåtande avgives av honom, skall inhämta yttrande av byggnadsnämnden i orten, där ej omständigheterna till annat föranleda.

Kronobergs län.

Länsstyrelsen har i fem fall meddelat anvisningar av innehåll att avstyckning för bostadsändamål eller för beredande av plats för industriell anläggning eller i liknande syfte icke må fastställas förrän vederbörande byggnadsnämnd och länsarkitekten i länet blivit hörda i ärendet och i ett fall (Helgasjöns stränder) enligt en den 17 september 1949 utfärdad resolution, varur här må återgivnas dessa avsnitt:

1. Avstyckning av område, beläget närmare stranden av sjö eller vattendrag än femtio meter, bör i regel icke tillåtas, och bör sådan avstyckning, för såvitt särskilda skäl ej annat föranleda, icke fastställas, utan att länsarkitekten blivit hörd i ärendet.

Ej heller bör såsom lämplig byggnadsplats anses område, vars höjdläge över högvattenytan understiger fyra meter.

2. Område, som skall avstyckas, bör med hänsyn till terrängförhållandena vara så beläget och så utformat, att detsamma kan bebyggas, utan att bebyggelsen medför störande silhuettverkan och utan att byggnadsuppförande förorsakar större terrassering.

Vidare bör sådant område icke avse mark, som på grund av speciell naturskönhet eller dominans i landskapet bör hållas fritt från bebyggelse.

Därest med anledning av denna anvisning tillstånd till avstyckning synes böra vägras, och detta skulle medföra att markens ägare komme att tillskyndas avsevärt men, bör innan frågan om tillstånd till avstyckning avgöres, länsstyrelsens yttrande i ärendet inhämtas.

Hallands län.

Sådana anvisningar ha av länsstyrelsen meddelats för ett flertal socknar i samband med fastställelse av utomplansbestämmelser. Anvisningarna lyda sålunda:

För det område inom — — — socken för vilket länsstyrelsen den — — — fastställt utomplansbestämmelser finner länsstyrelsen med stöd av bestämmelserna i 19 kap. 13 § 3 mom. sista punkten jorddelningslagen skäligen meddela följande anvisningar att beaktas vid avstyckning av mark för bostads- eller industriändamål.

1. Avstyckning av område, beläget närmare hav, sjö eller vattendrag än 100 meter, bör i regel icke tillåtas och bör sådan avstyckning för varje fall, där så anses påkallat, icke fastställas, utan att länsarkitekten blivit hörd i ärendet. Ej heller kan såsom lämplig byggnadsplats anses område, vars höjdläge över högsta vattenytan understiger 4 m.

2. Område, som skall avstyckas, bör med hänsyn till terrängförhållandena vara så beläget och så utformat, att detsamma kan bebyggas, utan att bebyggelsen medför störande silhuettverkan och utan att byggnadsuppförande förorsakar större terrassering.

3. Område, som skall avstyckas, bör icke avse mark, som på grund av speciell naturskönhet bör hållas fri från bebyggelse.

4. Område, som skall avstyckas, bör ej förläggas så nära allmän väg, i avseende å vilken vägförvaltningen förutsatt framtida breddning, att dylik breddning förhindras eller allvarligt försåras.

Örebro län.

Anvisningar ha utfärdats beträffande olika områden, bl. a. för strandområden kring vissa sjöar. I sistnämnda hänseende innebära anvisningarna, att avstyckning inom området på mindre avstånd från strandlinjen än 50 (i ett fall 100) meter icke må äga rum med mindre frågan därom underställts länsstyrelsen.

Norrbottens län.

Länsstyrelsen har föreskrivit, att vid avstyckning inom visst område av en fastighet skulle iakttagas bl. a. att ett särskilt angivet strandområde reserverades såsom allmän plats.

Utdrag av protokoll, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 30 mars 1950.

N ä r v a r a n d e :

justitieråden GEIJER,
LECH,
regeringsrådet QUENSEL,
justitierådet BECKMAN.

Enligt lagrådet den 27 mars 1950 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet den 17 mars 1950, hade Kungl. Maj:t förordnat att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till lag om tillfälligt byggnadsförbud inom vissa strandområden.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av e. o. hovrättsassessorn S. Dennemark.

Förslaget föranledde följande yttranden.

Justitieråden Geijer, Lech och Beckman:

Att det är ett betydelsefullt allmänt intresse, att den övervägande del av landets befolkning, som icke själv äger eller disponerar markområden invid hav, sjöar och vattendrag, ej utestänges från möjligheten att där njuta vila och vederkvickelse, synes ovedersägligt. Den förebragta utredningen lär också få anses bekräfta, att fara föreligger i dröjsmål och att därför goda skäl kunna åberopas för att, i saknad av nödig utredning att läggas till grund för en definitiv lagstiftning, nu genom en provisorisk lag förhindra, att till men för nämnda intresse en olämplig bebyggelse fortgår, måhända i ett inom den närmaste tiden ökat tempo. Det måste emellertid kraftigt understrykas, att ett förbud av det slag, varom här är fråga, redan på grund av sin provisoriska karaktär innebär en mycket avsevärd olägenhet och därför utan någon som helst onödig omgång bör avlösas av mera slutgiltigt bestämda förhållanden. Under tiden synes en allsidig undersökning böra ske, om och i vad mån provisoriet i en eller annan form bör göras permanent.

Den tillämnade lagens provisoriska karaktär har under ärendets utredning åberopats såsom skäl för att i ersättningshänseende fästa mindre vikt vid den skada, som genom byggnadsförbudet kan tillskyndas markägaren under den provisoriska lagens tid, än vid den som han kan komma att lida sedan förbudet blivit definitivt. Beträffande de skäl, som anförts för ett dy-

likt betraktelsesätt, må framhållas att provisoriets kortvarighet i och för sig uppenbarligen icke utgör tillräckligt stöd för att göra åtskillnad mellan den ena tiden och den andra. Men icke heller i belysning av vad som jämväl åberopats därom att ifrågavarande förbud skulle vara att jämställa med vissa provisoriska byggnadsförbud enligt byggnadslagen, torde den omständigheten, att provisoriet avses bli kortvarigt, kunna anses utgöra tillräcklig grund för åtskillnaden. Till en början må därutinnan erinras om att, även om det förhölle sig så att den gjorda jämförelsen vore träffande, man naturligtvis icke skulle kunna utgå från att vad byggnadslagen gör eller låter i det ena eller andra speciella fallet vore att upphöja till allmängiltig norm, som utan vidare kunde läggas till grund för ersättningsfrågans bedömande vid en lagstiftning av så utomordentlig räckvidd och betydelse som den förevarande. Nu kommer härtill att, såsom av åtskilliga remissinstanser berörts, jämförelsen med byggnadslagen förefaller att vara ganska haltande. Vi anse oss icke böra närmare ingå på denna fråga men vilja betona, att det byggnadsförbud, som med förslaget avses, huvudsakligen syftar fram emot ett permanent förbud och att den provisoriska karaktären helt och hållet har sin orsak i att nödig utredning att läggas till grund för en definitiv utformning ej medhunnits. Det är tydligt, att ett byggnadsförbud av detta slag är något helt annat än de byggnadsförbud enligt byggnadslagen vilka aldrig skulle kunna tänkas annat än som provisoriska, eftersom de äro avsedda att, sedan de tjänat sitt syfte, förbytas i en under tiden utarbetad planläggning för mer eller mindre intensiv bebyggelse. Såsom under remissförfarandet med skärpa framhållits och närmare utvecklats, tjänar merendels förbudet i dessa senare fall jämväl markägarnas eget ekonomiska intresse på ett sätt som i avsevärd mån är ägnat att inverka på frågan om ersättning. Enligt vår mening föreligger ingen godtagbar anledning att i de med förslaget avsedda fallen bedöma rätten till ersättning för skada, som inträffat under provisoriet, på ett annat sätt än då fråga kan bli om skada, som åsamkas genom en mera permanent lagstiftning.

Hela frågan om ersättning — beträffande såväl den provisoriska lagens tid som tiden därefter — är enligt förslaget ställd på framtiden, i det att den gjorts i allo beroende av en helt och hållet förutsättningslös utredning. Enligt den ståndpunkt, som sålunda formellt intagits, skulle det alltså icke vara uteslutet ens att samtliga markägare, både nu och framdeles, finge finna sig i förbudet utan att erhålla någon ersättning för därigenom åsamkad skada. Även om det naturligtvis kan och måhända får underförstås, att meningen icke är denna, synes det ägnat att ingiva starka betänkligheter, om lagstiftningsfrågan i förevarande sammanhang på detta sätt skulle lösas blott till sin ena hälft, nämligen beträffande själva förbudet, men tills vidare lämnas helt öppen i vad angår den ersättning som betingas av samma förbud. Att förbudet icke utan att våld göres å vedertagna rättsgrundsatser kan genomföras, med mindre ersättning lämnas dem som genom detsamma lida avsevärt men, torde ingen vilja på allvar förneka. Att vidare ett förbud av detta slag, som innebär ett visst mått av ekonomiskt avbräck för vissa

medborgargrupper i ändamål att gynna andra grupper, icke kan jämställas med kristidsregleringar och annat sådant, som den enskilde har att utan ersättning underkasta sig, synes uppenbart. En annan sak är att man bland följderna av nu ifrågavarande förbud torde ha att räkna jämväl med en del mindre beaktansvärda olägenheter, för vilka markägaren icke skäligen bör kunna påfordra ersättning, och att därför själva förbudet såsom sådant icke utgör tillräcklig grund för ersättningsanspråk. Å andra sidan torde det vara obestridligt, att många fall måste antagas uppkomma, beträffande vilka ingen som helst tvekan kan råda om det berättigade i att ersättning utgår. Att ersättningsfrågan, såvitt angår den provisoriska lagen, icke i sina detaljer fullständigt regleras i denna lag, är måhända en ofrånkomlig — ehuru i och för sig oförmånlig — konsekvens av brådskan vid lagens tillkomst. Men enligt vår mening är det icke därför nödvändigt, lika litet som det kan anses tillfredsställande, att lagen förbigår denna viktiga fråga med fullständig tystnad. Det förordas fördenskull, att förslaget kompletteras med en bestämmelse, som innebär en principiell förklaring, att ersättningsfrågan skall beaktas. Ett stadgande härom skulle exempelvis kunna givas den innebörden att ersättning för avsevärt men skall utgå i enlighet med vad därom framdeles kommer att i lag bestämmas.

Fränsett sakens nu berörda principiella sida, torde det vara en angelägenhet av praktisk vikt, att även under den provisoriska lagens tid uppmärksamhet ägnas åt ersättningsfrågor, vilka med ledning av inkomna och avslagna dispensansökningar kunna beräknas bli aktuella, sedan bestämmelserna om ersättning kommit till stånd. Även om det nu icke är möjligt — något som naturligen varit att föredraga — att efter mönstret av 86 och 122 §§ byggnadslagen åstadkomma en slutreglering av varje ersättningsfråga i samband med dispensansökningens prövning, så skulle dock en hel del vara vunnet, om den ordningen genomfördes, att vederbörande myndighet, så snart en dispensansökan måste avslås, ginge i författning om att undersöka det särskilda fallet och, såvitt möjligt, fastställa de omständigheter, som kunna inverka på ersättningsfrågans framtida bedömande. Därigenom skulle i väsentlig mån kunna undvikas de bevissvårigheter, som vid detta bedömande måste uppstå, om en längre tid, kanske flera år, förflutit utan att utredning ägt rum. Därtill kommer, att dylika utredningar måhända skulle kunna bli av värde såsom material vid den definitiva lagstiftningen i ämnet.

Under hänvisning till det anförda vilja vi som allmänt omdöme om den ifrågasatta lagens huvudgrunder uttala, att deras antagande kan tillstyrkas endast under förutsättning, att det vid förslaget genomförande kan anses ställt utom tvivel, att ersättningsfrågan blir beaktad i väsentlig överensstämmelse med vad ovan utvecklats.

Regeringsrådet Quensel:

Utredningen i förevarande ärende synes ge vid handen att gällande lagar, oaktat den nya byggnadslagstiftningens omfattande reglering av plan- och

bebyggelsespörsmålen, icke förse myndigheterna med tillräckliga medel att leda och framför allt inskränka den fortsatta bebyggelsen av stränderna vid havet (saltsjön), insjöar och vattendrag. Nya lagstiftningsåtgärder i detta syfte torde därför kunna anses påkallade. Intresset att de, som så önska, må kunna skaffa sig egna bostäder, sommarvillor eller sportstugor å landsbygden med tillgång till vattenområden är visserligen beaktansvärt men torde kunna i nödig grad tillgodoses utan att man därför behöver tillåta att i den utsträckning, som synes hota om ej lagstiftaren inskrider däremot, stränderna göras otillgängliga för folkets flertal och få sina naturliga skönhetsvärden fördärvade för samtid och eftervärld. Det gäller emellertid att, när man söker — såsom förslaget uttrycker saken — åt allmänheten trygga tillgången till platser för bad och friluftsliv, beakta att det bör ske på sådant sätt att traktens lantliga prägel icke därigenom skadas måhända i än högre grad än genom villor, trädgårdar och parker. Detta torde ock vara förslagets mening. Det är icke fråga om ett och annat reservat, dit allmänheten skulle samlas, utan om möjlighet för dem, som önska ostörda av andra tillbringa lediga dagar i den verkligt orörda naturen, att sprida sig över större områden av denna karaktär. Viktigt blir också att man ej genom att förbjuda bebyggelse i närheten av städer och samhällen föranleder att i stället ännu ofördärvade strandområden, dit bebyggelsen eljest icke skulle sökt sig, bli föremål för intensiv exploatering. Förbudet torde alltså kunna väntas få en mycket stor lokal utsträckning.

Den för en allsidig reglering av ifrågakomna spörsmål erforderliga utredningen har visserligen ännu icke ägt rum, men som det hinder mot fortsatt exploatering, som det av kristiden föranledda tillfälliga byggnadsförbudet utgör, kan tänkas försvinna inom kort, synes önskligt att nu, på sätt förslaget avser, i avbidan å frågans slutliga lösning stadgas möjlighet för länsstyrelserna att provisoriskt förbjuda strandbebyggelse.

Det invecklade problemet i vad mån och på vad sätt gottgörelse bör utgå för skada genom dylika inskränkningar i enskildas rättssfär kan väl icke i hela sin vidd lösas i förevarande sammanhang, men att lämna frågan helt och hållet öppen, på sätt i förslaget skett, synes dock möta betänkligheter. Sant är visserligen att, så länge berörda kristidsförbud kvarstår, särskilda förbud mot strandbebyggelse endast sällan skulle kunna medföra något ytterligare intrång i rätt, men åt denna synpunkt kan icke tillmätas avgörande betydelse, eftersom sistnämnda förbud just är avsett att verka, när kristidsförbudet upphör. Uteslutet är ej heller att byggnadstillstånd enligt kristidsförfattningen utverkats eller skulle kunna erhållas i fall, som hemföle under nu förevarande förbud.

Förutsatt att provisoriet icke förlänges utan, såsom avsett är, senast vid ingången av år 1953 efterträdes av en slutlig reglering, omfattande bl. a. ersättningsfrågan, borde väl i allmänhet icke det provisoriska förbudet i och för sig behöva förorsaka betydande skada för dem, som drabbas därav. Men undantagsvis kan förhållandet bli ett annat. Särskilt som man ju ingalunda kan beräkna att efter förbudets upphörande frihet att bygga inträder, kan

redan detta provisoriska förbud tvinga till förlustbringande åtgärder, såsom att till lägre pris än inköpspriset avhända sig en för bostadsändamål förvärvad strandtomt för att i stället söka skaffa sig bostad annorstädes. Och skulle, såsom ju lätt kan inträffa, större områden inbegripas under det provisoriska förbudet än under ett blivande definitivt sådant, är det icke omöjligt att det förra vållar den största förlusten, ehuru den slutliga regleringen också medför skada av sådan art och betydelse att den måste ersättas.

Det har till jämförelse återopats en del fall, då enligt byggnadslagen och lagen om allmänna vägar provisoriska byggnadsförbud må meddelas utan att ersättning för skada utgår. Men att på bestämmelserna härom grunda en allmän princip att tillämpa, oberoende av de följder, vartill den i olika fall skulle kunna leda, vore för visso oberättigat. I viss mån torde byggnads- och väglagstiftningens ståndpunkt till problemet ha rönt inverkan av en mer eller mindre befogad föreställning att frågan är om ett blott tillfälligt uppskov och att jordägarna för olägenheten härav vanligen erhålla god kompensation i markvärdestegring i samband med planens genomförande eller allmänna vägens tillkomst. Någon dylik nytta av vad som avbidas under provisoriet kan icke emotses av jordägarna i nu förevarande fall. I detta sammanhang kan ock erinras om att jämväl enligt byggnadslagen provisoriska inskränkningar i rätten att utnyttja mark kunna föranleda ersättning till markägarna i olika fall (se bl. a. 116 § byggnadslagen).

Eftersom man icke utan att äventyra förslaget ändamål alltid kan från början eller genom dispenser begränsa förbuden så, att avsevärd skada ej uppkommer, torde åtminstone böra i lagen upptagas ett sådant stadgande i ersättningsfrågan, som lagrådets övriga ledamöter förordat.

2 och 3 §§.

Lagrådet:

Systematiskt sett torde vara lämpligast att bestämmelserna om publicitetsförfarandet upptagas före reglerna om talan mot beslutet. Att så icke skett i förslaget skulle, enligt vad vid föredragningen i lagrådet uppgivits, bero på att man velat utmärka, att med 3 § avsetts icke att medge förenkling av publicitetsförfarandet i förhållande till vad som skulle gälla, därest intet därom stadgades i förevarande lag, utan tvärtom att inskräpa den i motiven framhållna vikten av att publiciteten blir så effektiv som möjligt.

Emellertid synes den innebörd av 3 §, som således kan antagas vara avsedd, icke komma till uttryck genom bestämmelsernas ordningsföljd i förslaget och icke heller på annat sätt. Formuleringen tyder tvärtom på att frågan, hur markägarna skola få underrättelse om beslutet, uttömmande besvaras i 3 § på det sätt att kungörande i tidningar, i vilka kommunala meddelanden för orten brukas intagas, är till fyllest och att länsstyrelsen emellertid äger att i stället tillämpa annat sätt, som styrelsen finner lämpligt.

Ehuru 3 § formulerats efter förebild i byggnadsstadgan, synes ett förtydligande böra äga rum. Av lagtexten torde böra kunna utläsas, att beslutet skall delges dem, vilkas rätt är i fråga, såframt detta låter sig göra utan

alltför mycket besvär och kostnad. För fall, som avses i det allttjämt gällande kungl. brevet den 5 januari 1808, synes det i samma brev, jämfört med lagen den 13 mars 1942 med vissa bestämmelser om kungörelse i kyrka, anvisade förfarandet böra tillämpas. Utöver dessa vanliga krav å delgivning respektive kyrkokungörelse torde — i anseende till att kyrkokungörelse är tämligen ineffektiv och att besluten äro av intresse ej blott för markägarna — böra i enlighet med förslaget fordras offentliggörande i tidningar eller på annat sätt, som länsstyrelsen finner lämpligt (t. ex. anslag å vissa platser).

I enlighet med vad sålunda anförts torde innehållet i förslagens 3 § böra ändras och uppflyttas till 2 §, därvid dennas nuvarande innehåll skulle nedflyttas och bilda 3 § i lagen.

4 §.

Lagrådet:

Enligt förevarande paragraf i förslaget skall straff kunna drabba den som uppför byggnad i strid mot förbud jämlikt denna lag; ett sådant förbud skall enligt 1 § avse, att byggnad icke må uppföras. Det lär vara tydligt att till uppförande av byggnad icke kunna hänföras blotta förberedelser till byggnadsarbete, såsom schaktning, fyllning, trädfällning, uppsättande av stängsel och anordnande av upplag. Sådana åtgärder falla alltså utanför förbud enligt lagen. Det torde också vara klart att, om ett byggnadsföretag innan förbud meddelats markägaren fortskridit så långt att en byggnad kan sägas vara uppförd, fullbordande och förbättrande av den uppförda byggnaden får ske utan särskilt tillstånd. Åt rättstillämpningen har emellertid överlämnats att avgöra både hur långt ett byggnadsföretag skall ha fortskridit för att en byggnad skall anses vara uppförd och hur mycket som efter förbuds meddelande skall vara verkställt för att straff skall inträda. För att straffsanktionen skall bli effektiv torde man icke kunna fordra att byggnaden färdigställts, men man synes då å andra sidan böra tolka straffbudet synnerligen restriktivt när det gäller byggnadsföretag som påbörjats innan förbud meddelats. Lagrådet vill icke i detta speciella lagstiftningsärende påyrka ett närmare angivande av vad som skall förstås med uppförande av byggnad men vill understryka att en restriktiv tolkning av straffbudet på sätt nyss angivits måste anses vara påkallad av omständigheterna.

S l u t b e s t ä m m e l s e r n a .

Lagrådet:

Under hänvisning till vad ovan anförts vill lagrådet understryka, att den provisoriska lagen icke bör förlängas till sin giltighetstid utan senast den 1 januari 1953 efterträdas av en definitiv reglering.

Ur protokollet:

Bengt Larson.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 31 mars 1950.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern ERLANDER, statsråden SKÖLD, QUENSEL, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, WEIJNE, ANDERSSON, LINGMAN.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter lagrådets den 30 mars 1950 avgivna utlåtande över det till lagrådet den 17 mars 1950 remitterade förslaget till *lag om tillfälligt byggnadsförbud inom vissa strandområden*.

Efter redogörelse för lagrådets utlåtande anför föredragande följande.

Lagrådet har vitsordat behovet av att lagligen reglera strandbebyggelsen vid havet samt vid våra insjöar och vattendrag. Såsom jag redan vid remissen till lagrådet framhöll, är det uppenbart, att en slutlig reglering av detta svårlösta lagstiftningsspörsmål icke kan komma till stånd utan en ingående och jämförelsevis tidskrävande utredning. Tillkallandet av sakkunniga för en sådan utredning skulle emellertid, på sätt jag likaledes tidigare påpekat, kunna väntas utlösa en icke önskvärd spekulation i obebyggda strandfastigheter. Detta skulle i sin tur kunna medföra, att syftet med en definitiv lagstiftning i viss mån förfelades genom att under mellantiden en särskilt intensiv exploatering ägde rum av betydelsefulla strandområden. En provisorisk lagstiftning om förbud mot bebyggelse inom strandområden är alltså erforderlig för att hindra de ogynnsamma verkningar, som kunna följa av att en utredning i ämnet igångsättes. Det ligger emellertid i sakens natur, att i en sådan lagstiftning ståndpunkt icke i alla hänseenden kan tagas till den svårlösta frågan om ersättning med anledning av byggnadsförbudet. Denna fråga, som bland annat omfattar spørgsmålet vem som skall gälda eventuell ersättning, är just en av huvuduppgifterna vid en blivande utredning. Det är denna synpunkt, som föranlett mig att i detta lagstiftningsärende lämna ersättningsfrågan öppen och att alltså icke upptaga någon regel därom i lagtexten.

Lagrådets ledamöter ha emellertid ansett, att man redan nu borde taga ståndpunkt i ersättningsfrågan såtillvida att förslaget kompletterades med en bestämmelse av innebörd exempelvis, att ersättning för avsevärt men

skall utgå i enlighet med vad därom framdeles kommer att i lag bestämmas. Även om jag icke i allo kan dela de synpunkter, som inom lagrådet anförts till närmare utveckling av denna uppfattning, vill jag dock också för egen del vitsorda, att i vissa fall då dispens vägras ett ersättningskrav måste anses berättigat. Jag vill dock understryka, att man här måste göra en differentiering. I första hand måste krävas, att det men som uppstått varit av viss större betydelse. Det kan också visa sig motiverat att skilja mellan exempelvis, å ena sidan, den situation som föreligger, då någon förvärvat en större fastighet och därvid med hänsyn till den principiellt fria rätten till glesbebyggelse räknat med att framdeles sälja strandtomter samt, å andra sidan, att någon köpt en tomt inom ett strandområde i avsikt att för egen räkning bebygga den, men av en eller annan anledning, t. ex. på grund av gällande byggnadsrestriktioner, icke fullföljt denna avsikt före lagens ikraftträdande. Det är också tänkbart, att det vid utformningen av en ersättningsregel kan visa sig befogat att göra skillnad mellan utebliven spekulationsvinst och verkligen lidna förluster o. s. v. Det är min mening, att den blivande utredningen skall få i uppgift att kartlägga och undersöka dessa och andra fall samt, om så finnes möjligt och befogat, söka differentiera dem i ersättningshänseende. Även ur rättssäkerhetssynpunkt vore det synnerligen önskvärt, om så kunde ske och man alltså icke behöfde nöja sig med en så vag och generell ersättningsnorm som »avsevärt men». Visserligen finnes en sådan regel i 86 och 122 §§ byggnadslagen, men det är att märka, att de fall som avses i dessa paragrafer icke direkt äro jämförbara med de förhållanden, på vilka den nu föreslagna lagen är avsedd att tillämpas. Det kan här bli fråga om mycket större områden och mycket mera olikartade fall. Att nu införa en regel om ersättning för avsevärt men skulle även innebära en nackdel såtillvida, att man därigenom komme att i viss mån binda den blivande utredningen beträffande utformningen av ersättningsnormerna i en definitiv lagstiftning.

Jag finner mig därför böra intaga den ståndpunkten att vid den kommande utredningen får närmare prövas i vad mån ersättning skall utgå för det men, markägaren kan ha lidit genom ett byggnadsförbud som meddelats med stöd av den provisoriska lagen. Den av lagrådets ledamöter föreslagna ersättningsregeln har alltså icke upptagits i förslaget.

I anledning av vad lagrådet anfört vid 2 och 3 §§ har ordningen mellan dessa båda paragrafer omkastats samt ordalagen av publicitetsregeln förtydligats till utmärkande av att denna, såsom ock är fallet med motsvarande föreskrift i byggnadsstadgan, endast syftar till att komplettera de allmänna delgivningsbestämmelserna.

Slutligen ha ett par smärre redaktionella jämkningar vidtagits i det remitterade förslaget.

Föredraganden hemställer, att det i enlighet med det anförda jämkade förslaget till lag om tillfälligt byggnadsförbud inom vissa strandområden måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Kungl. Maj:ts proposition nr 223.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Georg Dahlin.

Rättelser till proposition nr 223.

Sid. 57 not 1 skall lyda: Se ovan s. 51.

Sid. 57 not 2 skall lyda: Se ovan s. 53 nederst och 55 överst.

Sid. 60 not 1 skall lyda: Se ovan s. 34 f.

Sid. 64 not 1 skall lyda: Se ovan s. 50.

Sid. 65 not 1 skall lyda: Se ovan s. 38 f.

Rättelser till proposition nr 223.

Sid. 57 not 1 skall lyda: Se ovan s. 51.

Sid. 57 not 2 skall lyda: Se ovan s. 53 nederst och 55 överst.

Sid. 60 not 1 skall lyda: Se ovan s. 34 f.

Sid. 64 not 1 skall lyda: Se ovan s. 50.

Sid. 65 not 1 skall lyda: Se ovan s. 38 f.